

Muqeddes Kitab

Tewrat 3-qisim

«Lawiylar»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Tewrat 3-qisim

«Lawiylar»

(«Kahin-lawiylarning desturi»)

Kirish söz

Xudaning Yehudiy xelqini Misirdin chiqirip, Sinay téghida ulargha Öz heqqaniyliqi ayan qilinghan qanun-belgilimilerni tapshurgandin kéyinki Musa peyghemberge tapilighan tunji emri shuki, «**Israillargha buyrug’hinki, ularning arisida turushum üçün manga bir turalghu yasisun**» («Mis.» 25:1-8). Uning arzu-teshnasi Öz xelqige yéqinlishishtin ibaret idi. Halbuki, pak-muqeddes bir Xuda qandaqmu gunahkar xelq arisida tursun? «Kahin-lawiylarning desturi» dégen mezkur kitab bu soalgha qismen jawablarni teminleydu — gunahsiz bir hayat qurbanliq qilinip, andin insanlar Xudagha yéqinlashsa bolidu. Démek, gunahsiz bir haywanning qéni tökülüp, qurbanliq qilinishi bilen Xudaning muqeddes chédirida uninggha yéqin bérishni arzu qilghuchilarning gunahliri yépilghan («kafaret qilinghan») hésablinatti. Bu gunahsiz hayat buqa, qoy, öchke yaki hetta kepterning hayati bolatti. Injilda bu soalgha toluq jawab bérilidu: — Xuda insaniyetning barliq gunahliri üçün «axirqi qurbanliq»ni teminligenidi; Mesih Eysaning, yeni birdinbir mukemmel gunahsiz ademning ölümi arqiliq herqandaq ishengüchi Xudaning huzurigha biwasite kirip, uninggha yéqinlashalaydu.

Démek, «kahin-lawiylarning desturi» dégen kitab qurbanliq qilishning tepsiliy qollanmisidur; uningda yene Xudaning Öz xelqidin telep qilidighan «resimiy pakliq» (murasimlarga qatnishishtiki shertler) we heqiqiy, roh-köngüldiki pak-muqeddeslik toghruluq tepsilatlar bayan qilinidu. Bu körsetmiler awwal kahin-lawiylargha tapshurulghan (shunga mezkur kitabni «Kahin-lawiylarning desturi» dep atiduq). Kahin-lawiylar bu körsetmilerni puqralargha ögitishke mes’ul idi.

Gerche pütün dunyadiki musulman xelqler her yili «qurban héyt»ta «qurbanliq» qilsimu, emeliyette ular «bu qurbanliq qilishning gunahlarni yépish üçünlikli»din ibaret eslidiki uqumdin nahayiti yiraqlap ketti. Adette héyttiki bu «qurbanliq» pütünley öyidikiler we dostlar teripidin yewétilidu; bezide uningdin bir qismi kembeghellerge bérilidu. Emma Tewratta ögitilishiche «qurbanliq» hemmidin awwal Xudaning Özi üçündür. Tewratta, eger qurbanliq qilghuchi kishining qurbanliq «inaqliq qurbanliq» yaki «teshekkür qurbanliq» bolsa, undaqa uning qurbanliqtin bir qismini yéyish imtiyazi bolidu; biraq u xildiki qurbanliq bolmisa, u uningdin azraqmu yéyishke bolmaydu. Bezide qurbanliqni ötküzüwalghuchi kahin, shundaqla uning ailsidikiler uningdin yéyishke bolatti, emma herxil qurbanliqning köp qismi, bezide uning hemmisi Xudagha atap köydürületti.

Mezkur kitapta jemi besh xil hediye-qurbanliq teswirlinidu; shundaqla kahinlarning kahinliq xizmet-wezipilirige kirishishtiki «sekkiz künlük teyyarliq»ning tepsilatliroi körsitilidu we yuqirida éytqinimizdek, Xudaning «resimiy pakliq» hem «roh-köngüldiki pakliq» toghruluq tepsiliy telepliri körsitilidu. Uningda yene Israil üçün békitken yette chong héyt-bayramning

«Lawiylar»

tepsilatliri, xelqqa itaetmenlikning bext ata qilidighanliqi hemde itaetsizlikning bextsizlik élip kélidighanliqi toghruluq bayan qilinghan bésharetlermu körsitilidu.

«Muqeddes» we «pak»liq toghruluq

Oqurmenler üçün izahat: — Tewrat-injilda, «muqeddes» dégen söz «mutleq pak», «Xudagha atalghan» «Xudagha alahide xas», «Xuda alahide ishlitidighan» (meyli ademler yaki nersiler bolsun) dégen menini bildüridu (uyghur xelqi arisidiki «ulugh» dégen menide emes).

Xudaning ibadet chédiridiki xizmitini yürgüzüsh üçün kahinlar resimiy «muqeddes» bolushi kérek; Lawiylar bolsa ulargha hemdemde bolush üçün resimiy «pak» bolushi kérek idi. Emma Xudaning xelqining hemmisi roh-köngül jehette herdaim muqeddes turushi kérek: **«Men Xudayinglar Perwerdigar muqeddes bolghachqa, silermu muqeddes bolushunglar kérek»** (19:2).

«Tebirler»diki **«özüglarni pak qilinglar»** we **«özüglarni pak-muqeddes qilinglar»** dégennimu körüng.

Mushu yerde éytip ötüşimiz kérekki, Tewrat dewride «tendiki napakliq» kishilerning Xudagha dua qilishigha héchqandaq tolsalghu emes idi.

Mezmun: —

- (a) Besh xil hediye-qurbanliq (1-7-bablar)
- (e) Kahinlarning wezipisige kirishishi (8-10-bablar)
- (b) «Pak» we «napak» haywanlar (11-bab)
- (p) «Resimiy pakliq» toghruluq belgilimiler (12-15-bablar)
- (t) «Kafaret küni» (16-bab)
- (j) Qurbanliq qilish toghruluq bashqa belgilimiler (17-bab)
- (ch) Xurapiyliqlar we herxil yirginchlik ishlar (18-20-bablar)
- (x) Kahinlarni bashquridighan belgilimiler (21-22-bablar)
- (d) Perwerdigar békitken yette héyt-bayram (23-bab)
- (r) Chiraghdan üçün zeytun méyini teyyarlash we bashqa ishlar (24-bab)
- (z) «Shabat yili» we «azad yili» (25-bab)
- (zh) Beriket we lenetler (26-bab)
- (s) Qesemler (27-bab)

.....

Lawiylar

«Kahin-lawiylarning desturi» Köydürme qurbanliq toghrisidiki belgilimiler

1¹ We Perwerdigar Musani chaqirip jamaet chédiridin uninggha söz qilip mundaq dédi: —
² Sen Israillargha söz qilip ulargha mundaq dégin: — Eger silerdin biringlar Perwerdigarning aldigha bir qurbanliqni sunmaqchi bolsanglar, qurbanliqlarni charpaylardin, yeni kala yaki ushshaq mallardin sunushunglar kérek.
³ Eger uning sunidighini kalilardan köydürme qurbanliq bolsa, undaqa u béjirim erkeq haywanni keltürsun; uning Perwerdigarning aldida qobul bolushi üçün uni jamaet chédirining kirish aghzining aldida sunsun.⁴ U qolini köydürme qurbanliqning bëshigha qoysun; shuning bilen qurbanliq uning ornigha kafaret bolushqa qobul qilinidu.⁵ Andin u Perwerdigarning huzurida buqini boghuzlisun; kahinlar bolghan Harunning oghulliri qénini keltürüp, jamaet chédirining kirish aghzidiki qurbangahning üsti qismining etrapigha sepsun.⁶ Andin qurbanliq qilghuchi köydürme qurbanliq qilinghan haywanning térisini soyup, ténini parchilisun.⁷ we Harun kahinning oghulliri qurbangahta ot qalap otning üstige otunlarni tizsun.⁸ Andin kahinlar bolghan Harunning oghulliri gösh parchilirini, bëshu we méyi bilen qoshup, qurbangahdiki otning üstidiki otunning üstige tertip bilen tizip qoysun.⁹ Lékin uning ich-qarni bilen pachaqlirini qurbanliq sunghuchi suda yusun; andin kahin hemmisini élip kélip qurbangahning üstide köydürsun. Bu ot arqiliq sunulidighan qurbanliq hésabida, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan köydürme qurbanliq bolidu.

Qoy padisidin qilinghan qurbanliq

¹⁰ Eger u köydürme qurbanliq qilish üçün ushshaq mallardin qoy ya öchke qurbanliq qilay dése, undaqa u béjirim bolghan bir erkikini keltürsun.¹¹ U uni qurbangahning shimal teripide Perwerdigarning huzurida boghuzlisun. Andin kahinlar bolghan Harunning oghulliri qénini élip, qurbangahning üsti qismining etrapigha sepsun.¹² qurbanliq qilghuchi bolsa göshni parchilap, bëshu bilen méyini késip ayrisun. Andin kahin bularni élip qurbangahtiki otning üstidiki otunning üstide tertip boyiche tizip qoysun.¹³ Lékin uning ich-qarni bilen pachaqlarni qurbanliq sunghuchi suda yusun; andin kahin hemmisini élip kélip qurbangahning üstide köydürsun. Bu ot arqiliq sunulidighan qurbanliq hésabida, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan köydürme qurbanliq bolidu.

Uchar-qanatlarin qilinghan köydürme qurbanliq

¹⁴ Eger qurbanliq qilghuchi Perwerdigargha atap uchar-qanatlarin köydürme qurbanliq qilay dése, undaqa u paxteklerdin yaki kepter bachkiliridin qurbanliq keltürsun.¹⁵ Kahin uni qur-

1:1 «We» — «Lawiylar» yaki «Kahin-lawiylarning desturi» dégen kitab «we» dégen söz bilen bashlinidu. Shuning bilen bu söz «Kahin-lawiylarning desturini» «Misirdin chiqish» dégen kitabning eng axirqi ayiti (40-bab, 38-ayet) bilen zich baghlaydu. Mezkur kitab uning dawamidur. «Kirish söz»imizni körüng. **«jamaet chédiri»** — yaki «körüşüsh chédiri». «jamaet chédiri» dégen sözdiki «jamaet» ibranij tilida «Xuda bilen uchrishish» yaki «Xuda bilen didarlishish» dégen uqumni bildüridu.

1:3 Mis. 29:10

1:4 «kafaret bolush» — (ibranij tilida «kafar» yaki «kippur») tüp menisi «yélish». Gunahlargha «kafaret keltürüsh» dégenlik «gunahlarni yélish» dégenlikur. Tewrat dewride Xuda gunahlarni waqitliq yapatti we shuningdek shu gunahlardan towa qilip qurbanliq keltürgen bendilirini kechürüm qilatti. Injil dewri kelgende u Mesihning qurbanliq wasitisi bilen insanlarning gunahlarini «élip tashlaydu» («Yuh.» 1:29, 36ni körüng).

1:8 «kahinlar bolghan Harunning oghulliri» — Harun bash kahin, oghulliri kahinlar qilip békertilgenidi («Mis.» 28:1).

bangahning yénigha élip kélip, béshini tolghap üzüp uni qurbangahning üstide köydürsun; uning qéni siqilip qurbangahning témigha sürtülsun. ¹⁶ Lékin tashliqini peyliri bilen qoshup qurbangahning sherq teripidiki küllükke tashliwetsun; ¹⁷ u qurbanliqni ikki qanitining otturidinsin yarsun, biraq uni ikki parche qiliwetmisun. Andin kahin buni élip qurbangahdiki otning üstidiki otunning üstige qoyup köydürsun; bu ot arqiliq sunulidighan qurbanliq hésabida, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan köydürme qurbanliq bolidu.

Ashliq hedieler

2¹ Eger birkim Perwerdigarning huzurigha ashliq hediye sunmaqchi bolsa hediyesi ésil undin bolushi kérek; u uninggha zeytun méyi quyup andin üstige mestiki salsun. ² U uni élip kahinlar bolghan Harunning oghullirining aldigha keltürsun; andin kahin hediye sunghuchining yadlinishi üçün zeytun méyi ileshtürülgen undin bir changgal élip, hemme mestiki bilen qoshup, bu hediye qurbangahta köydürsun; bu ot arqiliq sunulidighan, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan hediye bolidu. ³ Emma ashliq hediye qalghini bolsa, Harun bilen uning oghullirigha tewe bolsun. Bu Perwerdigargha ot arqiliq sunulghanlarning ichide «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu.

Pishurulghan ashliq hedieler

⁴ Eger sen tonurda pishurulghan nersilerdin ashliq hediye sunay déseng, ular zeytun méyi ileshtürülgen ésil undin pishurulghan toqachlar yaki zeytun méyi sürülüp mesihlengen pétir hemek nanlardin bolsun.

⁵ Eger séning keltüridighan hedieng tawida pishurulghan ashliq hediye bolsa u zeytun méyi ishleshtürülüp ésil undin pétir halda étilsun. ⁶ Sen uni oshtup üstige zeytun méyi quyghin; u ashliq hediye bolidu.

⁷ Séning keltüridighan hedieng qazanda pishurulghan ashliq hediye bolsa unda qta u ésil un bilen zeytun méyida étilsun. ⁸ Shu yollarda teyyarlanghan ashliq hedielerni Perwerdigarning huzurigha keltürgin; uni kahingha bergin, u uni qurbangahqa élip baridu. ⁹ Kahin bolsa ashliq hediye «yadlinish ülüshi»ni élip qurbangahning üstide köydürsun. Bu ot arqiliq sunulidighan, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan hediye bolidu. ¹⁰ Emma ashliq hediye qalghini bolsa, Harun bilen uning oghullirigha tewe bolsun. Bu Perwerdigargha ot arqiliq sunulghanlarning ichide «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu.

¹¹ Siler Perwerdigarning huzurigha sunidighan herqandaq ashliq hedieler échitqu bilen teyyarlanmisun. Chünki silerning Perwerdigargha otta sunulidighan hedienglarning héchqaysida échitqu yaki heselni köydürüşke bolmaydu. ¹² Bularni Perwerdigarning aldigha «deslepki hosul» süpitide sunsanglar bolidu, lékin ular xushbuy süpitide qurbangahning üstide köydürülüp sunulmisun.

1:16 «tashliqini peyliri bilen qoshup...» — yaki «quyruq peyliri bilen üçeylirini qoshup...».

2:1 «ésil un» — ibrani tilida tekitlegini yaxshi tartilghan, birxil yumshaqliqta, héchqandaq képek arilashmighan un.

2:1 Mis. 6:15; 9:17; Chöl. 15:4

2:2 Law. 6:8

2:3 «Perwerdigargha ot arqiliq sunulghanlarning ichide «eng muqeddeslerning biri» — hediye-qurbanliqlar «eng muqeddes» we «muqeddes» dep bölünidu. ««eng muqeddes» bolghan hediye-qurbanliqlarni peqet kahinlar özila yéyishke, shundaqla muqeddes jaydila yéyishke bolatti. «muqeddes» hésablanghan taamlardin alidikiliri yéyishke bolatti.

2:3 Law. 10:12

2:4 «toqachlar» — ibrani tilida bu söz yaki halqisiman yaki chekküch bilen téshilgen birxil nanlarni körsitidu.

2:12 Chöl. 18:12

¹³ Séning herbir ashliq hediying tuz bilan tuzlinishi kérek; ashliq hediyingni Xudayingning ehde tuzidin mehrum qilmay, hemme ashliq hediyeelingni tuz bilan tuzlighin.

¹⁴ Eger sen Perwerdigargha «deslepki hosul»din ashliq hediye sunay déseng, undaqta ziraetning yéngi pishqan kök bëshini élip, danlarni otta qorup, ézip talqan süpitide sunghin; bu «deslepki hosul» hediyesi bolidu; ¹⁵ sen uninggha zeytun méyi quyup üstige mestiki salghin; bu ashliq hediye bolidu. ¹⁶ Kahin bolsa uningdin, yeni qorup ézilgen danlar bilan zeytun méyidin bir qismini élip hemme mestiki bilan qoshup, bolarni «yadlinish ülüshi» süpitide köydürsun. Bu ot arqiliq Perwerdigargha sunulghan hediye bolidu.

Inaqliq qurbanliqliri

3 ¹ Birsining sunidighini inaqliq qurbanliqi bolsa, shundaqla kalilardin sunsa, u Perwerdigarning huzurigha béjirim bir erkini yaki chishisini keltürsun. ² U sunidighan bu haywanning bëshigha qolini qoyup, andin uni jamaet chédirining kirish éghizi aldida boghuzlisun. Andin kahinlar bolghan Harunning oghulliri qénini qurbangahning üsti qismining etrapigha sepsun. ³ Sunghuchi kishi bu inaqliq qurbanliqidin Perwerdigargha atap otta sunulidighan hediye süpitide bir qismini élip béghishlisun, yeni ich qarnini yögep turghan mayni, shundaqla barliq ich méyini élip. ⁴ Ikki börekni we ularning üstidiki hemde ikki yanpishidiki mayni ajritip, jigerning börekkiche bolghan chawa méyini késip, élip kelsun. ⁵ Harunning oghulliri bolsa bularni qurbangahning üstige keltürüp ot üstige qoyulghan otunning üstidiki köydürme qurbanliqqa qoshup köydürsun. Bu ot arqiliq sunulidighan, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan qurbanliq bolidu.

Qoy padisidin bolghan inaqliq qurbanliqi

⁶ Birsining Perwerdigargha qilidighan inaqliq qurbanliqi üçün sunidighini ushshaq maldin bolsa, undaqta u béjirim bir erkini yaki chishisini keltürsun. ⁷ Eger uning qurbanliqi qoy bolsa uni Perwerdigarning aldigha keltürüp, ⁸ qurbanliq qilidighan bu haywanning bëshigha qolini qoyup, andin uni jamaet chédirining kirish aghzining aldida boghuzlisun. Andin Harunning oghulliri qénini élip qurbangahning üsti qismining etrapigha sepsun. ⁹ Sunghuchi kishi bu inaqliq qurbanliqidin Perwerdigargha atap otta sunulidighan hediye süpitide bir qismini, yeni uning méyini élip béghishlisun, — pütün mayliq quyuqini uning omurtqisigha yéqin yerdin ajritip élip, ich qarnini yögep turghan mayni, shundaqla barliq ich méyini élip, ¹⁰ ikki börekni we ularning üstidiki hemde ikki yanpishidiki mayni ajritip, jigerning börekkiche bolghan chawa méyini késip, élip kelsun. ¹¹ Kahin bularni qurbangahning üstide köydürsun; bu otta sunulidighan, Perwerdigargha atalghan taam hediyesi bolidu.

¹² Uning sunidighini öchke bolsa, buni Perwerdigarning huzurigha keltürsun. ¹³ U qolini uning bëshigha qoyup, andin uni jamaet chédirining aldida boghuzlisun. Andin Harunning oghulliri qénini élip qurbangahning üsti qismining etrapigha sepsun. ¹⁴ Andin sunghuchi kishi bu qurbanliqtin Perwerdigargha atap otta sunulidighan hediye süpitide bir qismini élip béghishlisun, yeni ich qarnini yögep turghan mayni, shundaqla barliq ich méyini élip, ¹⁵ ikki börekni we ularning üstidiki hemde ikki yanpishidiki mayni ajritip, jigerning börekkiche bolghan chawa méyini késip, élip kelsun. ¹⁶ Kahin bularni qurbangahning üstide köydürsun; bu otta sunulidighan,

2:13 Mar. 9:49

3:3 Mis. 29:13,22

3:5 Mis. 29:25; Law. 6:5

3:11 Law. 21:6,8,17,21,22; 22:25; Ez. 44:7; Mal. 1:12

xushbuy chiqiridighan taam hediyesi bolidu. Mayning hemmisi Perwerdigargha tewedur.

¹⁷ Bu herqandaq turar jayinglarda silerge ebediy belgilime bolidu; siler héchqandaq may yaki qan yémesliklar kérek...

Gunah qurbanliqi, yeni «gunahni tileshturidighan qurbanliqi»

4¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Israillargha söz qilip mundaq dégin: — «Birsi bilmey ézip, Perwerdigar «qilma» dep buyrughan herqandaq emrlerdin birige xilapliq qilip sélip, gunah qilsa, töwendikidek qilsun: —

³ — eger mesihlengen kahin xelqni gunahqa putlashturidighan bir gunahni qilsa, undaqta u bu qilghan gunahi üçün bir béjirim yash torpaqni élip kélip, Perwerdigargha gunah qurbanliqi süpitide sunsun. ⁴ U torpaqni jamaet chédirining kirish aghzining yénigha, Perwerdigarning aldigha keltürüp, qolini uning bëshigha qoyup, andin torpaqni Perwerdigarning huzurida boghuzlisun. ⁵ Andin mesihlengen kahin torpaqning qénidin azghina élip, jamaet chédiri ichige kôtürüp aparsun; ⁶ kahin shu yerde barmiqini qangha chilap, qanni muqeddes jayning perdisining aldida, Perwerdigarning huzurida yette mertiwé sepsun. ⁷ Shundaqla kahin qandin élip, jamaet chédiri ichide Perwerdigarning aldida turghan xushbuygahning münggüzlirige sürsun. Torpaqning qalghan hemme qénini bolsa, jamaet chédirining kirish aghzining aldidiki köydürme qurbanliq qurbangahining tüwige töküp qoysun; ⁸ andin u gunah qurbanliqi bolghan torpaqning ichidin hemme méyini ajritip chiqarsun — yeni ich qarnini yögep turghan may bilen qalghan ich méyi, ⁹ ikki böreknı we ularning üstidiki hemde ikki yanpishidiki mayni ajritip, jigerning börekkiche bolghan chawa méyini ajratsun ¹⁰ (xuddi inaliq qurbanliqi bolghan kalining ichidiki may ajritilghandek); andin kahin bularnı köydürme qurbanliq qurbangahining üstide köydürsun. ¹¹ Lékin torpaqning térisi bilen hemme göshi, bash bilen pachaqliri, ich qarni bilen zhinini, ¹² yeni pütkül torpaqning qalghan qisimlerini chédirgahning sirtigha élip chiqip, pak bir yerge, yeni küller töküldighan jaygha élip chiqip, otuning üstide otta köydürsun. Bular küller töküldighan jayda köydürüwétilsun...

¹³ Eger pütkül Israil jamaiti özi bilmigen halda ézip gunah qilghan bolsa, Perwerdigarning «qilma» dep buyrughan herqandaq emrlirige xilapliq ishlarning birini qilip sélip, gunahqa chüshüp qalsa, ¹⁴ shundaqla ularning sadir qilghan gunahi aydinglashqan bolsa, undaqta jamaet gunah qurbanliqi süpitide bir yash torpaqni sunup jamaet chédirining aldigha keltürsun. ¹⁵ Jamaetning aqsqaqliri Perwerdigarning aldida qollirini torpaqning bëshigha qoyup, andin torpaqni Perwerdigarning aldida boghuzlisun. ¹⁶ Mesihlengen kahin torpaqning qénidin azghina élip jamaet chédiri ichige élip kirsun; ¹⁷ shu yerde barmiqini qangha chilap, qanni muqeddes jayning

3:17 «ebediy» — Tewrattiki «ebediy» dégen söz ibranıy tilida ikki menide ishli tilidu: (1) menggü; (2) shu waqıttiki chéki békıtilmigen, qerelsiz, möhletsiz uzun bir mezzılını körsitidu. «qoshumche söz» imiznımu körüng.

3:17 Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10,14

4:3 «mesihlengen kahin» — belkim «bash kahin»ni körsitishi mumkin. «Mesih qilish» yaki «mesihlesh» toghrisida «Mis.» 28:41ni we izahatini körüng.

4:5 Law. 16:14; Chöl. 19:4

4:7 Law. 9:9

4:8 Law. 3:3, 4

4:10 Law. 3:5

4:11 Mis. 29:14; Chöl. 19:5

4:12 «küller» — mushu yerde qurbanlıqlarning küllirini körsitidu.

4:12 Law. 16:27; Chöl. 19:3; Ibr. 13:11

4:13 «jamaet özi bilmigen» — bu ibranıy tilida «bu ish jamaetning közige yetmigen» dégen sözler bilen ipadilınıdu.

4:13 Law. 9:15; Chöl. 15:24-31

4:16 «Mesihlengen kahin» — yaki «mesih qilinghan kahin» belkim «bash kahin»ni körsitishi mumkin.

perdisining aldida, Perwerdigarning huzurida yette mertive sepsun.¹⁸ Shundaqla kahin qandin élip jamaet chédiri ichide Perwerdigarning aldida turghan xushbuygahning münggüzlirige sürsun. Torpaqning qalghan hemme qénini bolsa, jamaet chédirining kirish aghzining aldidiki köydürme qurbanliq qurbangahining tüwige töküp qoysun;¹⁹ kahin torpaqning ichidin barliq méyini ajritip élip, qurbangahning üstide köydürsun.²⁰ U gunah qurbanliqi bolghan ilgiriki torpaqni qilghinigha oxshash bu torpaqnimu shundaq qilsun; we del shundaq qilishi kérek; shu yol bilen kahin ular üçün kafaret keltüridu; shu gunah ulardin kechürüldü.²¹ Andin u torpaqni chédirigahning tashqirigha élip chiqip, ilgiriki torpaqni köydürgendek bu torpaqnimu köydürsun. Bu jamaet üçün gunah qurbanliqi bolidu.

²² Eger bir emir bilmey uning Xudasi Perwerdigarning «qilma» dégen herqandaq emrlirining birige xilapliq qilip sélip, gunahqa chüshüp qalsa,²³ we qilghan gunahi özige melum qilinghan bolsa, undaqa u özi qurbanliq üçün béjirim bir tékini sunsun;²⁴ u qolini tékinining bëshigha qoyup, andin uni köydürme qurbanliq qilinidighan haywanlarni boghuzlaydighan jaygha élip bérıp Perwerdigarning aldida boghuzlisun. Bu bir gunah qurbanliqi bolidu.²⁵ Kahin gunah qurbanliqining qénidin barmiqigha azghina élip, uni köydürme qurbanliq qurbangahining münggüzlirige sürüp qoysun; andin qalghan qénini köydürme qurbanliq qurbangahining tüwige töküp qoysun.²⁶ U inaqliq qurbanliqi qilinghan haywanning méyini köydürgendek, uning barliq méyini qurbangahta köydürsun. Bu yol bilen kahin uni gunahidin paklandurush üçün kafaret keltüridu we shu gunahi uningdin kechürüldü.

²⁷ Eger puqralardin biri bilmey uning Xudasi Perwerdigarning «qilma» dégen herqandaq emrlirining birige xilapliq qilip sélip, gunahqa chüshüp qalsa,²⁸ we qilghan gunahi özige melum qilinghan bolsa, undaqa u özining, yeni u sadir qilghan gunahi üçün qurbanliq qilishqa béjirim bir chishi öchkini sunsun;²⁹ u qolini gunah qurbanliqining bëshigha qoyup, andin uni köydürme qurbanliqlarni boghuzlaydighan jaygha élip bérıp boghuzlisun.³⁰ Andin kahin uning qénidin barmiqigha azghina élip uni köydürme qurbanliq qurbangahining münggüzlirige sürüp qoysun; qalghan barliq qénini qurbangahning tüwige töküp qoysun.³¹ Inaqliq qurbanliqi qilinghan haywanning méyi ichidin ajritilghandek uningmu hemme méyini ajritip chiqarsun; kahin uni Perwerdigarning aldida xushbuy keltürsun dep qurbangahning üstide köydürsun. Shu yol bilen kahin uning üçün kafaret keltüridu; shu gunah uningdin kechürüldü.

³² Eger u kishi gunah qurbanliqi üçün qozo keltürüşni xalisa, béjirim bir chishi qozini sunsun.

³³ U qolini gunah qurbanliqi qozisining bëshigha qoyup, köydürme qurbanliqlar boghuzlidighan jaygha élip bérıp, uni gunah qurbanliqi süpitide boghuzlisun.³⁴ Andin kahin gunah qurbanliqining qénidin barmiqigha azghina élip uni köydürme qurbanliq qurbangahining münggüzlirige sürüp qoysun; uning qalghan barliq qénini u qurbangahning tüwige töküp qoysun.³⁵ Inaqliq qurbanliqi qilinghan qozining méyi ichidin ajritilghandek, uningmu hemme méyini ajritip chiqarsun; kahin bularni Perwerdigargha atap otta sunulidighan barliq qurbanliqlargha qoshup, qurbangahning üstide köydürsun. Shu yol bilen kahin uning sadir qilghan gunahi üçün kafaret keltüridu; shu gunah uningdin kechürüldü.

4:23 «we» — ibraniy tilida «wa» dégen söz bilen ipadiliniidu; hemde «we» hem «yaki» dégen ikki xil menini bildüridu.

4:27 Chöl. 15:27

4:28 «we qilghan gunahi özige melum qilinghan bolsa...» — ibraniy tilida «we» «wa» dégen söz bilen ipadiliniidu; hemde «we» hem «yaki» dégen ikki xil menini bildüridu.

4:31 Mis. 29:18; Law. 3:3, 4, 14

Itaetsizlik qurbanliqi, yeni «itaetsizlikni tilesht qurbanliqi»

5¹ Eger birsi melum ishq qawahchi bolup, shundaqla uninggha qesem buyrulghinida körgini yaki bilginidin melumat bermise, undaqla u qebihlikining jazasigha tartilidu.² Eger birsi özi bilmey napak bir nersige tégip ketse — meyli u napak bir haywanning jesiti bolsun, meyli napak bir charpayning jesiti bolsun, yaki napak bir ömiligüchi haywanning jesiti bolsun, mushundaq nersige tégip ketse umu napak sanilip gunahkar hésablinidu;³ eger shuningdek birsi özi tuymay melum kishining ademni napak qilidighan herqandaq nijasitige tégip ketse, shundaqla u buni bilip yetse, undaqla u gunahkar hésablinidu.⁴ Eger birsi angsiz rewishte yaman yaki yaxshi bir ishni qilay dep qesem qilip salsa (kishiler hertürlük ish toghrisida angsiz rewishte qesem qilishi mumkin), shundaqla u buni tonup yetse, u bu ishlar tüpeylidin gunahkar hésablinidu.

⁵ Birsi yuqiriqi herqaysi ishlarda men gunahkar boldum dep bilse, u öz gunahini «men mundaq gunah qildim» dep iqrar qilsun;⁶ andin özi sadir qilghan gunahning kafariti üçün Perwerdigarning aldigha «itaetsizlikni tiligüchi qurbanliq» süpitide ushshaq maldin saghliq we ya bir chishi öchkini gunah qurbanliqi qilip keltürsun; andin kahin uni gunahidin paklandurushqa uning üçün kafaret keltürsun.

⁷ Eger u qoylardan qurbanliq qilishqa qurbi yetmise, u qilghan itaetsizlikni üçün ikki paxtek yaki ikki bachkini élip kélip, birini gunah qurbanliqi üçün, yene birini köydürme qurbanliq üçün Perwerdigarning aldigha sunsun.⁸ U bularni kahinning qéshigha keltürgende, kahin awwal gunah qurbanliqigha teyyarlanghanni qurbanliq qilip boynini üzmey, bëshigha yéqin jayidin tolghisun, lékin bëshini boynidin üzüwetmisun;⁹ andin gunah qurbanliqining qénidin azghina élip qurbangahning témigha chachsun; qalghan qéni bolsa qurbangahning tüwige siqip chiqirilsun. Buning özi gunah qurbanliqi bolidu.

¹⁰ Emma ikkinchisini bolsa békutilgen belgilime boyiche köydürme qurbanliq qilip sunsun. Bu yol bilen kahin uning qilghan gunahi üçün kafaret keltüridu we shu gunah uningdin kechürüldü.

¹¹ Eger ikki paxtek yaki ikki bachkini keltürüshke qurbi yetmise, undaqla gunah qilghan kishi gunah qurbanliqi üçün ésil undin bir efahning ondin birini keltürsun; bu gunah qurbanliqi bolghachqa u uning üstige zeytun méyi quymisun yaki üstige héchqandaq mestiki salmisun; chünki u gunah qurbanliqi bolidu.¹² U uni kahinning qéshigha keltürsun we kahin buningdin sunghuchining «yadlinish ülüshi» süpitide bir changgal élip, shuni Perwerdigargha atap otta sunulghan qurbanliqlargha qoshup, qurbangahning üstide köydürsun. Buning özi gunah qurbanliqi bolidu.¹³ Bu yol bilen u shu gunahlardin qaysisini qilghan bolsa, kahin uning üçün kafaret keltüridu. Ashliq hediyyelerdikige oxshash qalghan qismi kahingha tewe bolidu.

¹⁴ Andin Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

¹⁵ Birsi bilmey Perwerdigargha atalghan muqeddes nersilerge nisbeten itaetsizlik qilip gunah ötküzse, undaqla u Perwerdigarning aldigha ushshaq maldin bójirim bir qochqarni itaetsizlik qurbanliqi qilip keltürsun; shu itaetsizlik qurbanliqi bolghan qochqarning bahasini sen muqed-

5:2 Hag. 2:13; 2Kor. 6:17

5:7 Law. 12:8; Luqa 2:24

5:8 «kahin awwal gunah qurbankiqigha ...» — ibranij tilida «u awwak gunah qurbankiqigha...».

5:8 Law. 1:15

5:10 Law. 1:15

5:11 «bir efah» — texminen 2 küre yaki 22 litr.

5:12 Law. 2:2; 4:35

5:13 Law. 2:3

des jaydiki shekelning ölçem birliki boyiche kümüş shekelge toxtatqin...¹⁶ Andin shu kishi muqeddes nersilerge nisbeten ötküzgen xataliqidin bolghan ziyanni toldursun, shundaqla ziyanning beshtin biri boyiche qoshup kahingha tölem tölisun. Bu yol bilen kahin itaetsizlik qurbanliqi bolghan qochqarning wasitisi bilen uning üçün kafaret keltüridu; shu gunah uningdin kechürülüdu.

¹⁷ Eger birsi bilmey Perwerdigarning «qilma» dégen herqandaq emrlirining birerisige xilapliq qilip, gunahkar bolghan bolsa u qebihlikining jazasigha tartilidu; ¹⁸ shundaq bolsa, u ushshaq maldin sen toxtatqan qimmette béjirim bir qochqarni itaetsizlik qurbanliqi qilip sunsun. Bu yol bilen kahin uning bilmey ötküzgen itaetsizlik üçün kafaret keltüridu we shu itaetsizlik gunahi uningdin kechürülüdu.

¹⁹ Bu itaetsizlik qurbanliqi bolidu; chünki u derheqiqet Perwerdigarning aldida itaetsizlik qilghan.

6¹ Andin Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Eger birsi gunah qilip Perwerdigarning aldida wapasisizlik qilip, qoshnisi özige amanet yaki kapaletke bergen bir nerse yaki qoshnisidin zorawanliq bilen buluwalghan melum bir nerse toghrisida yalghan gep qilghan bolsa yaki qoshnisidin naheqliq bilen melum nersini tartiwalghan bolsa, ³ yaki yitip ketken bir nersini tépiwélip uningdin tansa yaki kishilarning gunah sadir qilghan herqandaq bir Ishi toghrisida yalghan qesem ichse, ⁴ U gunah qilghan ishta özini gunahkar dep tonup yetse, undaqta u buliwalghan yaki naheq tartiwalghan nerse yaki uninggha amanetke bérilgen nerse bolsun, yaki yitip kétép tépiwalghan nerse bolsun, ⁵ yaki u herqandaq nerse toghrisida yalghan qesem ichken bolsun, uning hemmisini toluq bahasi boyiche tölisun, shundaqla shu bahaning beshtin bir qismi boyiche qoshup tölisun; u itaetsizlik qurbanliqini qilghan künide tölemni igisige tapshurup bersun. ⁶ Andin u Perwerdigarning aldigha itaetsizlik qurbanliqi süpitide ushshaq maldin sen toxtatqan qimmet boyiche béjirim bir qochqarni itaetsizlik qurbanliqi qilip kahinning qéshigha élip kelsun. ⁷ Kahin bu yol bilen uning üçün Perwerdigarning aldida kafaret keltüridu we u herqaysi ishta itaetsizlik qilghan bolsimu u uningdin kechürülüdu.

⁸ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

⁹ Sen Harun bilen oghullirigha köydürme qurbanliq toghrisida emr qilip mundaq dégin: — Köydürme qurbanliq toghrisidiki qaide-nizam mundaq bolidu: — Köydürme qurbanliq pütün kéche tang atquche qurbangahniki ochaqning üstide köyüp tursun; we qurbangahning otini

5:15 «sen... toxtatqin» — bu ayettiki emr Musa peyghemberge éytilghan; shübhisizki, uningdin kéyin qaysi kahin mes'ul bolsa shunngghimu éytilidu. «shekel» — kümüşning ölçimi bolup, adette 11.4 gramgha barawer bolushi mumkin. «Muqeddes jaydiki shekelning ölçem birliki» shübhisizki, pütkül el üçün özgörmes ölçem bolsun dep muqeddes jayda saqlanghan, muqim békitilgen birneche xil ölçem birliki bolsa kérek. «...ushshaq maldin béjirim bir qochqarni itaetsizlik qurbanliqi qilip keltürsun; shu itaetsizlik qurbanliqi ... ölçem birliki boyiche kümüş shekelge toxtatqin» — yene birxil terjimisi: — «...ushshaq maldin béjirim bir qochqarni itaetsizlik qurbanliqi qilip sunsun yaki itaetsizlik qurbanliqining ornigha sen kahin muqeddes jaydiki kümüş shekelning birliki boyiche toxtatqan baha boyiche kümüş shekel keltürisun».

5:15 Mis. 30:13; Law. 27:2-27.

5:16 «... xataliqidin bolghan ziyanni toldursun, shundaqla ziyanning beshtin biri boyiche qoshup kahingha tölem tölisun» — mushu ayetlerdiki «ziyan» eslide keltürish kérek bolghan bir qurbanliq yaki hediyeining qimmitini yaki napak halette bulghap qoyghan muqeddes nersilarning qimmitini körsetse kérek. Undaq gunah qilghan kishi: (1) béjirim bir qochqar élip kélidu; (2) kahin shu qochqargha baha qoyidu; (3) qochqarning bahasi ziyandin kem bolsa shu kishi tolduridu; (4) uningdin bashqa ziyangha beshtin birini qoshup töleydu.

6:3 Chöl. 5:6

6:4 «u gunah qilghan ishta özini gunahkar dep tonup yetse,...» — yene birxil terjimisi: «u gunah qilghan ishta itaetsizlik qilsa,...».

6:6 «sen toxtatqan qimmet boyiche...» — «sen» bu yerde Harunni körsitidu; shübhisizki, uningdin kéyin qaysi kahin mes'ul bolsa shunimu körsitidu.

öchürmey yéniq turghuzunglar. ¹⁰ Kahin kanap tonini kiyip, yalingachliqini yépip, saghrisighiche kanap ich tambal kiyip tursun; qurbangahning üstidiki ot bilen köydürülgen köydürme qurbanliqning külini élip, qurbangahning bir teripide qoysun; ¹¹ andin kiyimlirini séliwétip bashqa kiyimlerni kiyip, külini chédirgahning sirtigha élip chiqip pakiz bir jayda qoysun. ¹² Qurbangahning oti bolsa hemishe yénip tursun; uni héch waqit öchürüşke bolmaydu, kahin özi her küni etigende uninggha otun sélip, üstige köydürme qurbanliqni tizsun we uning üstige inaqliq qurbanliqining méyini qoyup köydürsun. ¹³ Üzülmis bir ot qurbangahning üstide hemishe köyüp tursun; u hergiz öchürülmisun.

Addiy puqralarning ashliq hediyeiri

¹⁴ Ashliq hediye toghrisidiki qaide-nizam mundaq: — Harunning oghulliridin biri uni Perwerdigarning aldigha, qurbangahning aldigha keltürsun. ¹⁵ U ashliq hediye bolghan ésil ungha qolini sélip uningdin shundaqla uningdiki zeytun méyidin bir changgal élip we hediyeining üstidiki barliq mestikini qoshup, bularni qurbangah üstide köydürsun; bu hediyeining «yadlinish ülüshi» bolup, Perwerdigarning aldida xushbuy keltürüş üçün qilinghan bolidu. ¹⁶ Éship qalghanlirini bolsa Harun bilen oghulliri yésun; u échitqu sélinmay pishurulup muqeddes bir jayda yéyilsun; ular uni jamaet chédirining hoylisida yésun. ¹⁷ U mutleq échitqusiz pishurulsun. Men otta Manga sunulidighan qurbanliq-hediyeler ichidin shuni ularning öz ülüshi bolsun dep ulargha heq qilip berdim; u gunah we itaetsizlikni tiligüchi qurbanliqlargha oxshash «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu. ¹⁸ Harunning ewladidin bolghan erkeklerning hemmisi buningdin yésun; bu dewrdin-dewrge aranglarda ebediy bir belgilime bolidu; Perwerdigargha atap otta sunulghanliridin bular ularning ülüshi bolsun. Uninggha qol tegküzgüchi jezmen muqeddes bolushi kérek...

¹⁹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

²⁰ Harun Mesihlinidighan künde u we oghullirining Perwerdigarning aldigha sunidighini mundaq bolushi kérek: — Ular üzülmis ashliq hediye süpitide ésil undin bir efahning ondin birini sunushi kérek; etigini yérimini, axshimi yene yérimini sunsun. ²¹ U tawida zeytun méyi bilen étilsun; u zeytun méyigha chilap pishurulghandin kéyin sen uni élip kir; ashliq hediyeining pishurulghan parchilirini xushbuy süpitide Perwerdigargha atap sunghin. ²² Harunning oghullirining qaysisi uning ornida turushqa Mesihlengen bolsa umu hediyeini shundaq teyyarlap sunsun; bu ebediy mutleq bir belgilime bolidu. Bu hediye Perwerdigargha atap toluq köydürülsun. ²³ Kahinning herbir ashliq hediyesi bolsa pütünley köydürülsun; u hergiz yéyilmisun.

Gunah qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam

²⁴ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

²⁵ Harun bilen oghullirigha mundaq dégin: — Gunah qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam mundaq: — Gunah qurbanliqimu köydürme qurbanliq boghuzlinidighan jayda, Perwerdigarning aldida boghuzlansun; bu xil qurbanliq «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu. ²⁶ Gunah qurbanliqini ötküzgüchi kahin özi uni yésun; qurbanliq muqeddes bir yerde, jamaet chédirining hoylisida yéyilsun. ²⁷ Uning göshige qol tegküzgüchi herkim muqeddes bolmisa bolmaydu,

6:14 Chöl. 15:4-21.

6:15 Law. 2:9

6:18 «uninggha qol tegküzgüchi jezmen muqeddes bolushi kérek» — yaki «uninggha tegküchi herqandaq nerse muqeddes nerse bolushi kérek».

6:18 Mis. 29:37

6:20 «bir efah» — texminen 2 küre yaki 22 litr.

6:21 «... kéyin sen uni élip kir» — «sen» bu yerde Harunni körsitidu; shübbisizki, uningdin kéyin qaysi kahin mes'ul bolsa shunimu körsitidu.

6:26 Hosh. 4:8

shuningdek eger uning qéni birsining kiyimige chachrap ketse, unda qan chééchilghan jay muqeddes bir yerde yuyulsun. ²⁸ Qaysi sapal qazanda qurbanliq qaynitilip pishurulghan bolsa, u sundurulsun. Eger u mis qazanda qaynitip pishurulghan bolsa, u qirip sürülsun hem su bilen yuyulsun. ²⁹ Kahinlardin bolghan barliq er kishiler uningdin yése bolidu. Bu «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu.

³⁰ Halbuki, muqeddes jayda kafaret keltürüş üçün qéni jamaet chédirigha kirgüzülgen her-qandaq gunah qurbanliqi bolsa, hergiz yéyilmisun, belki pütünley köydürülsun..

Itaetsizlik qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam

7 ¹ Itaetsizlik qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam mana mundaq: — Bu qurbanliq «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu. ² Köydürme qurbanliq boghuzlinidighan jayda itaetsizlikni tilash qurbanliqimu boghuzlinidu; kahin qénini qurbangahning üsti qismining etrapigha sepsun. ³ Qurbanliq qilghuchi kishi barliq méyini sunsun; yeni mayliq quyruqi bilen ich qarnini yögép turghan mayni, ⁴ ikki börekni we ularning üstidiki hemde ikki yanpishidiki mayni ajritip, jigerning börekkiche bolghan chawa méyini ajritip sunsun. ⁵ Kahin bularni Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliq süpitide qurbangahta köydürsun. Bu itaetsizlik qurbanliqi bolidu. ⁶ Kahinlardin bolghan er kishilarning hemmisi buni yésun; u muqeddes yerde yéyilsun; u «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu..

⁷ Gunah qurbanliqi qandaq bolsa itaetsizlik qurbanliqimu shundaq bolidu; ular ikkisi toghrisidiki qaide-nizam oxshash; bu qurbanliq kafaret keltürüşke qurbanliq ötküzgüchi kahinning özige tewe bolsun.

Köydürme qurbanliqlar we ashliq hediylerdin kahinlarga tégidighan ülüshi toghruluq belgilime

⁸ Kahin birsining sunghan köydürme qurbanliqini ötküzgen bolsa, köydürme qurbanliqning térisi shu kahinning bolidu. ⁹ Tonurda pishurulghan herbir ashliq hediye, shundaqla qazanda yaki tawida étilgen herbir ashliq hediye bolsa uni ötküzgen kahinning bolidu, yeni kahinning özige tewe bolidu. ¹⁰ Herbir ashliq hediye, meyli zeytun méyi arilasturulghan bolsun, yaki quruq keltürülgen bolsun, bular Harunning oghullirining herbirige barawer bölüp bérilidu.

Inaqliq qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam

¹¹ Perwerdigargha atap keltürülgen inaqliq qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam mundaq: —

¹² Sunmaqchi bolghan kishi uni teshekkür éytish üçün sunsa, unda qan u «teshekkür qurbanliq» bilen bille zeytun méyi ileshtürülgen pétir toqachlar, zeytun méyi sürülüp mesihlengen pétir hemek nanlar we ésil undin zeytun méyigha chilap pishurulghan toqachlarnimu keltürsun. ¹³ Shu toqachlardin bashqa, yene teshekkür éytidighan inaqliq qurbanliqi bilen bille échtiqu sélinghan nanlarnimu sunsun; ¹⁴ u shu sunghanlirining herbir türidin birni élip Perwerdigar üçün qosh qollap sunidighan «kötürme hediye» qilip keltürsun; bu inaqliq qurbanliqning qénini qurbangahning üstige sepken kahinning özige tegsun. ¹⁵ Teshekkür bildüridighan inaqliq qurbanliqining göshi bolsa qurbanliq qilinghan shu küni yéyilishi kérek; qurbanliqni

6:30 Law. 4:5; Ibr. 13:11

7:3 «Qurbanliq qilghuchi kishi» — ibraniy tilida «U».

7:6 «muqeddes yerde» — bu sözler muqeddes jayning etrapidiki hoylini körsitidu, «muqeddes chédir» («eng muqeddes jay» we «muqeddes jay»)ni öz ichige almaydu.

7:12 «pétir toqachlar» — ibraniy tilida bu söz yaki halqisiman yaki chekküch bilen téshilgen birxil nanlarni körsitidu.

7:12 Zeb. 116:17

7:14 «kötürme hediye» — kahin yaki hediye sunghan kishi Perwerdigarning aldigha ikki qollap alahide éviz kötürüp atighan hediye. «Kötürme hediye» adette qurbanliqqa mes'ul kahingha tewe bolidu.

sunghuchi kishi tang atquche uning héch némisini qaldurmisan..

¹⁶ Eger uning sunghan qurbanliqi qesimige xas qurbanliq yaki ixtiyariy keltürgen qurbanliq bolsa, undaqa haywanning göshi qurbanliq qilinghan künde yéyilsun; uningdin éship qalghini bolsa, etisimu yéyishke bolidu; ¹⁷ lékin qurbanliqning göshidin üçinchi künigiche éship qalsa, u otta köydürülüşü kérek. ¹⁸ Inaqliq qurbanliqning göshidin üçinchi künide yéyilse, undaqa qurbanliq qobul bolmaydu, qurbanliq sunghuchining hésabighimu hésablanmaydu, belki mekruh bolidu; kimdekim uningdin yése öz qebihlikining jazasigha tartilidu.

¹⁹ Shundaqla napak nersige tégip qalghan göshmu yéyilmesliki kérek, belki otta köydürülüşü kérek. Herqandaq pak adem napak nersige tegmigen qurbanliqning göshini yése bolidu. ²⁰ Lékin kimki napak halette turup Perwerdigargha atalghan inaqliq qurbanliqidin yése, undaqa u öz xelqidin üzüp tashlinidu. ²¹ Kimki napak bir nersige tégip ketse (meyli napak halettiki adem bolsun, napak bir haywan bolsun yaki herqandaq napak yirginchlik nerse bolsun) we shundaqla Perwerdigargha xas atalghan inaqliq qurbanliqning göshidin yése, undaqa u öz xelqidin üzüp tashlinidu.

Addiy puqralargha qaritilghan belgilimiler

²² Perwerdigar Musagha söz qilib mundaq dédi: —

²³ Israillargha mundaq dégin: — Siler kala, qoy we öchkilerning méyini hergiz yémenglar. ²⁴ Özlükidin ölgen yaki yirtquchlar boghup qoyghan haywanning jesitining méyini herqandaq ishqa ishletkili bolidu, lékin hergiz uningdin yémenglar. ²⁵ Chünki kimki Perwerdigargha atap otta sunulidighan herqandaq haywanning méyini yése, shuni yégen kishi öz xelqliridin üzüp tashlinidu..

²⁶ Siler herqandaq turar jayinglarda héchqandaq qanni, yeni uchar-qanatların bolsun yaki charpayların bolsun qénini hergiz éstimal qilmanglar. ²⁷ Kimdekim herqandaq qanni éstimal qilsa, shu kishi öz xelqliridin üzüp tashlinidu..

Inaqliq qurbanliqlirining kahinlarga teqdim qilinidighan qisimliri

²⁸ Perwerdigar Musagha söz qilib mundaq dédi: —

²⁹ Israillargha mundaq dégin: — Kimki Perwerdigargha atap bir inaqliq qurbanliqi sunsa, undaqa u Perwerdigargha xas bolghan hediye shu inaqliq qurbanliqtin ayrip keltürsun. ³⁰ Öz qoli bilen Perwerdigargha atighan, otta sunulidighan hediye, yeni may bilen töshni qoshup élip kélip, töshni «pulanglatma hediye» süpitide Perwerdigarning aldida pulanglatsun..

³¹ Kahin méyini qurbangah üstide köydürüwsun. Tösh bolsa Harun bilen uning oghullirigha xas bolsun.

³² Inaqliq qurbanliqlirining oning arqa putini siler «kötürme hediye» süpitide kahingha béringlar. ³³ Harunning oghulliridin qaysisi inaqliq qurbanliqning qeni bilen méyini sunghan bolsa öz ülüşü üçün oning arqa putini özi alsun. ³⁴ Chünki men Israillarning inaqliq qurbanliqliridin «pulanglatma hediye» bolghan tösh bilen «kötürme hediye» bolghan arqa putini ebadiy

7:15 «qurbanliqni sunghuchi kishi» — ibraniy tilida «u».

7:16 Law. 19:6

7:20 «öz xelqidin üzüp tashlinidu» — mushu sözlerning mundaq birneche chüshenchisi bolushi mumkin: (1) Perwerdigar Özi uni öltürüdu; (2) jamaet uni öltürüshi kérek; (3) jamaet uni ibadet sorunliridin heydiwétishi yaki pütkül jemiye uni paliwétishi kérek; (4) uningdin héch nesil qaldurulmaydu. Bizningche bashqa ayyette éniq buyruq körsitilmigeche, mushu yerde birinchi chüshenche (Xuda Özi shu ademni dunyadin ketküzi) toghra bolushi mumkin, dep qaraymiz.

7:20 Law. 15:3

7:21 «öz xelqidin üzüp tashlinidu» — 20-ayet we izahatini körüng.

7:25 «öz xelqidin üzüp tashlinidu» — 20-ayet we izahatini körüng.

7:26 Yar. 9:4; Law. 3:17; 17:14

7:27 «öz xelqidin üzüp tashlinidu» — 20-ayet we izahatini körüng.

7:30 «pulanglatma hediye» — Perwerdigarning aldida ézig kötürüp alahide pulanglitidighan hediye. «Pulanglatma hediye» adette barliq kahinlarga tewele bolidu.

7:30 Mis. 29:24

bir belgilime bilen Israillardin élip, kahin Harun we uning oghullirining heqqi bolsun dep ulargha teqdim qildim..

³⁵ Musa Harun bilen oghullirini Perwerdigarning qulluqida kahin bolushqa uning aldigha keltürgen künide, ulargha Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliqlardin teqdim qilindighan kahinliq ülüshi mana shudur..³⁶ Musa ularni Mesihligen künide, Perwerdigar bu ülüshni Israillardin élip ulargha bérilsun dep emr qilghan. Bu Israillargha dewrdin dewrgiche ebediy bir belgilime bolidu..

Xulase

³⁷ Köydürme qurbanliq bilen ashliq hediyesi, gunah qurbanliqi bilen itaetsizlik qurbanliqi, kahinliqqa tiklesh qurbanliqi bilen inaqliq qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam mana shudur..

³⁸ Perwerdigar Israillargha: «Siler bu Sinay bayawinida Perwerdigarning aldigha qurbanliqlirninglarni sununglar» dep buyrughan künide, u bularning hemmisini Sinay téghida Musagha tapshurghanidi.

Kahinlarning xas xizmetlerge ayrilishi — «Mis.» 40:17-38nimu körüng

8¹ Perwerdigar Musagha söz qilip: — ² Harunni oghulliri bilen bille, we ularning mexsus kiyimlirini, «mesihlesh méyi»ni, gunah qurbanliqi bolidighan torpaq bilen ikki qochqarni, pétir nan sélinghan séwetni élip kélip, ³ Israilling pütün jamaitini jamaet chédirining kirish aghzining aldigha jem qilghin, — dédi.

⁴ Musa Perwerdigar uninggha buyrughinidek qildi, jamaet jamaet chédirining kirish aghzining aldigha yighildi. ⁵ Andin Musa jamaetke: — Perwerdigar buyrughan ish mana mundaq, — dédi..

⁶ Shuning bilen Musa Harun bilen uning oghullirini aldigha keltürüp ularni su bilen yuyup, ⁷ Harungha könglek kiydürüp, belwagh baghlap, tonni kiydürdi we üstige efodni yapti; u efodning belwéghini baghlap, efodni uninggha taqap qoydi. ⁸ Andin Musa uninggha «qoshén»ni taqap, qoshénning ichige «urim bilen tummim»ni sélip, ⁹ Béshigha selle yögep Perwerdigar uninggha buyrughinidek sellining aldi teripige «altun taxtiliq muqeddes otughat»ni békitip qoydi..

¹⁰ Andin Musa mesihlesh méyini élip ibadet chédiri bilen ichidiki barliq nersilerning hemmisini mesihlep muqeddes qildi. ¹¹ U maydin élip qurbangahqa yette mertiwé chéchip, qurbangah bilen uning barche qacha-quchilirini, yuyunush dési we teglikini Xudagha atap muqeddes qilishqa mesihlidi. ¹² U yene mesihlesh méyidin azraq élip Harunning béshigha quyup uni Xudagha atap muqeddes qilishqa mesihlidi..

7:34 «ebediy bir belgilime» — Tewrattiki «ebediy» dégen söz ibranıy tilida ikki menide ishlatilidu: (1) menggü; (2) shu waqıttiki chéki békitilmigen, qerelsiz, möhletsiz uzun bir mezgilni körsitidu. «Qoshumche söz»imiznimu körüng.

7:34 Mis. 29:27; Chöl. 18:11

7:35 «Musa» — ibranıy tilida «u».

7:36 «Musa» — ibranıy tilida «u».

7:37 «kahinliqqa tiklesh qurbanliqi» — bu xil qurbanliq inaqliq qurbanliqigha oxshap kétidu, bu 8-bab, 22-32-ayetlerde tepsiliy teswirlinidu. Ibranıy tilida «kahinliqqa tiklesh qurbanliqi» «(qollarni) toldurush qurbanliqi» dégen sözler bilen ipadilinidu — chünki Xuda bu murasim arqiliq Harunning ewladliri bolghan kahinlarning qollarini (1) qurbanliqlar bilen we (2) kahinliq mes'uliyitini tapshurush bilen «toldurdi».

8:2 «mesihlesh méyi» — bu toghruluq «Mis.» 30:23-33ni körüng.

8:2 Mis. 28:1, 2; 30:25

8:5 Mis. 29:4

8:7 Mis. 28:4

8:8 «Efod», «qoshén», «urim we tummim» — kahinliq kiyimler; «efod», «qoshén» («meydilik») we «urim we tummim» toghruluq «Mis.» 28-babni körüng.

8:8 Mis. 28:30

8:9 Mis. 28:36; 29:6

8:12 Zeb. 133:2

¹³ Andin Musa Harunning oghullirini aldigha keltürüp, Perwerdigar uninggha buyrughinidek ulargha könglek kiydürüp, bellirige belwagh baghlap, ulargha éğiz böklernimu taqap qoydi..

Kahinlarni «Xudagha atap tiklesh» qurbanliqliri

¹⁴ Andin u gunah qurbanliqi qilinidighan torpaqni yétilep keldi; Harun bilen uning oghulliri gunah qurbanliqi qilinidighan torpaqning béshigha qollirini qoydi. ¹⁵ U uni boghuzlidi, andin Musa qénidin élip, öz barmiqi bilen qurbangahning münggüzlirige, chörisige sürüp qurbangahni gunahtin paklidi; qalghan qanni bolsa u qurbangahning töwige töküp, muqeddes bolushqa kafaret keltürdi. ¹⁶ Andin u ich qarnini yögep turghan mayning hemmisini, jigerning üstidiki chawa mayni, ikki börek we üstidiki maylirini qoshup aldi; andin Musa bularni qurbangahning üstide köydürdi. ¹⁷ Biraq Musa torpaqning térisi bilen göshi we tézikini bolsa Perwerdigar öziye buyrughinidek chédirgahning tashqirida otta köydürüwetti..

¹⁸ Andin u köydürme qurbanliqi qilinidighan qochqarni keltürdi; Harun bilen uning oghulliri qollirini qochqarning béshigha qoydi. ¹⁹ Harun qochqarni boghuzlidi; andin Musa qénini élip qurbangahning üsti qismining etrapigha septi; ²⁰ Harun qochqarni parche-parche qilip parchilidi; andin Musa béshini, parchilanghan göshlirini barliq méyi bilen qoshup köydürdi. ²¹ Üchey-qérinliri bilen pachaqlirini suda yudi. Andin Musa qochqarni pütün péti qurbangah üstide köydürdi. Bu Perwerdigar Musagha buyrughan, «Perwerdigargha atap otta sunulidighan xushbuy chiqidighan qurbanliq» idi..

²² Andin u kahinliqqa tiklesh qurbanliqi qilinidighan qochqarni, ikkinchi qochqarni keltürdi; Harun bilen uning oghulliri qollirini qochqarning béshigha qoydi. ²³ U uni boghuzlidi; we Musa uning qénidin élip Harunning ong quliqining yumshiqi bilen ong qolining bash barmiqigha sürüp we ong putining chong barmiqighimu suwap qoydi. ²⁴ Andin Musa Harunning oghullirini aldigha keltürüp, qandin élip ularning ong qulaqlirining yumshiqi bilen ong qollirining bash barmaqlirigha sürdi, ularning ong putlirining chong barmaqlirighimu suwap qoydi, qalghan qanni Musa qurbangahning chörisige septi. ²⁵ Shundaq qilip, u méyi bilen mayliq quyruqini, ich qarnini yögep turghan barliq may bilen jigerning üstidiki chawa méyini, ikki börek we üstidiki maylirini qoshup élip ong arqa putinimu késip élip, ²⁶ Perwerdigarning aldidiki pétir nan sélinghan séwettin bir pétir toqach bilen bir zeytun may toqichi we bir dane hemek nanni élip bularni may bilen ong arqa putning üstide qoydi; ²⁷ andin bularning hemmisini Harun bilen uning oghullirining qollirigha tutquzup, pulanglatma hediye bolsun dep Perwerdigarning aldida pulanglattı. ²⁸ Andin Musa bularni ularning qolliridin élip qurbangahtiki köydürme qurbanliqning üstide qoyup köydürdi. Bu «kahinliqqa tiklesh qurbanliqi» bolup, Perwerdigargha atap otta sunulidighan, xushbuy chiqidighan qurbanliq idi. ²⁹ Andin Musa töshni élip pulanglatma hediye süpitide Perwerdigarning aldida pulanglattı; Perwerdigarning uninggha buyrughini boyiche, «kahinliqqa tiklesh qurbanliqi» bolghan qochqarning bu qismi Musaning ülüshi idi..

8:13 «égiz bökler» — bu söz Harunning bash kiyimidin bashqa birxil bash kiyimni, belkim éğizrek birxil bash kiyimni körsitishi mumkin.

8:13 Mis. 29:9

8:14 Mis. 29:1

8:16 «Andin u ich qarnini...» — «u» Harunni körsitishi mumkin.

8:17 «Musa...» — ibraniy tilida «u» — Musani körsitishi mumkin.

8:17 Mis. 29:14; Law. 4:11

8:18 «...u ... keltürdi...» — «u» Musani körsitishi mumkin.

8:19 «Harun quchqarni boghuzlidi...» — ibraniy tilida «u quchqarni boghuzlidi...».

8:20 «Harun quchqarni parche-parche qilip parchilidi» — ibraniy tilida «u quchqarni parche-parche qilip parchilidi...».

8:21 Mis. 29:18

8:23 «U uni boghuzlidi...» — «u» Harunni körsitishi mumkin.

8:25 Mis. 29:22

8:27 Mis. 29:24

8:29 Mis. 29:26; Law. 7:33

Harun we oghullirini Mesih qilish

³⁰ Andin Musa Mesihlesh méyidin we qurbangahning üstidiki qandin bir'az élip, Harun bilen uning kiyimlirige we oghulliri bilen ularning kiyimlirige septi. Shundaq qilip, u Harun we kiyimlirini, oghulliri bilen ularning kiyimlirini muqeddes qildi..

³¹ Musa Harun bilen uning oghullirigha mundaq buyrudi: — «Bu göshni jamaet chédirining kirish aghzida qaynitip pishurup shu yerde olturup «kahinliqqa tiklesh qurbanliqi»gha tewe bolghan séwettiki nan bilen qoshup yenglar; bularni Harun bilen oghulliri yésun, dep buyrug-hinimdek uni yenglar; ³² lékin gösh bilen nandin éship qalghanlirining hemmisini otta köydürüwétinglar.

³³ Siler yette küngiche jamaet chédirining kirish aghzidin chiqmay, Xudagha atap kahinliqqa tiklesh künliringlar toshquche shu yerde turunglar; chünki silerni Xudagha atap kahinliqqa tiklesh üçün yette kün kétidu..

³⁴ Bügün qilinghan ishlar Perwerdigarning buyrughini boyiche siler üçün kafaret keltürilsun dep qilindi.. ³⁵ Siler ölmeslikinglar üçün Perwerdigarning emrini tutup jamaet chédirining kirish aghzining aldida kéche-kündüz yette kün turushunglar kérek; chünki manga shundaq buyruldi».

³⁶ Harun bilen oghulliri Perwerdigarning Musaning wasitisi bilen buyrughinining hemmisini beja keltürdi.

Kahinlarning xizmitining muqeddes ibadet chédirida bashlinishi

⁹¹ Sekkizinci küni Musa Harun bilen uning oghulliri we Israilning aqsqaqallirini chaqirip, ² Harungha mundaq dédi: — «Sen gunah qurbanliqigha béjirim bir mozayni, köydürme qurbanliqqa béjirim bir qochqarni özüng üçün élip, Perwerdigarning aldigha keltürgin..» ³ andin Israilargha söz qilip: — Siler gunah qurbanliqi üçün bir téke élip kélinglar, köydürme qurbanliq üçün bir mozay we bir qoza élip kélinglar, her ikkisi béjirim, bir yashqa kirgen bolsun; ⁴ Perwerdigarning aldida sunushqa inaqliq qurbanliqi süpitide bir torpaq bilen bir qochqarni élip, zeytun méyi ileshtürülgen ashliq hediye bilen bille keltürunglar; chünki bügün Perwerdigar Özini silerge ayan qilidu, dégin».

⁵ Ular Musa buyrughan nersilerni jamaet chédirining aldigha élip keldi; pütkül jamaet yéqin kélip, Perwerdigarning aldida hazir bolup turdi. ⁶ Musa: — Mana, bu Perwerdigar buyrughan ishtur; buni qilsanglar Perwerdigarning shan-sheripi silerge ayan bolidu, dédi.

⁷ Shuning bilen Musa Harungha: — Sen qurbangahqa yéqin bérip gunah qurbanliqing bilen köydürme qurbanliqingni sunup özüng we xelq üçün kafaret keltürgin; andin xelqning qurbanliqinimu sunup, Perwerdigar emr qilghandek ular heqqide kafaret keltürgin» — dédi..

⁸ Shuni déwidi, Harun qurbangahqa yéqin bérip özi üçün gunah qurbanliqi bolidighan mozayni boghuzlidi. ⁹ Harunning oghulliri qanni uninggha sunup berdi; u barmiqlini qangha tegküzüp, qurbangahning münggüzilrige sürdi, qalghan qanni qurbangahning tüwige quydi.

¹⁰ Gunah qurbanliqining méyi bilen ikki börek we jigerning üstidiki chawa mayni élip, Perwer-

8:30 Mis. 29:21

8:31 Mis. 29:32; Law. 24:9

8:33 «Xudagha atap kahinliqqa tiklesh» — bu ayettiki «Xudagha atap kahinliqqa tiklesh» ibraniy tilida «qolni toldurush» dégen ibare bilen ipadilini. 7:37 we «Mis.» 28:41 we izahatini körüng. Kahinliq wezipisi asasen Xudaning qurbanliqlirini öz qoligha élish bilen bashlinatti.

8:34 «Bügün qilinghan ishlar ... kafaret keltürilsun dep qilindi» — yaki «siler üçün kafaret keltürilsun dep, bügün qilinghandek mundin kéyinmu hem qilinsun, dep Perwerdigar buyrudi».

9:2 Mis. 29:1

9:7 Law. 16:6; Ibr. 7:27

digar Musagha buyrughinidek ularni qurbangah üstide köydürdi. ¹¹ Gösh bilen térisini bolsa chédirgahning tashqirigha élip chiqip otta köydürdi.

¹² Andin u köydürme qurbanliq qilidighan qochqarni boghozliidi; Harunning oghulliri uninggha qanni sunup berdi; u buni qurbangahning üsti qismining etrapigha septi. ¹³ Andin ular parche-parche qilinghan köydürme qurbanliqni béshi bilen bille uninggha sunup berdi; u bularni qurbangahta köydürdi. ¹⁴ U ich qarni bilen pachaqlirini yuyup, bularnimu qurbangahning üstide, köydürme qurbanliqning üstige qoyup köydürdi.

¹⁵ Andin u xelqning qurbanliqini keltürdi; xelqning gunah qurbanliqi bolghan tékini boghuzlap, ilgiri haywannu sunghandek unimu gunah qurbanliqi qilip sundi. ¹⁶ U köydürme qurbanliq qilidighan malni keltürüp bunimu belgilime boyiche sundi. ¹⁷ Andin u ashliq hediye keltürüp uningdin bir changgal élip etigenlik köydürme qurbanliqqa qoshup qurbangah üstide köydürdi.

¹⁸ Andin xelqge bolidighan inaqliq qurbanliqi bolidighan torpaq bilen qochqarni boghuzliidi. Harunning oghulliri qénini uninggha sunup berdi; u buni qurbangahning üsti qismining etrapigha septi. ¹⁹ Ular torpaq bilen qochqarning may qismini, yeni mayliq quyruqi, ich qarnini yögep turghan maylirini, ikki börek we jigerning chawa méyini élip, ²⁰ Bu may parchilirini ikki töshning üstide qoydi, Harun bularni qurbangahning üstide köydürdi. ²¹ Axirida Harun ikki tösh bilen ong arqa putini pulanglatma hediye süpitide Musaning buyrughinidek Perwerdigarning aldida pulanglattı. ²² Andin Harun qollirini xelqge qaritip kütürüp, ulargha bext tilidi; u gunah qurbanliqi, köydürme qurbanliq we inaqliq qurbanliqini sunup, qurbangahtin chüshti.

²³ Musa bilen Harun jamaet chédirigha kirip, yene yénip chiqip xelqge bext tilidi; shuning bilen Perwerdigarning shan-sheripi pütkül xelqge ayan boldi; ²⁴ Perwerdigarning aldidin ot chiqip, qurbangah üstidiki köydürme qurbanliq bilen maylarni yutup ketti. Pütkül xelq buni körüp, towliship, düm yiqilishti.

Nadab bilen Abihu we «gheyriy ot»

10 ¹ Harunning oghulliri Nadab bilen Abihu ikkisi öz xushbuydénini élip uninggha ot yéqip üstige xushbuyini sélip, Perwerdigar ulargha buyrup baqmighan gheyriy bir otni Perwerdigargha sundi; ² shuning bilen Perwerdigarning aldidin ot chiqip ularni yewetti; shuan ular Perwerdigarning aldida öldi.

³ Musa Harungha: — Mana, bu Perwerdigarning: «Men Manga yéqin kelgen ademlerde Özümning muqeddes ikenlikimni körsitimen we barliq xelqning aldida ulughlinimen» dégen sözining özidur, dédi. Shuni déwidi, Harun jim turup qaldi.

⁴ Musa Harunning taghisi Uzzielning oghulliri bolghan Mishaél bilen Elzafanni chaqirip ulargha: — Siler yéqin kélip öz qérindashliringlarni muqeddes jayning aldidin kütürüp, chédirgahning tashqirigha élip chiqinglar» — dédi.

9:15 Law. 4:13

9:17 «etigenlik köydürme qurbanliq» — her etigende sunulushi kérek bolghan qoza qurbanliqi («Mis.» 29:38-40ni körüng).

9:17 Mis. 29:38; Law. 2:1

9:20 «Harun ... köydürdi» — ibraniy tilida «u ... köydürdi».

9:21 Law. 7:32

9:24 1Pad. 18:38; 2Tar. 7:1

10:1 «gheyriy ot» — Nadab we Abihu belkim (1) xushbuy puritishta choghnı belkim qurbangahtin bashqa bir yerdin alghan; (2) ular sunidighan xushbuyini toghra arilashturmighan («Mis.» 30:9ni körüng); (3) ular xushbuy sunghanda Perwerdigarning ibadetxanisigha munasiwetlik emrlerning birersige xilapliq qilghan bolsa kérek.

10:2 Chöl. 3:4; 26:61; 1Tar. 24:2

10:3 Law. 8:35

⁵ Shuning bilan ular yéqin kélip, ularni kiyiklik könglekliri bilan kôtürüp Musaning buyrughi-nidek chédirgahning tashqirigha élip chiqti.

⁶ Musa Harun we oghulliri Eliazar bilen Itamargha: — Siler bashliringlarni ochuq qoymanglar, kiyimliringlarni yirtmanglar; bolmisa özünglar ölüp, pütkül jamaetke ghezep keltürisiler; lékin qérindashliringlar bolghan pütkül Israil jemeti Perwerdigar yaqqan ot tüpeylidin matem tutup yighlisun. ⁷ Emma siler bolsanglar Perwerdigarning Mesihlesh méyi üstünglarga sürülgen bolghachqa, jamaet chédirining tashqirigha chiqmanglar; bolmisa ölisiler, dédi. Shuni déwidi, ular Musaning buyrughinidek qildi.

Harun we ewladlirigha tapilanghan belgilimiler

⁸ Perwerdigar Harungha söz qilip mundaq dédi: — ⁹ «Sen özüng we oghulliring sharab we ya bashqa küchlük haraqlarni ichip, jamaet chédirigha hergiz kirmenglar; bolmisa, ölüp kétisiler. Bu siler üçün dewrdin-dewrge ebediy bir belgilime bolidu. ¹⁰ Shundaq qilsanglar, muqeddes bilen adettikini, pak bilen napakni perq étip ajritalaydighan bolisiler; ¹¹ shundaqla Perwerdigar Musaning wasitisi bilen Israilargha tapshurghan hemme belgilimilerni ulargha ögiteleysiler». ¹² Musa Harun we uning tirik qalghan oghulliri Eliazar bilen Itamargha mundaq dédi: — «Siler Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliq-hediyelerdin éship qalghan ashliq hediye ni élip uni qurbangahning yénida échitqu arilashturmighan halda yenglar; chünki u «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu. ¹³ Bu Perwerdigargha atap otta sunulidighan nersilerdin séning nésiweng we oghulliringning nésiwisi bolghachqa, uni muqeddes jayda yéyishinglar kérek; chünki manga shundaq buyrulghandur. ¹⁴ Uningdin bashqa pulanglatma hediye qilinghan tösh bilen kôtürme hediye qilinghan arqa putni sen we oghul-qizliring bille pak bir jayda yenglar; chünki bular séning nésiweng bilen oghulliringning nésiwisi bolsun dep, Israilarning inaliq qurbanliqliridin silerge bérilgen. ¹⁵ Ular kôtürme hediye qilinghan arqa put bilen pulanglatma hediye qilinghan töshni otta sunulidighan mayliri bilen qoshup, Perwerdigarning aldida pulanglatma hediye süpitide pulanglitish üçün keltürsun; Perwerdigarning buyrughini boyiche bular séning we oghulliringning nésiwisi bolidu; bu ebediy bir belgilime bolidu».

Gunah qurbanliqining buzulushi

¹⁶ Andin Musa gunah qurbanliqi qilidighan tékini izdiwidi, mana u alliqachan köydürülüp bolghanidi. Bu sewebtin u Harunning tirik qalghan ikki oghli Eliazar bilen Itamargha achchiqlinip: ¹⁷ — Némishqa siler gunah qurbanliqining göshini muqeddes jayda yémidinglar? Chünki u «eng muqeddeslerning biri» hésablinatti, Perwerdigar silerni jamaetning gunahini kôtürüp ular üçün uning aldida kafaret keltürsun dep, shuni silerge teqsim qilghanidi. ¹⁸ Mana, uning qéni muqeddes jayning ichige keltürülmidi; siler eslide men buyrughandek uni muqeddes jayda yéyishinglar kérek idi, — dédi.

¹⁹ Lékin Harun Musagha: — Mana, bular бүгүн toghra ish qilip özlirining gunah qurbanliqi bilen köydürme qurbanliqini Perwerdigarning aldida sundi; méning béshimgha shu ishlar keldi; eger men бүгүн gunah qurbanliqining göshini yégen bolsam, Perwerdigarning neziride obdan bolattimu? — dédi.

²⁰ Musa buni anglap jawabidin razi boldi.

10:7 Law. 21:12

10:12 «otta sunulidighan qurbanliq-hediyeler» — «otta sunulidighan qurbanliq-hediyeler»din bezide bir qisimi qaldurulup, kahingha we bezide sunghuchi kishining özigimu yéyishke bérilidu. Qalghan qismi köydürüldi, elwette.

10:13 Law. 2:3; 6:16

10:18 «uning qéni muqeddes jayning ichige keltürülmidi» — kahinlar we pütün xelq jamaitining gunah qurbanliqining qéni muqeddes jayning ichige élip kirilidu; kahinlar mushu xil qurbanliqning göshini yéyishge bolmaytti (4:1-21ni köring).

10:18 Law. 4:5; 6:26; 16:27

«Lawiylar»

Halal we haram janiwarlar

11¹ Perwerdigar Musa bilen Harungha mundaq dédi: —
² Israillargha mundaq dégin: — Yer yuzidiki barliq haywanlarning ichidin silerge yéyishke bolidighan janiwarlar shuki: —

³ Haywanlar ichide hem tuyaqliari pütün achimaq (tuyaqliari pütünley yériq) hem köshigüchi haywanlarning herbirini yésenglar bolidu. ⁴ Lékin köshigüchi yaki achimaq tuyaqliq haywanlardin töwendikilerni yémeslikinglar kérek: —

Töge: chünki u köshigini bilen tuyiqi achimaq emes. Shunga u silerge haram bolidu.

⁵ Sughur bolsa köshigini bilen tuyiqi achimaq emes — u silerge haram bolidu.

⁶ Toshqan bolsa bumu köshigini bilen tuyiqi achimaq emes — u silerge haram bolidu.

⁷ Choshqa bolsa tuyaqliari achimaq (tuyaqliari pütünley yériq) bolghini bilen köshimigini üchün silerge haram bolidu.

⁸ Siler shu haywanlarning göshidin yémeslikinglar kérek we ularning ölükigimu tegmenglar. Ular bolsa silerge haram bolidu.

⁹ Suda yashaydighan janiwarlardin töwendikilerni yéyishke bolidu: — sudiki, yeni derya-déngizlardiki janiwarlardin qaniti we qasiraqliri bolghanlarni yéyishke bolidu; ¹⁰ lékin derya-déngizlarda yashaydighan, yeni sularda top-top üzidighan barliq janiwarlardin, qasiraqliri yaki qaniti bolmighanlirini yémeslikinglar kérek; ular silerge yirginchlik sanalsun.

¹¹ Mezkur janiwarlar derweqe silerge yirginchlik sanalsun; siler ularning göshidin yémeslikinglar kérek; ularning ölükini yirginchlik dep qaranglar. ¹² Sudiki janiwarlarning ichidin qaniti bilen qasiriqi bolmighan janiwarlarning hemmisi silerge yirginchlik sanalsun.

Halal we haram qushlar

¹³ Uchar-qanatlaridin töwendikiler silerge yirginchlikur; ular yéyilmesliki kérek we silerge yirginchlik bolsun: — yeni bürküt, qorultaz-tapqushlar, déngiz bürküti, ¹⁴ qarlighach quyruqluq sar, lachin we ularning xilliri, ¹⁵ hemme qagha-qozghunlar we ularning xilliri, ¹⁶ müshükyapilaq, tögiquş, chayka, sar we ularning xilliri, ¹⁷ huwqush, qarna, ibis, ¹⁸ aqqu, saqiyqush, béliq'alg'huch, ¹⁹ leyalek, turna we uning xilliri, hópüp we shepereng qatarliqlar silerge haram sanalsun.

Halal we haram hasharetler

²⁰ Buningdin bashqa töt putlap mangidighan, uchidighan ushshaq janiwarlarning hemmisi silerge yirginchlik bolidu. ²¹ Halbuki, töt putlap mangidighan, uchidighan ushshaq janiwarlardin töwendikilerni yésenglar bolidu: — puti bilen ügilik pachiqlari bolup, yer yuzide sekriyeleydighanlarni yésenglar bolidu; ²² bularning ichidin silerge yéyishke bolidighanliri: — chéketke we uning xilliri, qara chéketke we uning xilliri, tomuzgha we uning xilliri, chaqchiqiz we uning

11:2 Qan. 14:4; Ros. 10:14

11:3 «köshigüchi» — mushu yerde ikki-üch ashqazini bar haywanlarnila emes, belki yene ozuqni yumshaq chaynaydighan barliq haywanlarni körsitidu.

11:5 «sughur» — yaki «sichqan» — taghlarda yashaydighan kichik bir haywan.

11:13 «qorultaz-tapqushlar» — ibranii tilida «ustixan chaqquchi qush». Yeni bir terjimisi «béliq'alg'huch».

11:17 «huwqush» — yaki «kichik huwqush». «qarna» — yaki «sugha sunggügüchi». Buning qandaq qush ikenlikini bilish tes.

11:18 «aqqu» — buning qandaq qush ikenlikini bilish tes. «béliq'alg'huch» — yaki «doghdaq»

11:19 «turna» — yaki «qotan». «...turna we uning xilliri, hópüp we shepereng qatarliqlar...» — bu tizimlikteki qushlarning köpinchisining ibranii tilidiki nami Tewratta peqet bir-ikki qetim körüngen bolghachqa, ularning qaysi qushlar ikenlikini toptoghra békitish bezide mumkin bolmaydu. Halbuki, ularning omumii tipliri, shübhisizki, terjimimizdek bolidu.

11:21 «töt putlap mangidighan» — ibraniiylarning közqarishiche hasharetler töt puti bilen mangidu, ularning aldinqi ikkisi «qol» hésablinidu.

xilliri. ²³ Lékin töt putluq bolghan ömiligüchi hem uchidighan hemme bashqa janiwarlar silerge yirginchlik sanalsun..

Ölükler toghruluq

²⁴ Bu janiwarlardinmu mundaq yol bilen napak bolisiler; birkim ularning ölük ténige tegse kech kirgüche napak hésablinidu. ²⁵ Kimdekim bularning ölükining bir qismini kötürse öz kiyimlirini yuyushi kérek, u kishi kech kirgüche napak hésablinidu.

²⁶ Tuyaqliri achimaq, biraq pütünley bölünmigen yaki köshimeydighan haywanlarning hemmisi silerge haramdur; herkim ularning ölükige tegse napak sanalsun.. ²⁷ Töt puti bilen mangidighan haywanlarning ichidin tapini bilen mangidighanlarning hemmisi silerge napak bolup, herkim ularning ölük tenlirige tegse kech kirgüche napak sanilidu. ²⁸ Kimki ularning ölükini kötürse öz kiyimlirini yuyushi kérek, u kishi kech kirgüche napak turidu. Bu haywanlar bolsa silerge haram bolidu.

²⁹ Yer yüzide ömiligüchi ushshaq janiwarlarning ichidin silerge haram bolghanlar munular: — qarighu zokor, chashqan, keslenchük we ularning türliri, ³⁰ salma, qizil keslenchük, tam keslenchüki, tügürük keslenchük we xaméléon qatarliqlar haram bolidu.. ³¹ Bularning hemmisi yer yüzide ömiligüchi hemme ushshaq janiwarlarning ichide silerge haram bolidu; ularning ölükige tegse, kech kirgüche napak sanilidu.

³² Bu janiwarlarning ölüki herqandaq némige chüshüp qalsa shu néme napak hésablinidu — herqandaq yaghach qacha-qucha bolsun, kiyim bolsun, tére bolsun, taghar bolsun, herqandaq ishqa ishlitilidighan eswab bolsun, sugha chilinishi kérek; ular kech kirgüche napak sanilip, kéyin pak bolidu..

³³ Bularning biri sapaldin yasalgan herqandaq qacha ichige chüshüp qalsa, shu qacha ichidiki hemme nerse napak sanalsun we qacha özi sundurulsun. ³⁴ Eger qachidiki sudin ash-taam üstige chachrap ketse, ash-taam napak sanalsun we shundaqla qachidiki herqandaq ichimlikmu napak sanalsun. ³⁵ Hernémige undaq ölükning birer qismi chüshüp qalsimu, napak sanalsun. Eger tonur we ochaq bolsa, napak boldi dep chéqiwétilsun; ular silerge haram bolsun. ³⁶ Lékin shundaq ehwalda bulaq yaki su yighilidighan kölchek yenila pak sanilidu; emma birkim ularning ölük ténige tegse napak bolidu. ³⁷ Eger undaq ölükning birer qismi térishqa teyyarlangan danlarga chüshüp qalsa, bumu yenila pak sanilidu. ³⁸ Lékin eger danning üstige su quyulghandin kéyin shundaq bir ölükning birer qismi chüshüp qalsa, undaqta bu danlar silerge napak sanalsun.

³⁹ Eger silerge yéyishke bolidighan haywanlardin biri ölüp qalsa, uning ölükige tegken kishi kech kirgüche napak sanalsun. ⁴⁰ Kimki undaq ölükning göshidin yése, öz kiyimlirini yuyushi kérek we kech kirgüche napak sanalsun; shundaqla undaq bir ölüknü kötürgen kishimu kiyimlirini yuyushi kérek we u kishi kech kirgüche napak sanalsun.

⁴¹ Yer yüzide ömiligüchi hemme ushshaq janiwarlar yirginchlik sanilip, hergiz yéyilmisun.

⁴² Qorsiqi bilen béghirlap mangidighan janiwar bolsun, yer yüzide yürüp töt puti bilen yaki köp putliri bilen mangidighan ömiligüchi janiwarlarning hertürlükini bolsa, ularni hergiz yémenglar; chünki ular yirginchlikdur.

11:23 «silerge yéyishke bolidighanliri: — chéketke we uning xilliri, ... chaqchiqiz we uning xilliri... hemme bashqa janiwarlar silerge yirginchlik sanalsun» — «chéketke»din bashqa, ibraniy tilidin bu harashetlarning nammlirini jezmleshtürüş tes. Biz «qoshumche söz»imizde halal-haram haywanlar üstide toxtilimiz.

11:26 «herkim ularning ölükige tegse...» — ibraniy tilida «herkim ulargha tegse...» — shübbhisizki, bu ularning ölüklirini körsitidu (24-ayetni körüng). Chünki alayli, éshelni minish ademni napak qilmaydu.

11:29 «chashqan» — yaki «sésiq küzen».

11:30 «...tügürük keslenchük we xaméléon qatarliqlar» — «xaméléon»din bashqa janiwarlarning nammlirini ibraniy tilidin jezmleshtürüş tes.

11:32 Law. 15:12

⁴³ Siler bolsanglar mundaq ömiligüchi janiwarning sewebidin özünglarni yirginchlik qilmasli- qinglar kérek. Özünglarni ular tüpeylidin napak qilmanglar, bolmisa ularning sewebidin bul- ghinip qalisiler; ⁴⁴ chunki Men Xudayinglardurmen. Siler özünglarni Özümge atap muqeddes qilishinglar kérek; Men Özüm muqeddes bolghach silermu özünglarni muqeddes tutushunglar kérek. Siler özünglarni yer yüzide ömiligüchi ushshaq herqandaq janiwarlarning sewebidin napak qilmanglar. ⁴⁵ Chunki Men öz Xudayinglar bolushqa silerni Misir zéminidin chiqirip kel- gen Perwerdigardurmen; siler muqeddes bolunglar, chunki Men muqeddesturmen.

⁴⁶ Shular bolsa charpay bilen uchar-qanatlar, suda yüridighan herbir janiwar bilen yer yüzide ömiligüchi herbir ushshaq janiwarlar toghrisidiki qanun-belgilimidur. ⁴⁷ Bular bilen haram- halalni uqup, yéyishke bolidighan haywan bilen yéyishke bolmaydighan haywanlarni perq ételeysiler.

Ayal kishining tughuttin kéyinki «paklinishi»

12 ¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ² Israillargha söz qilip mundaq dégin: — «Ayal kishi hamilidar bolup oghul tughsa, adet körüp aghriq bolghan künliridikidek yette küngiche napak sanalsun. ³ Sekkizinchiki küni ogh- li bolsa xetne qilinsun...» ⁴ Ayal bolsa shuningdin kéyin ottuz üç küngiche «qan paklinish»ta tursun; paklinish künliri tamam bolmighuche héchbir muqeddes nersige tegmisun, muqeddes jayghimu kirmisun. ⁵ Eger u qiz tughsa undaqta adet künliridikidek ikki heptigiche napak tu- rup, andin atmish alte küngiche «qan paklinish»ta tursun.

⁶ Meyli oghul yaki qiz tughsun, qan paklinish künliri tamam bolghandin kéyin u ayal köydürme qurbanliq üçün bir yashqa kirgen qozini, gunah qurbanliqi üçün bir bachka yaki paxtekni élip jamaet chédirining kirish aghzigha, kahinning qéshigha keltürsun. ⁷ Kahin uni Perwerdi- garning aldida sunup, shu ayal üçün kafaret keltüridu; shuning bilen u xunidin pak bolidu. Oghul yaki qiz tughqan ayal toghrisidiki qanun-belgilime mana shudur.

⁸ Eger uning qozigha qurbi yetmise, u ikki paxtek yaki ikki bachka keltürsun; ularning biri köy- dürme qurbanliq üçün, yene biri gunah qurbanliqi üçün bolidu; shu yol bilen kahin uning üçün kafaret keltüridu; u ayal pak bolidu.

Herxil tére késelliri toghruluq belgilimiler

13 ¹ Perwerdigar Musa bilen Harungga söz qilip mundaq dédi: — ² Birsining bedinining tériside bir chiqan, yaki temretke yaki parqiray tashma chiqip, uningdin bedinining tériside pése-maxaw késilining jarahiti peyda bolghan bolsa, u kishi Harun kahinning yaki uning kahin oghulliridin birining qéshigha keltürölsun. ³ Kahin uning

11:44 Law. 19:2; 20:7; 1Pét. 1:16

12:2 «adet körüp aghriq bolghan künliri» — ibraniy tilida «ayrim turush künliri». Qiz-ayallar adet körgen waqtda «napak» hésablinip, éri bilen bille bolsa érimu kech kirgüche «napak» hésablinidu, shundaqla muqeddes ibadetxanigha kirse yaki qurbanliqlarning göshliridin yése bolmaydu. Lékin Tewrat-Injil boyiche herqandaq waqitlarda Xudaning xelqi dua-ibadet qilsa boliwéridu!

12:3 «xetne qilinsun» — ibraniy tilida «uning xetniliki késilsun» dégen sözler bilen ipadiliniidu.

12:3 Yar. 17:12; Luqa 1:59; 2:21; Yuh. 7:22

12:4 «shuningdin kéyin ottuz üç küngiche «qan paklinish»ta tursun» — ayal öz érige yéqinlishish terepte «pak» hésablinatti, lékin muqeddes chédirgha kirip qurbanliq qilishqa bolmaytti.

12:8 «Eger uning qozigha qurbi yetmise...» — ibraniy tilida: — «Eger uning qoza élishqa qoli qisqiliq qilsa...». «u ayal pak bolidu» — bu babbiki «ayallarning pakliqi» dégen téma toghruluq köp uqushmasliqlar bolghachgha, biz u toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

13:2 «bedinining tériside» — démek, saqal yaki chachliri ichide emes (29-37nimu köring). «pése-maxaw» — bu bablardiki «pése-maxaw» késili peqet maxaw késili bolupla qalmay, belki nechche xil tére késelliklirini körsitishi mumkin. «Qoshumche söz»imizni köring.

bedinining jarahitige qaraydu; jarahet bolghan jayning tüki aqirip ketken hemde jarahetmu etrapidiki téridin qéniqraq körünse, bu pése-maxaw késellikidir. Shunga kahin uni körgendin kéyin shu kishini «napak» dep jakarlisun.

⁴ Lékin eger uning bedinining térisidiki peyda bolghan ashu yaltiraq chiqan aq bolup, etrapidiki téridin qéniqraq körünmise we tükimu aqirip ketmigen bolsa, kahin bu jarahet bar kishini yette küngiche ayrim solap qoysun. ⁵ Yettinchi küni kahin uninggha qarisun we eger jarahet oxshash turup, tériside kéngiyip ketmigen bolsa, kahin uni yene yette küngiche ayrim solap qoysun. ⁶ Yettinchi küni kahin uninggha yene qarisun we jarahetning renggi suslashqan we kéngiyip ketmigen bolsa, undaqa kahin uni «pak» dep jakarlisun; jarahetning peqet bir chaqa ikenliki békitilip, késel kishi öz kiyimlirini yuyup pak sanalsun.

⁷ Lékin eger u kahingha körünüp «pak» dep jakarlanghandin kéyin shu chaqa tériside kéngiyip ketse, undaqa u yene bir qétim kahingha körünsun. ⁸ Kahin uninggha yene qarisun we eger chaqa uning tériside kéngiyip ketken bolsa, kahin uni «napak» dep jakarlisun; u jarahet pése-maxawdur.

⁹ Eger birkimde pése-maxaw jarahiti peyda bolup qalsa kahinning qéshigha keltürülsun. ¹⁰ Kahin uning jarahitige sepsélip qarisun; we eger tériside aq bir chiqan peyda bolghan, tüki aqirip ketken bolsa we chiqan chiqqan jayda et-göshi körünüp qalghan bolsa, ¹¹ bu uning bedinining térisige chüshken kona pése-maxaw jarahitining qaytidin qozghilishi bolup, kahin uni «napak» dep jakarlisun. U napak bolghini üçün uni solashning hajiti yoq.

¹² Lékin eger pése-maxaw qozghilip, jarahiti bar kishining térisige yéyilip ketken bolsa, kahin negila qarisa shu yerde shu «pése-maxaw» bolsa, térisini béshidin putighiche qaplap ketken bolsa, ¹³ undaqa kahin uninggha sepsélip qarisun; mana, shu pése-maxaw jarahiti pütün bedinini qaplap ketken bolsa, u jarahiti bar kishini «pak» dep jakarlisun; chünki uning pütün bedini aqirip ketken bolup, u «pak» dep sanalsun.

¹⁴ Lékin qachaniki uningda et-göshi körünüp qalsa, u kishi napak sanalsun. ¹⁵ Kahin mundaq körüngen et-göshige qarap, u kishini «napak» dep jakarlisun; chünki shu et-gösh napak bolup, u pése-maxaw késilidur.

¹⁶ Halbuki, eger et-göshi qaytidin özgirip, aqarsa u kishi yene kahinning qéshigha kelsun. ¹⁷ Kahin uninggha sepsélip qarisun; jarahet aqarghan bolsa, kahin jarahiti bar kishini «pak» dep jakarlisun; u pak sanilidu.

¹⁸ Eger birkimning bedinining térisige hürrek chiqip saqiyip, ¹⁹ hürrekning ornida aq chiqan yaki qizghuch dagh peyda bolghan bolsa, kahingha körsitilsun. ²⁰ Kahin uninggha sepsélip qarisun; eger dagh etrapidiki téridin qéniqraq körünse, shundaqla uningdiki tükler aqirip qalghan bolsa, undaqa kahin uni «napak» dep jakarlisun; chünki bu hürrektin qozghilip peyda bolghan pése-maxaw késili jarahitidir.

²¹ Lékin kahin uninggha sepsélip qarighanda, dagh chiqqan jayda aqirip qalghan tükler bolmisa, we daghmu etrapidiki téridin qéniqraq bolmisa, renggi sel susraq bolghan bolsa, undaqa kahin uni yette küngiche ayrim solap qoysun. ²² Eger dagh derweqe térisige yéyilip ketken bolsa, kahin uni «napak» dep jakarlisun; chünki bu pése-maxaw jarahitidir.

²³ Emma eger dagh öz jayida toxtap yéyilmighan bolsa, bu peqet hürrekning zexmi, xalas; kahin uni «pak» dep jakarlisun.

Köyük yarisi toghruluq

²⁴ Eger birsining bedinining térisining melum jayi köyüp qélip, köygen jay aq-qizghuch yaki pütünley aq dagh bolup qalsa, ²⁵ kahin uninggha sepsélip qarisun; eger shu daghdiki tükler aqirip ketken, daghmu etrapidiki téridin qéniqraq bolup qalghan bolsa, undaqa bu köyük yarisisidin peyda bolghan pése-maxaw késilidur; kahin uni «napak» dep jakarlisun; chünki u pése-maxaw jarahitidir.

²⁶ Lékin eger kahin sepsélip qarighanda, daghning ornida héchqandaq aqirip ketken tük bol-misa, shundaqla daghmu etrapidiki téridin qéniq bolmisa, belki renggi sus bolsa, undaqla ka-hin uni yette küngiche ayrim solap qoysun. ²⁷ Yettinchi küni kahin uninggha yene qarisun; dagh tériside kéngiyip ketken bolsa, kahin uni «napak» dep jakarlisun; chünki u pése-maxaw jarahitidur.

²⁸ Emma eger dagh jayida toxtap, yéyilmighan bolsa, shundaqla renggi sus bolsa, bu peqet köyükt-in bolghan chawartqu, xalas; kahin uni «pak» dep jakarlisun; chünki u köyükning tatuqi, xalas.

Chach yaki saqal ichide peyda bolghan jarahetler

²⁹ Eger bir er yaki ayal kishining béshida yaki saqilida jarahet peyda bolsa, ³⁰ kahin jarahetke sepsélip qarisun; eger jarahet etrapidiki téridin qéniaq körünse, üstide shalang sériq tük bolsa, undaqla kahin uni «napak» dep jakarlisun; chünki bu jarahet qaqach bolup, bash yaki saqaldiki pése-maxawning alamitidur.

³¹ Eger kahin qaqach jaygha sepsélip qarighanda, u etrapidiki téridin qéniq körünmise, shundaqla uning ichide héchqandaq qara tükmu bolmisa, undaqla kahin qaqichi bar kishini yette kün-giche ayrim solap qoysun. ³² Kahin yettinchi küni qaqachqa yene sepsélip qarisun; qaqach kéngi-yip ketmey, üstidimu héchqandaq sériq tük bolmisa, shundaqla qaqach etrapidiki téridin qéniq körünmise, ³³ jarahiti bar kishi barliq chach-saqilini chüshürüwetsun; qaqachning özi ghirdi-misun. Kahin qaqichi bar kishini yene yette küngiche ayrim solap qoysun. ³⁴ Yettinchi küni kahin qaqachqa sepsélip qarisun; eger qaqach téride kéngiyip ketmigen bolsa, shundaqla etrapidiki té-ridin qéniq körünmise, kahin uni «pak» dep jakarlisun. Andin u kiyimlirini yusun; shuning bilen u pak sanilidu.

³⁵ Lékin eger u «pak» dep jakarlanghandin kéyin qaqach téride kéngiyip ketse, ³⁶ kahin uning-gha yene sepsélip qarisun; eger qaqach téride kéngiyip ketken bolsa, sériq tükning bar-yoqluqini tekshürüshning hajiti yoq; chünki bu kishi napaktur. ³⁷ Eger qaqach jayida shu péti qélip, üstidin qara tük ünüp chiqqan bolsa, qaqach saqayghan bolidu; shu kishi pak bolghachqa, kahin uni «pak» dep jakarlishi kérek.

³⁸ Eger er yaki ayal kishining bedinining tériside dagh peyda bolup, bu daghlar parqiray hem aq bolsa ³⁹ kahin sepsélip qarisun; eger bedenning térisidiki shu daghlar susliship boz rengge yüzlengen bolsa, bu téridin chiqqan bir tashma, xalas; bu kishi pak sanalsun.

Paynekbash toghruluq

⁴⁰ Eger birkimning béshining tükliri chüshüp ketken bolsa, u peqet bir taqir bash, xalas; u pak sanalsun. ⁴¹ Eger uning béshining tüki péshane teripidin chüshken bolsa, u peqet paynekbash, xalas; u yenila pak sanalsun. ⁴² Lékin eger uning taqir béshi yaki paynek béshida qizghuch aq dagh körünse, undaqla shu jarahet uning taqir béshi yaki paynek béshidiki pése-maxaw késili-ning bir alamitidur. ⁴³ Kahin jarahitige sepsélip qarisun; eger uning taqir béshida yaki paynek béshida ishshiq jarahet bolsa hemde pése-maxaw késilining alamitidek qizghuch aq körün-se, ⁴⁴ undaqla u pése-maxaw késilige giriptar bolghan adem bolup, napak hésablinidu. Uning béshigha shundaqla jarahet chüshken bolghach, kahin uni mutleq «napak» dep jakarlisun.

⁴⁵ Shundaqla jarahiti bar pése-maxaw késili bolghan kishi kiyimliri yirtiq, chachliri chuwuq, bu-rut-saqili yépiqliq halda: «Napak, napak!» dep towlap yürüshi kérek. ⁴⁶ Shu jarahiti bolghan barliq künlerde u «napak» sanilidu; u napak bolghachqa, ayrim turushi kérek; uning turalghusi chédirgahning sirtida bolsun.

13:45 «chachliri chuwuq» — yaki «béshi ochuq».

13:45 Yigh. 4:15

Kiyim-kécheq, rext yaki tére-xurumlarda peyda bolghan «pése-maxaw» késili

⁴⁷ Eger bir kiyimde, meyli yungdin yaki kanaptin tikilgen bolsun uningda pése-maxaw iz-déghe peyda bolsa, ⁴⁸ yeni kanap yaki yungdin toqulghan rextte, örüş yipida yaki arqaq yiplirida bolsun, tére-xurumda yaki téridin étilgen herqandaq nersilerde pése-maxaw iz-déghe bolsa, ⁴⁹ shundaqla kiyim-kécheq yaki tére-xurumda, örüş yip yaki arqaq yiplirida, ya tére-xurumdin étilgen nersilerde peyda bolghan iz-dagh yéshilraq yaki qizghuch bolsa bu iz-dagh «pése-maxaw iz-déghe» dep qarilip kahingha kórsitilsun. ⁵⁰ Kahin daghqa sepsélip qarisun, andin iz-dagh peyda bolghan nersini yette küngiche ayrim saqlisun. ⁵¹ U yettinchi küni iz-daghgha qarap baqsun; iz-dagh chüshken kiyim-kécheq, meyli arqaq yipta yaki örüş yipta bolsun, yaki tére-xurumda yaki tére-xurumdin étilgen nerside bolsun, u kengiyip ketken bolsa, bu iz-dagh chiritküch pése-maxaw késili dep hésablinip, ular napak sanalsun. ⁵² Shuningdek kahin örüş yip yaki arqaq yipida iz-dagh bolsa kiyim-kécheq yaki tére-xurumdin étilgen nerside shundaq iz-dagh bolsa ularnimu köydürüwetsun; chünki bu chiritküch pése-maxaw késilidir. Mundaq nersilerning hemmisini otta köydürish kérektur.

⁵³ Lékin kahin uninggha sepsélip qarighanda, iz-dagh kiyim-kécheqtiki örüş yipta bolsun, arqaq yipta bolsun, yaki tére-xurumdin étilgen nerside bolsun, iz-dagh kengeymigen bolsa, ⁵⁴ undaqa kahin déghi bar nersini yuyulsun dep buyrup, ikkinchi qétim uni yette küngiche saqlisun. ⁵⁵ Bu nerse yuyulghandin kéyin kahin yene daghqa sepsélip qarisun; eger uning renggi özgermigen bolsa (gerche kengiyip ketmigen bolsimu), u yenila napaktur; sen uni otta köydürgin. Chünki meyli uning iz-déghe ich yüzide bolsun yaki tash yüzide bolsun u chiritküch iz-dagh hésablinidu.

⁵⁶ Lékin eger kahin sepsélip qarighanda, mana, daghning renggi yuyulghandin kéyin susliship ketken bolsa, u shu qismini kiyim-kécheqtin, örüş yiptin yaki arqaq yiptin bolsun, yaki tére-xurumdin bolsun uni yirtip élip, tashliwetsun. ⁵⁷ Eger bu iz-dagh kiyim-kéchekte, meyli arqaq yipta yaki örüş yipta bolsun, ya tére-xurumdin étilgen nerside kórunsun, bu kengiydighan birxil pése-maxaw iz-déghe dep sanalsun; sen u chaplashqan kiyim-kécheqni köydürüwetkin.

⁵⁸ Lékin eger iz-dagh kiyim-kéchekte bolsun (örüş yipida yaki arqaq yipida bolsun) yaki tére-xurumdin étilgen nerside bolsun, yuyulush bilen chiqip ketse, undaqa bu égin ikkinchi qétim yuyulsun, andin pak sanalsun.

⁵⁹ Pése-maxaw késiliningkidek iz-dagh peyda bolghan yung yaki kanap rexttin toqulghan kiyim-kécheq (iz-dagh örüş yipta yaki arqaq yipta bolsun) yaki tére-xurumdin étilgen nersiler toghrisidiki qanun-belgilime mana shudur; buning bilen ularni pak yaki napak jakarlashqa bolidu.

Pése-maxaw késelliridin paklinish belgilimiliri

14 ¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Pése-maxaw bolghan kishi pak qilinidighan künide beja qilish kérek bolghan qanun-belgilime mana töwendikidektur: — U kahinning aldigha keltürölsun. ³ Kahin chédirgahning tashqirigha chiqip, pése-maxaw bolghan kishige sepsélip qarisun; eger pése-maxaw bolghan kishi késilidin saqayghan bolsa, ⁴ Undaqa kahin pak qilinidighan kishige pak, tirik qushtin ikkini uninggha qoshup kédir yaghichi, qizil rext we zofa keltürüshke buyrusun. ⁵ Andin kahin

13:47 «pése-maxaw iz-déghe» — ibranii tilida «pése-maxaw yarisi».

13:48 «örüş yipida» — yaki «teg yipi» — toqulmilarning boyigha tartilghan yipi.

13:49 «...kiyim-kécheq yaki tére-xurumda ... peyda bolghan iz-dagh yéshilraq yaki qizghuch bolsa bu iz-dagh «pése-maxaw iz-déghe» dep qarilip kahingha kórsitilsun» — bu ayetlerde tilgha élinghan «pése-maxaw késili»ning rext-kiyimge yaki tére-xurumgha yuqushi belkim ademni heyran qaldurarliq ish bolushi mumkin. Bu toghruluq «qoshumche söz»imizni kóring.

14:2 Mat. 8:4; Mar. 1:44; Luqa 5:14; 17:14

14:4 «qizil rext» — yaki «qizil yip». «zofa» — birxil ösümlük; bashqa bir ismi «lépekgül».

qushlarning birini éqin su qachilanghan sapal kozining üstide boghuzlanglar dep buyrusun;⁶ andin tirik qushni bolsa, kahin uni kédír yaghichi, qizil rext we zofa bilen élip kélip, bu nersilarning hemmisini tirik qush bilan birge éqin suning üstide boghuzlanghan qushning qénigha chilisun,⁷ andin pése-maxawdin pak qilinidighan kishige yette qétim sépishi bilen uni pak dep jakarlisun; we tirik qushni dalagha qoyup bersun.

«Pak qilinish» tiki yette kün

⁸ Pése-maxawdin pak qilinidighan kishi kiyimlirini yuyup, bedinidiki barliq tüklerni chüshürüp, suda yuyunghandin kéyin pak hésablinidu. Andin uninggha chédirgahqa kirishke ijazet bolidu; peqet u yette küngiche öz chédirining téshida turushi kérek.⁹ Yettinchi küni u bedinidiki hemme tüklerni chüshürsun; bashning chach-saqalliri we qéshini, yeni barliq tüklirini chüshürsun; u kiyimlirini yuyup öz bedinini suda yusun, andin pak bolidu.

Sekkizinchi küni

¹⁰ Sekkizinchi küni u ikki béjirim erkek qoza bilen bir yashqa kirgen béjirim chishi qozidin biri, shuningdek bir efahning ondin üçhige barawer zeytun méyi ileshtürülgen ésil un «ashliq hediye»ni, bir log zeytun méyini keltürsun.¹¹ Uni «pak» dep jakarlaydighan bu resim-qaidini ötküzidighan kahin pak qilinidighan kishini we u nersilerni jamaet chédirining kirish aghzida, Perwerdigarning aldida hazir qilsun.¹² Andin kahin erkek qozilarning birini élip itaetsizlik qurbanliqi qilip sunup, uning bilen bille shu bir log zeytun méyini keltürüp, pulanglatma hediye süpitide Perwerdigarning aldida pulanglatsun.¹³ Qoza bolsa muqeddes bir jayning ichide gunah qurbanliqi bilen köydürme qurbanliqlar boghuzlinidighan jayda boghuzlansun; chunki itaetsizlik qurbanliqi bolsa gunah qurbanliqigha oxshash, kahingha tewé bolup «eng muqeddeslerning biri» sanilidu...

¹⁴ Kahin itaetsizlik qurbanliqining qénidin élip pak qilinidighan kishining ong quliqining yumshiqigha we ong qolining chong barmiqi bilen ong putining chong barmiqighimu sürüp qoysun.¹⁵ Andin kahin shu bir log zeytun méyidin élip, özining sol qolining aliqinigha azghina quysun.¹⁶ Kahin ong barmiqini sol qolidiki zeytun méyigha chilap, Perwerdigarning aldida yette qétim barmiqi bilen sepsun.

¹⁷ Andin kahin qolidiki qalghan maydin élip, pak qilinidighan kishining ong quliqining yumshiqigha, ong qolining bash barmiqigha we ong putining bash barmiqigha sürülgen itaetsizlik qurbanliqining qénining üstige sürüp qoysun.¹⁸ Sürüp bolup, kahin qolidiki éship qalghan mayni pak qilinidighan kishining béshigha quysun. Bu yol bilen kahin uning üçhün Perwerdigarning aldida kafaret keltüridu.¹⁹ Andin kahin gunah qurbanliqini sunup, pak qilinidighan kishini napakliqidin pak qilishqa kafaret keltüridu; axirida u köydürme qurbanliqni boghuzlisun.²⁰ Kahin köydürme qurbanliq bilen ashliq hediye qurbangahta sunsun. Bu yol bilen kahin uning üçhün kafaret keltürüp, u kishi pak bolidu.

²¹ Lékin u kembeghelliktin shundaq qilishqa qurbi yetmise, öziye kafaret keltürüş üçhün «pulanglatma hediye» süpitide yalghuz bir erkek qozini itaetsizlik qurbanliqi qilip keltürsun, shuningdek ashliq hediye üçhün bir efahning ondin birige barawer zeytun méyi ileshtürülgen ésil un bilen bir log zeytun méyini keltürsun.²² we öz ehwaligha yarisha ikki paxtek yaqi ikki

14:5 «éqin su qachilanghan sapal kozining üstide...» — yaqi «éqin su üstide tutup turulghan sapal kozining üstide...».

14:10 «bir log» — belkim texminen bir létning yérimi bolushi mumkin.

14:13 «muqeddes bir jay» — mushu yerde muqeddes jayning hoylisini körsitidu.

14:13 Law. 7:7

14:21 «kafaret keltürüş üçhün ... yalghuz bir erkek qozini itaetsizlik qurbanliqi qilip keltürsun» — mushu yerde «itaetsizlik qurbanliqi»ning seweb-meqsiti éniq körünidu — késel bolghan kishi késili tüpeylidin Xudagha héchqandaq qurbanliq yaqi hediye sunalmisa, shu waqittiki sunmighan qurbanliqliri üçhün Xudagha qerzdar dep hésablinidu. «Itaetsizlik qurbanliqi» bolsa bu qerzning ornida bolatti. Mesilen mezkur kitab, 5-bab, 14-19-ayetni köring.

bachka élip kelsun; biri gunah qurbanliqi üçhün, yene biri köydürme qurbanliq üçhün bolsun; ²³ sekkizinci küni bularni özining pak qilinishi üçhün jamaet chédirining kirish aghzigha élip kélip, Perwerdigarning aldida kahinning qéshigha keltürsun. ²⁴ Kahin itaetsizlik qurbanliqi bolidighan erkeq qoza bilen shu bir log mayni élip, bularni pulanglatma hediye süpitide Perwerdigarning aldida pulanglatusun. ²⁵ Itaetsizlik qurbanliqi qilinghan erkeq qozini bolsa özi boghuzlisun; andin kahin itaetsizlik qurbanliqining qénidin azghina élip, pak qilinidighan kishining ong quligining yumshiqigha, ong qolining bash barmiqigha we ong putining bash barmiqigha sürsun. ²⁶ Andin kahin maydin élip, sol qolining aliqinigha azghina quysun. ²⁷ Shundaq qilip, kahin ong barmiqi bilen sol qolidiki maydin Perwerdigarning aldida yette qétim sepsun. ²⁸ Andin kahin özi qolidiki maydin élip, pak qilinidighan kishining ong quligining yumshiqigha we ong qolining bash barmiqi bilen ong putining bash barmiqigha itaetsizlik qurbanliqining qénining üstige sürsun. ²⁹ Shuning bilen Perwerdigarning aldida uninggha kafaret keltürishke kahin qolidiki mayning qalghinini pak qilinidighan kishining béshigha quysun; ³⁰ andin shu kishi öz qurbigha qarap paxtektin birni yaki bachkidin birni sunsun; ³¹ öz qurbigha qarap, birini gunah qurbanliqi, yene birini köydürme qurbanliq qilip ashliq hediye bilen bille sunsun. Bu yolda kahin Perwerdigarning aldida pak qilinidighan kishi üçhün kafaret keltüridu. ³² Özide pése-maxaw bolghan, pak qilinishi üçhün wajip bolidighan nersilerni keltürüshke qurbi yetmeydighan kishiler toghrisidiki qanun-belgilime mana shulardur.

Pése-maxaw késili basqan öyler toghruluq

³³ Perwerdigar Musa bilen Harungha mundaq dédi: — ³⁴ — Siler Men özünglarcha miras qilip bérighan Qanaan zéminigha kirgendin kéyin, Men siler ige bolidighan shu zémindiki bir öyge birxil pése-maxaw yarisini ewetsem, ³⁵ öyning igisi kahinning qéshigha bérp, uninggha buni melum qilip: «Méning öyümge waba yuqqandek körünüdu», dep melum qilishi kérek.

³⁶ Kahin bolsa: — Öydiki hemme nersiler napak bolmisun üçhün men bérp bu wabagha sepsélip qarashdin burun öyni bikarlanglar, dep buyrusun. Andin kahin kirip öyge sepsélip qarusun. ³⁷ U shu wabagha sepsélip qarighinida, mana öyning tamlirigha waba daghliri yuqqan jaylar kawak bolsa, hem yéshilgha mayil yaki qizghuch bolup, tamning yüzidin qénigraq bolsa, ³⁸ kahin öyning ishikining aldigha chiqip, ishikni yette küngiche taqap qoysun. ³⁹ Andin kahin yettinchi küni yénip kélip, sepsélip qarighinida, öyning tamliridiki iz-dagh kéngiyip ketken bolsa, ⁴⁰ kahin: — Waba yuqqan tashlarni chiqirip sheherning sirtidiki napak bir jaygha tashliwétinglar, dep buyrusun. ⁴¹ Shuning bilen birge u öyning ichining töt etrapini qirdorsun we ular qirghan suwaqni bolsa sheherning téshidiki napak bir jaygha töküwetsun. ⁴² Andin ular bashqa tashlarni élip, iliriki tashlarning ornida qoysun we bashqa hak lay étip, uning bilen öyni qaytidin suwisun.

⁴³ Eger u tashlarni chiqirip, öyni qirdurup qaytidin suwatqandin kéyin, öyde waba déghi yene peyda bolsa, ⁴⁴ undaqta kahin yene kirip buninggha sepsélip qarusun. Sepsélip qarighinida, mana iz-dagh öyde kéngiyip ketken bolsa, bu öyge yuqqini chiritküch waba bolidu; öy napak sanilidu. ⁴⁵ Bu wejidin ular öyni, yeni yaghach-tash we barliq suwqi bilen bille chüshürüp, hemisini kötürüp sheherning sirtidiki napak bir jaygha tashliwetsun. ⁴⁶ Kimdekim öy taqalghan mezgilde uninggha kirse, u kech kirgüche napak sanilidu. ⁴⁷ Eger birkim öy ichide yatqan bolsa, kiyimlirini yusun; we eger birsi öyde ghizalanghan bolsa, umu öz kiyimlirini yusun. ⁴⁸ Lékin kahin kirip, öyge sepsélip qarighinida öy suwalghandin kéyin waba uningda kéngiyip ketmigen bolsa, undaqta kahin öyni «pak» dep jakarlisun; chünki uningdiki waba saqayghan bolidu.

14:35 «méning öyümge waba yuqqandek körünüdu» — bu ayetlerde tilgha élinghan «pése-maxaw Késili»ning öylerge yuqushi belkim ademni heyran qilarliq ish bolushi mumkin. Bu toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng.

14:37 «... kawak bolsa» — yaki «tompipiy chiqqan bolsa». Ibraniy tilidiki bu söz Muqeddes Kitapta birla qétim tépilidu.

⁴⁹ Andin u öyning pak qilinishi üçün ikki qush, kédír yaghichi, qizil rext bilen zofa élip kélip, ⁵⁰ qushlarning birini éqin su qachilanghan sapal kozining üstide boghuzlisun; ⁵¹ andin u kédír yaghichi, zofa, qizil rext we tirik qushni bille élip kélip, bu nersilerning hemmisini boghuzlanghan qushning qénigha, shundaqla éqin sugha chilap, öyge yette mertiwé sepsun; ⁵² bu yol bilen u öyni qushning qéni, éqin su, tirik qush, kédír yaghichi, zofa we qizil rext arqiliq napakliqtin paklaydu. ⁵³ Andin u tirik qushni sheherning sirtida, dalada qoyup bersun. U shundaq qilip, öy üçün kafaret keltüridu; u öy pak sanilidu.

⁵⁴ Bular bolsa herxil pése-maxaw jarahiti, qaqach, ⁵⁵ kiyim-kéchék we öyge yuqqan pése-maxaw wabasi, ⁵⁶ téridiki chiqanlar, temretke we parqiray aq iz-daghlar toghrisidiki qanun-belgilimidur. ⁵⁷ Shu belgilimiler bilen bir nersining qaysi ehwalda napak, qaysi ehwalda pak bolidighanliqini perq étishke körsetme bérishke bolidu; mana bu pése-maxaw toghrisidiki qanun-belgilimidur.

Aqma toghruluq

15 ¹ Perwerdigar Musa bilen Harungha söz qilip mundaq dédi: — ² Israillargha mundaq denglar: — Herqandaq erkekning öz ténidin aqma chiqsa shu kishi shu aqma sewebidin napak sanalsun. ³ Aqma chiqishtin bolghan napakliq toghrisidiki höküm shuki, aqmisi meyli ténidin éqip tursun yaki éqishtin toxtitilghan bolsun, shu kishi yenila napak sanalsun; ⁴ mundaq aqma bolghan kishi yatqan herbir orun-körpe napak sanilidu we u qaysi nersining üstide oltursa shu nersimu napak sanilidu. ⁵ Kimki u yatqan orunkörpige tegse, öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, andin kech kirgüche napak sanalsun. ⁶ Shuningdek kimki mundaq aqma bolghan kishi olturghan nerside oltursa öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun. ⁷ Kimki aqma bolghan kishining ténige tegse, öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, we kech kirgüche napak sanalsun. ⁸ Eger aqma bolghan kishi pak birsige tükürse, shu kishi öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, kech kirgüche napak sanalsun. ⁹ Qaysibir éger-toqumning üstige aqma bolghan kishi minse, shu nersé napak sanalsun. ¹⁰ Kimki uning tégide qoyulghan nersilerge tegse kech kirgüche napak sanilidu; we kimki shu nersilerni kütürse, öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, we kech kirgüche napak sanalsun. ¹¹ Aqma bolghan kishi qolini yumastin birkimge tegküzse, shu kishi öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun. ¹² Aqma bolghan kishi sapal qachini tutup salsa, shu qacha chéqiwétilsun; yaghach qacha bolsa suda yuyulsun..

«Aqmidin paklinish» toghruluq

¹³ Qachaniki aqma bar kishi aqma halitidin qutulsa, özining pak qilinishi üçün yette künni hésablap ötküzüp, andin kiyimlerini yuyup, éqin suda yuyunsun; andin pak sanilidu. ¹⁴ Sekkinchi küni ikki paxtek yaki ikki bachkini élip, jamaet chédirining kirish aghzigha, Perwerdigarning aldigha keltürüp, kahingha tapshursun. ¹⁵ Kahin ulardin birini gunah qurbanliqi üçün, yene birini köydürme qurbanliq üçün sunsun. Bu yol bilen kahin Perwerdigarning aldida uning aqma bolghanliqigha kafaret keltüridu.

¹⁶ Eger bir erkekning meniysi özlükidin chiqip ketken bolsa, u pütün bedinini suda yusun, u

14:50 «...éqin su qachilanghan sapal kozining üstide» — yaki «... éqin su üstide tutup turulghan sapal kozining üstide».

15:2 «...erkekning öz ténidin aqma chiqsa...» — bu ayetlerdiki «erkekning téni» dégen söz köp yerlerde ewret, uyat yerlerini körsitidu.

15:12 Law. 6:21; 11:33

kech kirgüche napak sanalsun. ¹⁷ Shuningdek ademning meniysi qaysi kiyimige yaki térisige yuqup qalsa, suda yuyulsun we kech kirgüche napak sanalsun.

¹⁸ Er we ayal kishi bir-birige yéqinlishishi bilen meniychiqsa, ikkisi yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun.

Ayal kishilerdiki aqma kélish toghruluq

¹⁹ Eger ayal kishiler aqma kélish halitide tursa we aqmisi xun bolsa, u yette küngüche «ayrim» tursun; kimki uninggha tegse kech kirgüche napak sanalsun... ²⁰ «Ayrim» turush mezigilide, qaysi nersining üstide yatsa, shu nerse napak sanilidu, shundaqla qaysi nersining üstide ol-turghan bolsa, shu nersimu napak sanalsun. ²¹ Herkim uning orun-körpisi-ge tegse öz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun. ²² Herkim u ol-turghan nersige tegse, öz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun. ²³ We eger birkim u yatqan yaki ol-turghan jayda qoyulghan birer nersige tegse, kech kirgüche napak sanalsun.

²⁴ Eger bir er kishi shu halettiki ayal bilen birge yatsa, shundaqla uning xun napakliqi shu erge yuqup qalsa, u yette küngüche napak sanalsun; u yatqan herbir orun-körpimu napak sanalsun...

²⁵ Eger ayal kishining adet waqtining sirtidimu birnechche küngüche xuni kélip tursa, yaki xun aqmisi adet waqtidin éship ketken bolsa, undaqla bu napak qan éqip turghan künlirining hemmiside, u adet künliride turghandek sanalsun, yene napak sanalsun... ²⁶ Qan kelgen herbir künde u qaysi orun-körpe üstide yatsa, bular u adet künliride yatqan orun-körpilerdek hésabli-nidu; u qaysi nersining üstide ol-turghan bolsa, shu nerse adet künlirining napakliqidek napak sanalsun. ²⁷ Herkim bu nersilerge tegse napak bolidu; shu kishi kiyimlirini yuyup, suda yuy-unsun we kech kirgüche napak sanalsun.

Ayal kishilarning heyizdin bashqa xun kélishtin paklinishi

²⁸ Ayal kishi qachan xun kélishtin saqaysa, u yette künni hésablap, ötküzüp bolghanda pak sanilidu. ²⁹ Sekkizinci küni u ikki paxtek yaki ikki bachkini élip jamaet chédirining kirish agh-zigha, kahinning qéshigha keltürsun. ³⁰ Kahin bularning birini gunah qurbanliqi üçün, yene birini köydürme qurbanliqi üçün ötküzsun; bu yol bilen kahin uning napak aqma qénidin pak bolushigha uning üçün Perwerdigarning aldida kafaret keltüridu.

Xulase

³¹ Siler mushu yol bilen Israillarni napakliqidin üzünglar; bolmisa, ular napakliqida turiwér-rip, ularning arisida turghan méning turalghu chédirimni bulghishi tüpeylidin napak halitide ölüp kétidu. ³² Aqma kélish halitide bolghan kishi we meniychiq kétish bilen napak bolghan kishi toghrisida, ³³ Shuningdek xun kélish künliridiki aghriq ayal kishi toghruluq, aqma halette bol-ghan er we ayal toghruluq, napak halettiki ayal bille yatqan er toghruluq kelgen qanun-belgi-lime mana shulardur.

15:19 «aqma kélish haliti» — bu ayetlerde körsitilgen aghriqlarning köpinchisi ewret, uyat yerliridiki haletletni körsetse kérek. «ayrim» — bu aytteki «ayrim» — ayrim solap qoyulsun dégenni bildürmeydu (mesilen, 24-ayetni körüng).

15:24 «xun napakliqi» — er-ayal bille yatqanda ayalning aditi tuyuqsiz kélip qélip, xun qéni tasadiyiliqtin er kishige téqip kétishini körsitidu. Eger er kishi ayalning adet körginini bilip turup uninggha yéqinlashqan bolsa, undaqla her ikkisi (ayal kishi mejburlanmighan bolsa, elwette) Xudaning biwasite körsitidighan jazasigha uchraydu (20:18ni körüng). Shühhisizki, Xudaning bu emrdiki meqsiti, ayal kishilerge ayning eng qiyin waqtida aram bérishtin ibaret idi.

15:24 Law. 18:19

15:25 Mat. 9:20

16¹ Harunning ikki oghli Perwerdigarning aldigha yéqinlishishi bilen ölüp ketti. Ular ölüp ketkendin kéyin, Perwerdigar Musagha söz qildi. ² Perwerdigar Musagha mundaq dédi: — «Sen öz qérindishing Harungha: «Sen ölüp ketmesliking üçün perdingning ichidiki muqeddes jaygha qoyulghan ehde sanduqining üstidiki «kafaret texti»ning aldigha her waqit kelme», dégin. Chünki Men «kafaret texti»ning üstidiki bulutta ayan bolimen. ³ Harun eng muqeddes jaygha munu yol bilen kirsun: — Gunah qurbanliqi üçün bir yash torpaq, köydürme qurbanliq üçün bir qochqarni keltürsun; ⁴ özi muqeddes kanap xalta könglekni kiyip, etlrini yapidighan kanap ishtannimu kiyip, bélige bir kanap belwaghni baghlap, béshigha kanap sellini yögep kelsun. Bular muqeddes kiyimler bolghachqa, kiyishtin ilgiri bedinini suda yusun.

⁵ U Israillarning jamaatidin gunah qurbanliqi üçün ikki téke, köydürme qurbanliq üçün bir qochqarni tapshuruwalsun. ⁶ Shuning bilen Harun awwal gunah qurbanliqi bolidighan torpaqni sunup, özi we öz öyidikiler üçün kafaret keltürüshi kérek. ⁷ Andin u ikki tékini élip, ularni jamaet chédirining kirish aghzining aldigha keltürüp, Perwerdigarning aldida turghuzsun. ⁸ Andin Harun bu ikki téke toghrisida chek tashlisun; chekning birini «Perwerdigar üçün», yene birini «azazel üçün» tashlisun. ⁹ Harun Perwerdigargha chek chüshken tékini keltürüp, gunah qurbanliqi süpitide sunsun. ¹⁰ Lékin «azazel»ge chek chüshken tékini bolsa, kafaret keltürüshi üçün chölge heydilishke, shundaqla «azazel»ge ewetilishke Perwerdigarning aldida tirik qaldurulsun. ¹¹ Andin Harun gunah qurbanliqini, yeni özi üçün bolghan torpaqni keltürüp, özi we öz öyidikiler üçün kafaret keltürüshke özige gunah qurbanliqi bolidighan bu torpaqni boghuzlisun; ¹² Andin u Perwerdigarning aldidiki qurbangahtin élinghan chogh bilen tolghan bir xushbuydanni élip, ikki qollap yumshaq ézilgen ésil xushbuy etir bilen toldurup, buni perdingning ichige élip barsun; ¹³ andin xushbuy is-tütiki höküm-guwah sanduqining üstidiki kafaret textini qaplisun dep, xushbuyini Perwerdigarning huzuridiki otning üstige qoysun; shuning bilen u ölmeydu. ¹⁴ U torpaqning qénidin élip öz barmiqi bilen kafaret textining sherq teripige chéchip, kafaret textining aldighimu öz barmiqi bilen qandin élip, yette qétim sepsun.

¹⁵ Andin u xelq üçün gunah qurbanliqi qilinidighan tékini boghuzlisun; qénini perdingning ichige keltürüp, torpaqning qénini qilghandek qilsun, yeni uning qénidin élip kafaret textige we kafaret textining aldigha chachsun. ¹⁶ U bu yol bilen muqeddes jay üçün kafaret keltürüp, uni Israillarning napakliqidin, hemme itaetsizliklerini élip baridighan gunahliridin paklaydu we shuningdek ularning napakliqi arisida turuwatqan jamaet chédiri üçünmu shundaq kafaret qilsun. ¹⁷ U kafaret keltürüsh üçün eng muqeddes jaygha kirgendin tartip uningdin chiqquche héchbir adem jamaet chédiri ichide bolmisun; bu yol bilen u özi, öyidikiler we Israilning pütkül jamaiti üçün kafaret keltüridu.

¹⁸ Andin u Perwerdigarning aldidiki qurbangahqa chiqip, uning üçünmu kafaret keltüridu; shuningdek torpaqning qéni bilen tékining qénidin élip qurbangahning chörisidiki müng-

16:1 Law. 10:1, 2

16:2 Mis. 30:10; Ibr. 9:7

16:4 «etliri» — bu ayettiki «etliri» dégen söz ewret, uyat yerlirini körsitidu.

16:6 Ibr. 7:27, 28

16:8 «Azazel» — alimlar «azazel» toghruluq töt pikirde bolup kelgen: (1) bu isim «téke» bilen «heydelmek» dégen sözlerning birikmisi bolup, «heydiwetken téke» dégeni bildüridu; (2) «weyrane qilish» yaki «élip tashlinish» dégeni bildüridu; (3) tik bir yar; (4) bir xil jin-alwastining ismi. Biz birinchi yaki ikkinchi pikirge mayilmiz (ikkilisi toghra bolushi mumkin). «qoshumche söz»imizde bu toghruluq toxtilimiz. Héch bolmighanda tötinchi pikirni eng namuwapiq dep qaraymiz; 23-bab we «qoshumche söz»ni körüng.

16:14 «sherqiy teripi» — sanduqning aldi teripi. «kafaret textining aldighimu» — belkim kafaret textining aldidiki yer yüzige.

16:14 Law. 4:6; Ibr. 9:25; 10:4

güzlerge sürsun; ¹⁹ u barmiqli bilen qandin élip qurbangahning üstige yette qétim sepsun; shuning bilen u uni Israillarning napakliqliridin paklap Xudagha atap muqeddes qilidu.

Gunah qurbanliqi bolidighan tirik téke toghruluq

²⁰ — Muqaddes jay, jamaet chédiri we qurbangah üchün kafaret keltürüp bolghandin kéyin, u tirik tékini keltürsun; ²¹ andin Harun ikki qolini tirik tékinning bëshigha qoyup turup, uning üstide turup, Israillarning barliq qebihlikliri we itaetsizliklirini élip baridighan gunahlarini iqrar qilip, ularni tékinning bëshigha artsun; andin uni yénida teyyar turidighan bir ademning qoli bilen chölge ewetiwetsun. ²² Bu yol bilen téke ularning hemme qebihliklirini öz üstige élip, ademzatsiz chölge kétidu. Shunga u tékini chölge qoyuwetsun..

Axirqi resmiiyetler

²³ — Andin Harun jamaet chédirigha kirip muqaddes jaygha kirgen waqitta kiygen kanap kiyimlirini sélip shu yerde ularni qoyup qoysun. ²⁴ U muqaddes yerde öz bedinini suda yuyup, öz kiyimlirini kiyip tashqirigha chiqip, özining köydürme qurbanliqi bilen xelqning köydürme qurbanliqini sunup, shu yol bilen özi we xelq üçün kafaret keltüridu. ²⁵ Shundaqla u gunah qurbanliqning méyini qurbangahta köydürsun.

²⁶ «Azazel»ge békartilgen tékini élip béríp qoyuwetken kishi öz kiyimlerini yuyup, bedinini suda yuyup, andin chédirgahqa kirishke bolidu. ²⁷ Kafaret keltürüş üçün qéni eng muqeddes jaygha élip kirilip, gunah qurbanliqi qilinghan torpaq bilen gunah qurbanliqi qilinghan tékini birsi chédirgahning tashqirigha élip chiqip, ularning térisi, göshi we tézeklerini otta köydürsün... ²⁸ Ular ni köydürgen kishi öz kiyimlerini yuyup, bedinini suda yuyup, andin chédirgahqa kirishke bolidu.

Omumiy belgilimiler

²⁹ – Mana bu silerge bir ebediy qanun-belgilime bolsun: – Her yettinchi ayning oninchi künide siler öz nepsinglarni tartip özünglarni töwen tutunglar we héchqandaq ish qilmanglar; meyli yerlik bolsun yaki aranglarda turuwatqan Yaq. yurtluqlar bolsun shundaq qilishinglar kérek.³⁰ Chünki shu künide silerni paklashqa siler üçün kafaret keltürüldü; Perwerdigarning aldisa siler hemme gunahliringlardin pak bolisiler. ³¹ Bu kün silerge pütüney aram alidighan shabat küni bolup, nepsinglarni tartip özünglarni töwen tutisiler; bu ebediy bir belgilimidur.

³² Kimki atisining ornida kahnliq yūrgüzüş üçhün mesih qilinip, Xudagha atap tiklengen kahn bolsa shu yol bilen kafaret keltüridu. U kanaptin étilgen muqeddes kiyimni kiyip turup,

³³ Eng muqaddes jay uchün kafaret keltüridu; jamaet chédiri bilen qurbangah uchünmu kafaret keltüridu; qalghan kahinlar bilen barliq xelqning jamaiti uchün hem kafaret keltüridu.

16:18 «Perwerdigarning aldidiki qurbangah» – (1) muqeddes jaydiki «xushbuygah» yaki (2) hoylidiki qurbangahni körsitidu. Bizningche, 20-ayettiki s zlerdin (ibadet ch diringning uchi qismi u t n kafaret kelt r lgenlikidin) qarighanda, muqeddes jaydiki xushbuygahni körsitishi mumkin.

16:21 «...ikki qolini tirik tékning bëshigha qoyup turup» —ibranii tilida: «ikki qolini tirik tékning bëshigha qoyup éghirini artip»

16:22 «... Shunga u tékini chölge qoyuwetsun» — bu ikki téke toghrisidiki tepsilatlar toghruluq «qoshumche söz»imiznimu köring.

16:27 Law. 6:23; Ibr. 13:11

16:29 «nepsinglarni tartip özunglarni töwen tutunglar» — ibraniy tilida birla söz bilen ipadiliniidu. Yehudiy en'eniliri boyiche bu ishlar roza tutushni öz ichige alatti. **«meyli yerlikler bolsun...»** — «yerlikler» Qanaan zéminda tughulghan Israillarni körsitidu.

16:29 Law. 23:27

16:31 «pütönley aram alidighan shabat» — ibraniv tilida «shabatlarning shabati».

16:32 «Xudagha atap tiklengen kahin» — bash kahin, démek.

³⁴ Bu bolsa siler üçün ebediy bir belgilime bolidu; shuning bilen Israillarni barliq gunahlaridin paklash üçün yilda bir qétim kafaret keltürüp bérísiler». Shuning bilen Harun Perwerdigar Musagha buyrughinidek qildi..

Butpereslikning aldini élish — toghra ibadet toghruluq

17¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —
² Harun bilen oghulliri we barliq Israillargha mundaq dégin: — Perwerdigar silerge buyrughan höküm shuki: —

³⁻⁴ Israilning jemetliridin bolghan herqandaq kishi qurbanliq qilmaqchi bolup, kala yaki qoy yaki öchkini jamaet chédirining kirish aghzida, Perwerdigarning turalghu chédirining aldigha, Perwerdigargha atalghan qurbanliq süpitide yétilep epkelmey, belki chédirgahning ichide yaki tashqirida boghuzlisa, uningdin aqqan qan shu kishining gedinige artilidu; bu adem «qan tökken» dep, öz xelqidin üzüp tashlinidu..⁵ Bu hökümning meqsiti Israillarning hazirqidek dalada mal soyup qurbanliq qilishning ornigha, qurbanliqlirini jamaet chédirining kirish aghzida Perwerdigarning aldigha keltürüp, kahingha tapshurup Perwerdigargha «inaqliq qurbanliqliri» süpitide sunup boghuzlishi üçündür. ⁶ Kahin qanni élip jamaet chédirining kirish aghzining yénidiki Perwerdigarning qurbangahining üstige sépip, Perwerdigargha xushbuy keltürüş üçün mayni köydürsun..⁷ Shuning bilen ular emdi burunqidek buzuqluq qilip téke-jinlarning keynide yürüp, ulargha öz qurbanliqlirini ötküzüp yürmisun. Mana bu ular üçün dewrdin-dewrgiche ebediy bir belgilime bolsun.

⁸ Sen ulargha: — Israilning jemetidin yaki ularning arisida turuwatqan yaqa yurtluqlardin biri köydürme qurbanliq yaki bashqa qurbanliq ötküzmekchi bolsa, ⁹ uni Perwerdigargha atap sunush üçün jamaet chédirigha kirish aghzining aldigha keltürmise, u kishi öz xelqliridin üzüp tashlansun» — dégin.

Qan yémeslik toghruluq

¹⁰ Eger Israilning jemetidin bolghan herqandaq adem yaki ularning arisida turuwatqan yaqa yurtluqlar qan yése, Men yüzümni qanni yégen shu kishige qarshi qilimen, uni öz xelqidin üzüp tashlaymen..¹¹ Chünki herbir janiwarning jéni bolsa uning qénididir; Men uni jéningslar üçün qurbangah üstige kafaret keltürüşke bergenmen. Chünki qan özidiki janning wasitisi bilen kafaret keltüridu..¹² Shunga bu sewebtin Men Israillargha: — «Silerning héchbiringlar qan yémeslikinglar kérek, aranglarda turuwatqan yaqa yurtluqlarmu qan yémesliki kérek» — dégenidim. ¹³ Eger Israillardin biri yaki ularning arisida turuwatqan yaqa yurtluqlarning biri yéyishke bolidighan bir charpay haywan yaki qushni owlap, qénini tökse, uni topa bilen yépip qoysun. ¹⁴ Chünki herbir janiwarning jéni bolsa, uning qénidin ibarettur. Uning jéni qénida bolghach men Israillargha: «Siler héchqandaq janiwarning qénini yémenglar, chünki herbir janiwarning jéni uning qénididir; kimki uni yése üzüp tashlinidu» — dédim..

16:34 Mis. 30:10; Ibr. 9:7

17:3-4 «izahat» — bu ayet yene «Israilning jemetliridin bolghan herqandaq kishi kala, qoy yaki öchkini chédirgahning ichide yaki tashqirida boghuzlap, jamaet chédirining kirish aghzida, yeni Perwerdigarning turalghu chédirining aldigha keltürüp Perwerdigargha atap qurbanliq süpitide sunmighan bolsa, undaqa, aqqan qan shu kishining gedinige artilidu» dep terjime qilinidu. Bu terjimini qollaydighan pikirlerge mayil emesimiz. Chünki alte yüz ming aililik her küni özliri üçün (qurbanliq üçün emes) soyidighan malni «chédirining kirish aghzida» soyushi hergiz mumkin emes. «Qoshumche söz»imizni körüng. — «Öz xelqidin üzüp tashlinish» — Xudaning Özï shu ademning béshigha biwasite jaza chüshüridighanliqini körsetse kérek. Bizningche bu sözler (bashqa sözler qoshulmighan ehwalda) Israillargha: — «siler shu ademni ölüme mehkum qilishinglar kérek» dégenlik emes.

17:6 Mis. 29:18; Law. 4:31

17:10 Yar. 9:4; Law. 3:17; 7:27; 19:26; Qan. 12:16,23; 1Sam. 14:33

17:11 «herbir janiwarning...» — ibraniy tilida «herbir et igisining».

17:14 Yar. 9:4

Haywanlarning ölükliri toghruluq

¹⁵ Kimdekim ölüp qalghan yaki yirtquchlar boghup titma-titma qiliwetken bir haywanni yése, meyli u yerlik yaki yaqa yurtluq bolsun öz kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun; andin u pak bolidu. ¹⁶ Lékin u yaki kiyimlirini yumisa, yaki suda bedinini yumisa, shu kishi öz qebhlikining jazasini tartidu.

Itaetmen xelq bolush — Men'i qilinghan jinsiy munasiwetler

18 ¹Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ²Sen Israilargha mundaq dégin: — «Men bolsam Xudayinglar Perwerdigardurmen. ³Siler ilgiri turghan Misir zéminidikidek ishlarni qilmanglar we yaki Men silerni élip baridighan Qanaan zéminidikidek ishlarni qilmanglar; ularning resim-adetliride yürmenglar, ⁴belki Méning hökümlirimge emel qilip, qanun belgilimilirimni tutup shu boyiche ménginglar. Men Xudayinglar Perwerdigardurmen. ⁵Siler choqum Méning belgilimilirim bilen hökümlirimni tutushunglar kérek; insan ulargha emel qilidighan bolsa ularning sewebidin hayatta bolidu. Men Perwerdigardurmen.

⁶ — Héchkim özige yéqin tughqan bolghan ayalgha yéqinliq qilip ewritini achmisun. Men Perwerdigardurmen.

⁷ Anangning ewritige tegme, bu atangning ewritige tegking bolidu; u séning anang bolghachqa uning ewritige tegseng bolmaydu.

⁸ Atangning ayalining ewritigimu tegme, chünki shundaq qilsang atangning ewritige tegkendek bolidu.

⁹ Sen acha-singlingning, bir atidin bolghan yaki bir anidin bolghan, yaki shu öyde tughulghan yaki bashqa yerde tughulghan bolsun, uning ewritige tegme.

¹⁰ Sen öz oghlungning qizi we yaki qizingning qizining ewritige tegme; chünki ularning ewriti sen özüngning ewritidur.

¹¹ Sen atangning ayalining qizining ewritige tegme; u atangdin tughulghan, séning acha-singling, shunga uning ewritige tegme.

¹² Sen atangning acha-singlisining ewritigimu tegme, chünki u atangning birtughqinidur.

¹³ Sen anangning acha-singillirining ewritigimu tegme, chünki u anangning birtughqinidur.

¹⁴ Atangning aka-inilirining ayalining ewritige tegme; ularning ayallirigha yéqinliq qilma; chünki ular séning hammangdur.

¹⁵ Sen kéliningning ewritige tegme; u séning oghlungning ayali bolghachqa, uning ewritige tegseng bolmaydu.

¹⁶ Sen aka-iniliringning ayalining ewritige tegme; chünki bu öz aka-iniliringning ewritige tegkendek bolidu.

17:15 Mis. 22:31; Law. 11:40; Ez. 44:31

18:5 «hayatta bolidu» — ehmiyetlik, heqiqiy rohiy hayatta.

18:5 Ez. 20:11,13; Rim. 10:5; Gal. 3:12

18:7 «ewretke tégish» — jinsiy munasiwet ötküzme (ibranii tilida «ewretni échish» dégen söz bilen ipadilinidu). Ibraniy tilida «anangning ewritini achma, bu atangning ewritini achqining». Xuda aldida er-xotun bir ten bolghachqa, anisining ewritini échish atisining ewritini achqangha barawerdur. Mundaq qilmish anisighimu, atisighimu chong hörmetsizlik, elwette.

18:8 Law. 20:11; 1Kor. 5:1

18:11 «atangning ayali» — mushu yerde ögey anisi yaki atisining toqlini körsitidu.

18:11 Law. 20:17

18:12 Law. 20:19

18:14 Law. 20:20; Ez. 22:11

18:15 Law. 20:12

18:16 Law. 20:21

¹⁷ Sen bir ayalga we shuning bilen birge uning qizining ewritige tegme; shundaqla uning oghlining qizi we qizining qizinimu xotunluqqa élip ewritige tegme. Ular bir-birige yéqin tughqan bolghachqa, mundaq ish pesendiliktur...

¹⁸ Sen ayalning hayat waqtida, uning acha-singlisini xotunluqqa élip ewritige tegme. Undaq qilsang xotununggha kündeshlik azabini keltürisen.

¹⁹ Sen bir ayalning adet körüp napak turghan waqtida yéqinliq qilip ewritige tegme...

²⁰ Sen öz qoshnangning ayali bilen zina qilip özüngni uning bilen napak qilma...

²¹ Sen öz neslingdin héchbirini Molek mebudiggha atap ottin ötküzseng qet'iy bolmaydu. Eger shundaq qilsang Xudayingning namini napak qilghan bolisen. Men Özüm Perwerdigardurmen...

²² Sen ayallar bilen birge bolghandek er kishi bilen birge bolma. Bu ish yirginchliktur...

²³ Sen héch haywan bilen munasiwet qilip özüngni napak qilma; shuningdek ayal kishimu munasiwet qildurush üçün bir haywanning aldigha barmisun. Bu ish nijisliqtur...

²⁴ Siler bu ishlarni qilip özünglarni napak qilmanglar, chünki men silerning aldinglardin chiqirwatqan taipiler bolsa shundaq ishlarni qilip özlirini napak qilghan ²⁵ we zéminimu napak bolghandur. Buning üçün Men u zéminning qebihlikini öz béshigha chüshürimen, shuningdek u zéminmu özide turuwatqanlarni qusup chiqiriwétidu.

²⁶ Lékin siler bolsanglar Méning belgilimilirim bilen hökümlirimni tutunglar; silerdin héchkim, meyli yerlik yaki aranglarda turuwatqan yaqa yurtluq bolsun bu yirginchlik ishlardin héchbirini qilmisun. ²⁷ (chünki bu barliq yirginchlik ishlarni silerdin ilgiri shu zéminda turghan xelq qilip kelgechke, zéminning özi napak bolup qaldi). ²⁸ Shundaq qilip zéminni napak qilsanglar, zémin özi silerdin ilgiri özide turghan ellerni qusup chiqarghandek, silernimu qusup chiqiriwétidu. ²⁹ Chünki bu yirginchlik ishlarning herqandiqini qilghuchi, — mundaq qilmishlarni qilghan herqandaq kishi öz xelqi arisidin üzüp tashlinidu...

³⁰ Siler Men silerge tapilighinimgha emel qilishinglar zörürdur; — démek, siler özünglardin ilgiri ötkenler tutqan shu yirginchlik resim-qaidilerni tutup, özünglarni napak qilmasliqinglar kérek. Men Xudayinglar Perwerdigardurmen.

Herxil belgilimiler we hökümler

19¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Sen Israillarning pütkül jamaitige söz qilip ulargha mundaq dégin: — «Men Xudayinglar Perwerdigar muqeddes bolghachqa, silermu muqeddes bolushunglar kérek...

³ Siler herbiringlar ananglar bilen atanglarni izzetlenglar; Méning shabat künlirimni bolsa, ularni tutushunglar kérek. Men özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen...

18:17 Law. 20:14

18:19 «adet körüp» — ibranıy tilida «ayrim halette bolup» dégen sözler bilen ipadiliniđu.

18:19 Law. 20:18

18:20 Law. 20:10; Qan. 22:22; Yuh. 9:5

18:21 «Sen öz neslingdin héchbirini ... ottin ötküzseng qet'iy bolmaydu» — «ottin ötküzüsh» insaniy qurbanlıqlarni körsetse kérek.

18:21 Law. 20:2; Qan. 18:10; 2Pad. 17:17; 23:10

18:22 Law. 20:13

18:23 Law. 20:15,16

18:26 Law. 20:22

18:29 «öz xelqidin üzüp tashlinidu» — 17-bab, 5-ayet we uning izahatini körüng.

19:2 Law. 11:44; 20:7,26; 1Pét. 1:16

19:3 Mis. 20:12; 31:13; Law. 26:2

⁴ Siler erzimes butlarga tayanmanglar, özünglar üçhün quyma butlarni yasimanglar. Men özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen..

⁵ Siler Perwerdigargha inaqliq qurbanliqini keltürüşni xalisanglar, qobul qilinghudek yol bileni sununglar. ⁶ Siler uni sunghan küni we etisi u yéyilsun; üçinchi künige qalghini bolsa otta köydürülsun.. ⁷ Eger uningdin bir qismi üçinchi küni yéyilse qurbanliq haram hésablinip qobul qilinmaydu. ⁸ Kimki uningdin yése öz gunahini öz üstige alidu, chünki u Perwerdigargha atap muqeddes qilinghan nersini napak qildi; undaq kishi öz xelqidin üzüp tashlinidu.

⁹ Siler zémininglardiki hosulni yighsanglar, sen étizingning bulung-pushqaqlirighiche tamam yighiwalma we hosulungdin qalghan wasangni tériwalmighin.. ¹⁰ Üzümlar talliringni pasangdiwatma we üzümlar talliridin chüshken üzümlernimu tériwalma, belki bularni kembegheller bilen musapirlargha qoyghin. Men Özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen.

¹¹ Siler oghriliq qilmanglar, aldanchiliq qilmanglar, bir-biringlarga yalghan sözlimenglar..

¹² Méning namim bilen yalghan qesem ichmenglar, undaq qilsang Xudayingning namini bulghaysen. Men Perwerdigardurmen..

¹³ Öz qoshnanggha zulum qilma, uningkini özüngning qiliwalma.

Medikarning heqqini kéchiche yéningda qondurup qalma..

¹⁴ Gas kishini tillima, kor kishining aldida putlishangghu nersini qoyma; belki öz Xudayingdin qorqqin. Men Perwerdigardurmen.

¹⁵ Höküm qilghininglarda héch naheqliq qilmanglar; namratqimu yan basmay, bayghimu yüzxatire qilmay, belki adilliqlar bilen öz qoshnang üstidin toghra höküm qilghin..

¹⁶ Öz xelqingning arisida gep toshughuchi bolup yürme; qoshnangning jénigha héchqandaq ziyat-xezmet yetküzme. Men Perwerdigardurmen..

¹⁷ Sen könglüngde öz qérindishingdin nepretlenmighin; qoshnangda gunah bolsa sen uning sewebidin béshinggha gunah kélip qalmasliqi üçhün uninggha tenbih-nesihet bergin..

¹⁸ Sen intiqam almighin we öz xelqingning neslige héch adawetmu saqlimighin, belki qoshnangni özüngni söygendek söygin. Men Perwerdigardurmen..

¹⁹ Siler Méning qanun-belgilimilirimni tutunglar. Sen öz charpayliringni bashqa nesiller bilen chépishturma, étizinggha ikki xil uruq salmighin, ikki xil yiptin toqolghan kiyimni kiyme..

²⁰ Eger bir er kishi qiz-chokan bilen yétip munasiwet ötküzse, we u bashqa biri bilen wedileshken dédek bolsa, bu dédekning hörlük puli tapshurulmighan bolsa, yaki uninggha hörlük bérilmighan bolsa, muwapiq jaza bérilsun. Lékin qiz-chokan hör qilinmighachqa, her ikkisi öltürülmisun.. ²¹ Er kishi bolsa özining itaetsizlik qurbanliqini jamaet chédirining kirish aghzining aldigha, Perwerdigarning aldigha keltürsun; itaetsizlik qurbanliqi bir qochqar bolsun. ²² Kahin u itaetsizlik qurbanliqi üçhün keltürgen qochqarni élip uning sadir qilghan gunahi üçhün Per-

19:4 «erzimes butlar» — ibraniiy tilida «erzimes ilahlar» dégen sözler bilen ipadiliniidu.

19:4 Mis. 34:17

19:6 Law. 7:16

19:9 Law. 23:22; Qan. 24:19

19:11 Mis. 20:15

19:12 Mis. 20:7; Qan. 5:11

19:13 Qan. 24:14; Yaq. 5:4

19:15 Qan. 1:17; 16:19; Pend. 24:23

19:16 Mis. 23:1

19:17 Mat. 18:15; Luqa 17:3; 1Yuha. 2:9,11; 13:5

19:18 Mat. 5:39,43,44; 22:39; Luqa 6:27; Rim. 12:19; 13:9; 1Kor. 6:7; Gal. 5:14; 1Tés. 5:15; 1Pét. 3:9; Yaq. 2:8

19:19 Qan. 22:9,11

19:20 «muwapiq jaza bérilsun» — belkim er kishi dédekning igisige yaki uning bilen wedileshken kishige jerimane tölishi kérek.

werdigarning aldida kafaret keltiridu; uning qilghan gunahi uningdin kechürüldü.

²³ Siler zémingha kirip herxil yeydighan méwilik derexlarni tikken bolsanglar, méwilirini «xetnisiz» dep qaranglar; üç yilghiche buni «xetnisiz» dep qarap uningdin yémenglar. ²⁴ Tö-tinchi yili ularning hemme méwilirini Perwerdigargha medhiye süpitide muqeddes qilip bég-hishlansun. ²⁵ Andin beshinchi yildin tartip siler ularning méwiliridin yéyishke bashlanglar. Shundaq qilsanglar zémín mehsulatirini silerge ziyade qilidu. Men Xudayinglar Perwerdi-gardurmen.

²⁶ Siler qan chiqmighan nersini yémenglar. Ne palchiliq ne jadugerlik qilmanglar..

²⁷ Siler béshinglarning chéke-chörisidiki chachni chüshürüp dügilek qiliwalmanglar, saqalning uch-yanlirini buzmanglar..

²⁸ Siler ölgenler üçün bedininglarni zexim yetküzüp tilmanglar, özünglarcha héchqandaq gül-süret chekmenglar. Men Perwerdigardurmen..

²⁹ Sen qizingni buzuqluq-pahishilikke sélip napak qilmighin. Bolmisa, zémindikiler buzuqluq-pahishilikke bérilip, pütkül zéminni eysh-ishret qaplap kétidu.

³⁰ Siler Méning shabat künlirimni tutunglar, Méning muqeddes jayimni hörmetlenglar. Men Perwerdigardurmen.

³¹ Jinkeshler bilen séhirgerlerge tayanmanglar, ularning keynidin yürüp özünglarni napak qil-manglar. Men özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen..

³² Aq bash kishining aldida ornungdin tur, qérilarni hörmet qilghin; Xudayingdin qorqqin. Men Perwerdigardurmen.

³³ Bir musapir zéminda aranglarda turuwatqan bolsa siler uninggha zulum qilmanglar, ³⁴ belki aranglarda turuwatqan musapir silerge yerlik kishidek bolsun; uni özüngni söygendek söygin; chünki silermu Misir zéminda musapir bolghansiler. Men Xudayinglar Perwerdigardurmen.

³⁵ Silerning höküm chiqirishinglarda, uzunluq, éghirliq we hejim ölcheshte héchqandaq nahe-qlik bolmisun; ³⁶ silerde adil taraza, adil taraza tashliri, adil efah kemchini bilen adil hin kem-chini bolsun. Men silerni Misir zémindin chiqirip kelgen Xudayinglar Perwerdigardurmen..

³⁷ Siler Méning barliq qanun-belgilimilirim we barliq hökümlirimni tutup, ulargha emel qi-linglar; men Perwerdigardurmen.

Ölümge layiq gunahlar

20¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Sen Israillargha söz qilip mundaq dégin: — Eger Israillarning biri we yaki Israil zémi-nida turuwatqan musapirlarning biri Molek butigha neslining birini béghishlisa, uninggha ölüm jazasi bérilishi kérek; zémindikiler uni chalma-késeq qilsun. ³ We Men Öz yüzümni bu kishige qarshi qilimen, chünki özi öz ewladlirining birini Molek butigha béghishlap muqed-des jayimni paskina qilip, Méning namimni bulghighini üçün uni öz xelqidin üzüp tashlay-men. ⁴ Eger zéminda turuwatqanlar öz neslidin birini Molekke béghishlighanda shu kishige közlrini yumup, uning bilen kari bolmisa, shundaqla uni öltürmise, ⁵ Men Özüm yüzümni u

19:26 «Siler qan chiqmighan nersini yémenglar» — qan yéyish epsunchilik-jadugerlikning ayrilmas bir qismi bolatti.

19:27 Law. 21:5

19:28 Qan. 14:1

19:31 Law. 20:6

19:33 Mis. 22:21

19:36 «bir efah» — texminen 2 küre yaki 22 litr. «bir hin» — texminen 3.6 litr.

19:36 Pend. 11:1; 16:11; 20:10

20:2 Law. 18:21

kishi bilan uning ailisiga qarshi qilimen, uni we uninggha egiship buzuqchiliq qilghuchilar, yeni Molekning keynidin yürüp buzuqchiliq qilghuchilarning hemmisini öz xelqidin üzüp tashlaymen...

⁶ Jinkeshler bilen séhirgerlerge tayinip, ularning keynige kirip buzuqchiliq qilip yürügüchiler bolsa, Men yüzümni shu kishilerge qarshi qilip, uni öz xelqidin üzüp tashlaymen...

⁷ Shunga özünglarni pak qilip muqeddes bolunglar, chünki Men Xudayinglar Perwerdigardurmen... ⁸ Qanun-belgilimilirimni tutup, ulargha emel qilinglar; Men bolsam silerni muqeddes qilghuchi Perwerdigardurmen.

⁹ Eger birkim öz atisi yaki anisini qarghisa, ulargha ölüm jazasi bérilmise bolmaydu; chünki u öz ata-anisini qarghighini üçhün öz qéni öz bëshigha chühshken bolidu...

¹⁰ Eger birkim bashqisining ayali bilen zina qilsa, yeni öz qoshnisining ayali bilen zina qilsa, zina qilghan er bilen ayal ikkisi ölüm jazasini tartmisa bolmaydu...

¹¹ Eger birsi atisining ayali bilen yatsa, öz atisining ewritige tegken bolidu; ular ikkisi ölüm jazasini tartmisa bolmaydu; ularning qéni öz bëshigha chühshken bolidu...

¹² Birsi öz kélini bilen yatsa, ikkisi nijisliq qilghini üçhün ölüm jazasini tartmisa bolmaydu; ularning qéni öz bëshigha chühshken bolidu...

¹³ Birsi ayal kishi bilen yatqandek er kishi bilen yatsa ikkisi yirginchlik ish qilghan bolidu; ulargha ölüm jazasi bérilmise bolmaydu. Öz qéni öz bëshigha chühshken bolidu...

¹⁴ Eger birsi qizi bilen anisini qoshup xotunluqqa alsa pesendilik qilghan bolidu. Er bilen ikki ayal otta köydürilsun. Shuning bilen aranglarda héch pesendilik ish bolmaydu...

¹⁵ Birsi bir haywan bilen munasiwet ötküzse, u ölüm jazasini tartsun, haywannimu öltürünglar...

¹⁶ Eger ayal kishi bir haywanning qëshigha bérrip munasiwet qildursa, ayal bilen haywanning ikkisini öltürünglar; öz qéni öz bëshigha chühshken bolidu.

¹⁷ Birsi acha-singlisini, yeni atisidin yaki anisidin bolghan qizni élip, ewritige tegse we bu qizmu uning ewritige tegse uyatliq ish bolidu; shuning üçhün er-ayal ikkisi öz xelqining köz aldin üzüp tashlansun; u öz acha yaki singlisining ewritige tegkechke, öz qebihliki öz bëshigha chühshken bolidu...

¹⁸ Birsi adet körgen aghriq waqtida bir ayal bilen birge yétip, uning ewritige tegse, undaqta u uning qan menbesige tegken, ayalmu qan menbesini échip bergen bolup, ikkisi öz xelqidin üzüp tashlinidu...

¹⁹ Sen öz anangning acha-singlisi we atangning acha-singlisining ewritige tegme; chünki kimki shundaq qilsa yéqin tughqinining ewritige tegken bolidu; ular ikkilisining öz qebihliki öz bëshigha chühshken bolidu...

20:5 «öz xelqidin üzüp tashlaymen» — bu ibare adette ademning Xudaning biwasite jazasi bilen dunyadin juda qilinishini körsitidu.

20:6 Law. 19:31

20:7 Law. 11:44; 19:2; 1Pét. 1:16

20:9 Mis. 21:17; Pend. 20:20; Mat. 15:4

20:10 Law. 18:20; Qan. 22:22; Yuh. 8:5

20:11 «atisining ayali» — mushu yerde ögey anisi yaki atisining toqilini körsitidu.

20:11 Law. 18:8

20:12 Law. 18:15

20:13 Law. 18:22

20:14 «birsi qizi bilen anisini qoshup xotunluqqa alsa» — yaki «... birsi qizi bilen anisini qoshup ular bilen zina qilip yatsa...». «otta köydürülüş» — ular boghuzlanghandin kéyin, elwette. Bu jaza bolsa ularni depne qilinish imtiyazidin mehrum qilidu.

20:14 Law. 18:17

20:15 Law. 18:23

20:17 Law. 18:9

20:18 Law. 18:19

20:19 Law. 18:12,13

²⁰ Birs taghisining ayali bilan yatsa taghisining ewritige tegken bolidu; ikkilisi öz gunahini öz bëshigha alidu; ular perzentsiz ölidu..

²¹ Birs aka-inisining ayalini alsa paskina bir ish bolidu. U öz birtughqan aka-inisining ewritige tegken bolidu; ular ikkilisi perzentsiz qalidu..

Pakliq, muqeddeslik, itaetmenlik

²² Siler Méning barliq qanun belgilimilirim bilan barliq hökümlirimni tutup, buninggha muwapiq emel qilinglar; bolmisa, Men silerni élip bérir turghuzidighan zémin silerni qusup chiqiriwétidu.. ²³ Siler Men aldinglardin heydiwétidighan ellerning resim-qaidiliri boyiche mangsanglar bolmaydu; chünki ular bu yirinchlik ishlarning hemmisini qilip keldi, we shuning üçün ular Manga yirinchlik boldi.. ²⁴ Shuning üçün Men silerge: «Siler ularning zéminini miras qilip alisiler; Men shu süt bilen hesel aqidighan zéminni silerge bérimen», dep éytqanidim; silerni bashqa xelqlerdin ayrim qilghan Xudayinglar Perwerdigardurmen. ²⁵ Shunga siler pak we napak charpaylarni perq étip, pak we napak uchar-qanatlarini tonup, Men siler üçün ayrip, napak qilip békitip bergen janiwarlarning ichidin herqandiqi, charpay yaki uchar-qanat bolsun yaki yerde ömiligüchi janiwar bolsun, ularning héchbiri bilen özünglarni napak qilmanglar.. ²⁶ Siler Manga xas pak-muqeddes bolushunglar kérek; chünki Men Perwerdigar pak-muqeddesturmen, silerni Manga xas bolsun dep barliq ellerdin ayrim qilghanmen.

Jinkesh-jadugerlerdin agah bolush toghruluq

²⁷ Jinkesh yaki séhirger bolghan herqandaq er yaki xotun kishige ölüm jazasi bérilmise bolmaydu; xelq ularni chalma-késeq qilsun; ularning qéni öz bëshigha chüshken bolidu..

Kahinlarni bashquridighan belgilimiler

21 ¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — Sen kahinlar bolghan Harunning oghullirigha mundaq dégin: — bir kahin öz xelqining arisidiki ölgenler wejidin özini napak qilmisun. ² Peqet özining yéqin tughqanliri üçün — Anisi bilen atisi, oghli bilen qizi we aka-inisining ölüki tüpeylidin özini napak qilsa bolidu; ³ shuningdek eger acha-singlisi erge tegmey pak qiz halette özi bilen bille turuwatqan bolsa, uning ölüki tüpeylidin özini napak qilsa bolidu; ⁴ chünki kahin öz xelqining arisida mötiwer bolghachqa, özini napak qilip bulghimasliqi kérek..

⁵ Kahinlar bëshini yérim-yata qilip chüshürmesliki, saqilining uch-yanlirini hem chüshürmesliki, bedinigimu zexim yetküzüp tilmasliqi kérek, ⁶ belki ular öz Xudasigha muqeddes turup,

20:20 Law. 18:14

20:21 «...U öz birtughqan aka-inisining ewritige tegken bolidu; ular ikkilisi perzentsiz qalidu» — 18-19-bablarda agah qilghan gunahların jazaliri 20-babta körsitilgen bolup, bu jazalarning türli sekiz xil: — (1) ölüm jazasi (namelum yol bilen); (2) chalma-késeq qilish (mesilen, 1-ayet); (3) «öz xelqidin üzüp tashlinish» — Xudaning bir kishini biwasite jazalap uni bu dunyadin juda qilishi; (4) «uning qéni uning bëshigha chüshidu» — namelum yol bilen Xuda teripidin ölüm jazasi bérilidu; (5) depne qilinmay otta köydürülüş (boghuzlanghandin kéyin); (6) «xelqning köz aldidin üzüp tashlinish» — bu xelqning köz aldida Xuda teripidin namelum yol bilen ölüm jazasigha tartilish; (7) «öz gunahi öz bëshigha chüshken bolidu» — buningda, belkim, Xudaning shu kishige biwasite muwapiq emma namelum bir jazani chüshürüshi; (8) ewladsiz qaldurush.

20:21 Law. 18:16

20:22 Law. 18:26

20:23 Law. 18:3,30

20:24 Mıs. 3:8

20:25 Law. 11:2; Qan. 14:4

20:27 Qan. 18:10; 1Sam. 28:7

21:4 «chünki kahin öz xelqining arisida mötiwer bolghachqa, özini napak qilip bulghimasliqi kérek» — bashqa birxil terjimisi: «chünki u (kahin) öz xelqi ichide ayalning éri süpitide özini napak qilip bulghimasliqi kérek». Bu terjiminin menisi: «u ayal terepning uruq-tughqanlirining ölüklirige yéqin kelmesliki, uninggha tegmesliki kérek».

Xudasining namini bulghimasliqi kérek; chünki ular Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliqlarni, öz Xudasining nénini sunidu; shunga ular muqeddes bolushi kérek.

⁷ Ular bir ayalni öz emrige alghanda pahishe ayalnimu, buzuq ayalnimu almasliqi kérek we éri qoyuwetken ayalnimu almisen. Chünki kahin bolsa öz Xudasigha xas muqeddes qilinghan. ⁸ U Xudayingning nénini sunghini üçhün u sanga nisbeten muqeddes dep sanilishi kérek; chünki silerni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Özüm muqeddesturmen.

⁹ Eger bir kahinning qizi pahishilik qilip özini bulghighan qilsa, öz atisini bulghighan bolidu; u otta köydürülsun.

Bash kahin toghruluq belgilimiler

¹⁰ Béshigha mesihlesh zeytun méyi tökülgen, kahinliq kiyimlarni kiyishke tiklengen, öz qérin-dashlirining arisida bash kahin qilinghan kishi yalangbash bolmisen, kiyimlirininu yirtmisen;.

¹¹ U yene héch ölükke yéqinlashmasliqi kérek, hetta atisi we yaki anisining ölüklirining wejedin özini napak qilmasliqi kérek. ¹² U wezipiside turuwatqanda muqeddes jaydin hergiz ayrilmisen we shuningdek Xudasining muqeddes jayini bulghimasliqi kérek; chünki uning Xudasining uni Özige xas qilghan «mesihlesh méyi» uning béshida turidu. Men Perwerdigardurmen.

¹³ U xotun alsa pak qizni élishi kérek; ¹⁴ tul we yaki erdin qoyuwétilgen ayal we yaki buzuq we yaki pahishe ayal bolsa bularni almasliqi, belki öz xelqidin bolghan pak qizni xotunluqqa élishi kérek. ¹⁵ Bolmisa u öz xelqining arisida öz uruqini napak qilidu; chünki uni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Mendurmen.

Kahinlar toghrisidiki yene birneche belgilime

¹⁶ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ¹⁷ Sen Harungha mundaq dégin: — «Ewladtin-ewladqiche séning neslingdin bolghan birsi méyip bolsa, Xudaning nénini sunush üçhün yéqin kelmisen; ¹⁸ méyip bolghan herqandaq kishi hergiz yéqin kelmisen — yaki kor bolsun, tokur bolsun, panaq bolsun yaki bir ezasi yene bir jüpidin uzun bolghan adem bolsun, ¹⁹ puti yaki qoli sunuq bolsun, ²⁰ dok bolsun, parpa bolsun, közide aq bolsun, qichishqaq bolghan bolsun, temretke basqan bolsun yaki uruqdéni ézilgen herkim bolsun,»

²¹ Harun kahinning neslidin bolghan undaq méyip kishilarning héchbiri Perwerdigargha atap otta sunulidighan nersilerni keltürüşke yéqin barmisen; undaq kishi méyiptur; u öz Xudasining nénini sunushqa yéqin kelmisen. ²² Halbuki, u öz Xudasining nénini, yeni «eng muqeddes» we «muqeddes» hésablanghan nersilarning her ikkisini yésun. ²³ Peqet u perdidin ötüp ichkirisige kirmesliki yaki qurbangahqimu yéqin barmasliqi kérek; chünki u méyiptur; bolmisa, u Méning muqeddes jaylirimni bulghighan bolidu; chünki ularni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Özümdurmen».

²⁴ Bu sözlarning hemmisini Musa Harun bilen uning oghulliri we Israillarning hemmisige éytip berdi.

Muqeddes nersilerdin kim behrimen bolidu?

22 ¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Sen Harun bilen uning oghullirigha mundaq dégin: — «Siler Israillarning Manga ati-

21:10 ««yalangbash bolush» we «kiyimlarni yirtish» — her ikki heriket matem tutushning birxil ipadisi idi. Bash kahinning alahide hem muqeddes wezipisi bolghachqa, hetta matem ishliridimu xizmet ornı we burchidin ayrilmasliqi kérek idi (11-12-ayetnimu körüng).

21:11 «U yene héch ölükke yéqinlashmasliqi kérek,... ölüklirining wejedin özini napak qilmasliqi kérek» — birsi ölükke tegse «napak» dep hésablanghachqa, kahin bir ölükke tegken bolsa öz wezipisini yürgüzelmeydighan bolup qalidu.

21:20 «yarpa bolsun» — yaki «yigilep qalghan bolsun».

ghan muqeddes hediylerni éhtiyatchanliq bilan bir terep qilinglar, bolmisa ular namimni bul-ghishi mumkin. Men Perwerdigardurmen». ³ Ulargha mundaq dégin: — «Siler herbir dewrlerde, barliq nesillinglardin herqaysisi Israillar Perwerdigargha atighan pak nersilerge napak halette yéqinlashsa, undaq kishi Méning aldimdin üzüp tashlinidu. Men Perwerdigardurmen.

⁴ Harunning neslidin biri pése-maxaw yaki aqma késili bolghan bolsa, pak bolmighuche muqeddes nersilerdin yémisun. Birkim ölükning sewebidin napak bolghan birkimge we yaki meniysi éqip ketken kishige tégip ketse, ⁵ yaki ademni napak qilidighan ömiligüchi janiwargha tegse yaki herqandaq yuqup qalidighan napakliqi bar bir ademge tégip ketse, (napakliqi némidin bolushidin qet'iynezer) ⁶ mundaq nersilerge tegken kishi kech kirgüche napak bolup, muqeddes nersilerdin yémisun. U bedinini suda yusun ⁷ andin kün olturghanda pak sanilip, muqeddes nersilerdin yéyishke bolidu; chünki bular uning ozuqidur.

⁸ U özlükidin ölgen we yaki yirtquchlar boghup qoyghan haywanni yéyish bilan özini napak qilmisun. Men Perwerdigardurmen.

⁹ Ular Méning bu tapilighanlirimni tutushi kérek; bolmisa, buninggha ixlassizliq qilsa, shu ölük tüpeylidin gunahkar bolup ölidu; ularni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Özümdurmen.

¹⁰ Kahinlarga yat bolghan héchqandaq kishi muqeddes nersilerdin yémisun. Kahinning yénidiki musapir-méhman we yaki medikari bolsun ularmu muqeddes nersilerdin yémisun. ¹¹ Halbuki, kahin özi pul chiqirip sétiwalghan qul uningdin yéyishke bolidu; shuningdek uning öyide tughulghan kishimu uningdin yése bolidu.

¹² Kahinning qizi yat kishige tegken bolsa umu «kötürme hediye» süpitide atalghan muqeddes nersilerdin yémisun. ¹³ Lékin eger kahinning qizi tul bolup qélip, yaki qoyup bérilip perzent-siz halette atisining öyige yénip kélip, yash waqtidikidek olturghan bolsa, undaqta atisining taamidin yéyeleydu; lékin héchbir yat kishi uningdin yémesliki kérek.

¹⁴ Eger birkim bilmey, muqeddes nersilerdin yep salsa, undaqta u uninggha shuning beshtin birini qoshup, muqeddes nersining özi bilen kahingha qayturup bersun.

¹⁵ Kahinlar Israillarning Perwerdigargha atighan nersilirini bulghimasliqi kérek; ¹⁶ bolmisa, xelq muqeddes hediylerdin yéyishi bilan, kahinlar xelqning gedinige itaetsizlik gunahini yüklep qoyghan bolidu; chünki ularni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Özümdurmen».

Qesemge baghliq qurbanliq we ixtiyariy qurbanliqlar

¹⁷ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ¹⁸ Sen Harun bilan uning oghulliri we Israil-larning hemmisige mundaq dégin: — Eger Israil jemetidin biri we yaki Israil zéminida turuw-atqan musapirlarning biri öz qesemlirige baghliq qurbanliq yaki ixtiyariy qurbanliqni sunup, Perwerdigargha atap köydürme qurbanliq qilmaqchi bolsa, ¹⁹ undaqta u qobul qilinishi üçhün béjirim erkek kala, qoy yaki öchkilerdin keltürünglar. ²⁰ Eyibi bolmighan bir janiwarni sunushunglar kérek; chünki shundaq bolghini siler üçhün qobul qilinmas.

²¹ Birsı kanilardin yaki ushshaq maldin öz qesemlirige baghliq qurbanliq yaki ixtiyariy qurbanliqni sunup, Perwerdigargha atap inaliq qurbanliqi qilmaqchi bolsa, sunulghan haywan qobul qilinishi üçhün béjirim bolushi kérek; uning héchqandaq eyibi bolmisun. ²² Kor yaki aqsaq-cholaq, chonaq yaki yarisi yiringdap ketken, temretke basqan yaki qotur-chaqa bésip qalghan

22:4 Law. 15:2

22:8 Mis. 22:31; Law. 17:15; Ez. 44:31

22:12 «yat kishi» — mushu yerde kahin bolmighan kishini körsitidu.

22:13 Law. 10:14

22:15 «Kahinlar» — ibraniy tilida «Ular». Kahinlar xelqning muqeddes nersilerdin yémeslikige mes'ul idi (16-ayetni körüng). Bezi alimlar «ular»ni «xelq» dep terjime qilidu.

22:16 «chünki ularni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Özümdurmen» — mushu yerde «ularni» belkim kahinlarning özlirini körsitishi mumkin.

22:21 Qan. 15:21; 17:1

haywanlar bolsa — bularni Perwerdigargha atap sunsanglar yaki bularni Perwerdigargha atap qurbanliq süpitide qurbangahta otta köydürsenglar bolmaydu.

²³ Torpaq yaki qoynning melum jüp ezasidin biri uzunraq ya qisqa bolsa, mundaqlarni ixtiyariy qurbanliq süpitide ötküzseng bolidu, lékin qesemge baghliq bolsa qurbanliq üçhün qobul qilinmas.

²⁴ Uruqdini zeximlengen, ézilip ketken, yérilghan yaki pichilghan haywanni Perwerdigargha atap qurbanliq qilmanglar. Mundaq ishni öz zémininglardimu hergiz qilmanglar.

²⁵ Xudayinglarning néni süpitide yaqa yurtluq kishining qolidin shundaq haywanlardin héchqaysisini élip sunmanglar; chünki ular méyip bolghachqa, siler üçhün qobul qilinmaydu.

Bashqa birnechche belgilime

²⁶ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ²⁷ Bir mozay, qoza yaki oghlaq tughulsa yette küngiche anisini emsun; sekkizinci künidin bashlap Perwerdigargha atap otta sunidighan qurbanliq süpitide qobul bolushqa yaraydu.

²⁸ Meyli kala bolsun, qoy bolsun, siler anisi bilen balisini bir künde boghuzlimanglar.

²⁹ Siler Perwerdigargha atap bir teshekkür qurbanliqi sunmaqchi bolsanglar, qobul qilinishqa layiq bolghan yol bilen sununglar. ³⁰ U sunulghan künide yéyilishi kérek; uningdin héchnémini etisige qaldurmasliqinglar kérek. Men Perwerdigardurmen.

³¹ Siler Méning emrlirimni ching tutup, ulargha emel qilinglar. Men Perwerdigardurmen.

³² Méning muqeddes namimni bulghimanglar, Men emdi Israillarning arisida muqeddes dep bilinimen. Men silerni muqeddes qilghuchi Perwerdigar bolup, ³³ Xudayinglar bolushqa silerni Misir zéminidin chiqirip keldim. Men Perwerdigardurmen.

Xuda Israilgha békitken héyt-bayramlar

23 ¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ² Sen Israillargha mundaq dégin: — Perwerdigar békitken héytlar, siler muqeddes sorunlar bolsun dep chaqirip jakarlaydighan héytirim mana munulardur: —

³ (alte kün ish-emgek qilinsun; lékin yettinchi künü «xas shabat küni», muqeddes sorunlar künü bolidu; u künü héchqandaq ish-emgek qilmanglar. Qeyerdila tursanglar bu kün Perwerdigargha atalghan shabat küni bolidu).

22:25 «Xudayinglarning néni» — uninggha atalghan türlük hediye-qurbanliqlar. Mushu yerde közde tutulghini haywanlardur.

– Bashqa birxil terjimisi: «Xudayinglarning néni süpitide siler yaqa yurtluq kishining qolidin héch qurbanliqni élip sunmanglar we siler shundaq haywanlar (méyip haywanlar)din héchqaysisini sunmanglar; chünki ular méyip bolghachqa, siler üçhün qobul qilinmaydu». Lékin bizningche bu terjime toghra emes; chünki Musagha chüshürülgen qanun boyiche yaqa yurtluqlar xetne qobul qilsa, qurbanliqlarni sunushqa bolatti. «siler üçhün qobul qilinmaydu» — mushu yerde «siler» qurbanliq sunghan yaqa yurtluqni öz ichige alidu.

22:27 «anisini emsun» — ibraniy tilida «ana astida tursun».

22:30 Law. 7:15

23:2 «Perwerdigar békitken héytlar» — mushu ibarini toghriraq bayan qilsaq «Perwerdigar békitken waqit-pesiller» dégen bolidu. Bu «pesil-waqitlar»ning köpinchisi shadlinidighan, xushal peytler bolsimu, lékin «kafaret küni» undaq kün emes. «sorunlar» — mushu yerde «sorun» (yaki «yighilish») dégen söz «sorungha chaqirilish» dégen menini bildüridu. Nege chaqirilidu? Tekitlinidighan ish xelqning jem bolushi emes, belki «Xudaning yénigha yighilishqa chaqirilish»tin ibarettur. Emeliyette, bezi héytler we shabat künleride xelqning hemmisi yighilip emes, belki herbir aile «qeyerde tursa», shu öy-chédirlarda jem bolup Xuda bergen aramdin behrimen bolidu. Shundaqla ular shu künü Xudani séghinip, uninggha teshekkür-medhiye qayturishi mumkin, lékin bu ishlar muqeddes qanunda resmий békitilgen emes.

23:3 «xas shabat küni» — ibraniy tilida «shabatlarning shabati» — mexsus aram alidighan kün. «sorunlar» — mushu «sorunlar» dégenning menisi toghruluq 2-ayettiki izahatni körüng. «shabat küni» — mushu yerde «shabat küni»ning tilgha élinishining sewebi belkim shuki, melum bir héyt shabat künige toghra kélip qalghan bolsa, shu künide oxshashla ish qilmay aram élishi kérek idi.

23:3 Mis. 20:9; 23:12; Qan. 5:13; Luqa 13:14

«Ötüp kétish héyti» we «pétir nan héyti»

⁴ Siler békitilgen künliri muqeddes sorunlar bolsun dep chaqirip jakarlaydighan, Perwerdigarning héytli mana munulardur: — ⁵ Birinchi ayning on tötinchi küni gugumda Perwerdigargha atalghan «ötüp kétish héyti» bolidu...

⁶ Shu ayning on beshinchi küni Perwerdigargha atalghan «pétir nan» héyti bolidu; siler yette küngiche pétir nan yeysiler. ⁷ Birinchi künide siler muqeddes yighilish qilip, héchqandaq ish-emgek qilmanglar. ⁸ Siler yette küngiche Perwerdigargha atap otta sunidighan qurbanliqlarni sunup turunglar. Yettinchi künide muqeddes yighilish bolidu; héchqandaq ish-emgek qilmanglar.

«Deslepki hosul» héyti

⁹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

¹⁰ Sen Israilargha mundaq dégin: — Siler Men özünglarga teqdim qilidighan zémingha kirip, uningdin hosul yighqininglarda, hosulunglarning deslepki pishqinidin bir baghlamni kahinning qéshigha élip béringlar. ¹¹ Kahin siler üçhün qobul bolushqa uni Perwerdigarning aldida pulanglatsun; uni pulanglatqan waqit bolsa shabatning etisi bolidu. ¹² Siler uni pulanglatqan künde siler bir yashqa kirgen béjirim bir qozini Perwerdigargha atap köydürme qurbanliq süpitide sununglar; ¹³ shuninggha qoshup ashliq hediye süpitide zeytun méyi ileshtürülgen ésil undin bir efahning ondin birini Perwerdigargha xushbuy keltürsun dep otta sununglar; buninggha qoshup sharab hediye süpitide sharabtin bir hinning töttin birini sununglar. ¹⁴ Siler Xudayinglarga xas bolghan bu hediye sunidighan künden ilgiri yéngi hosuldin héchnémini, ne nan ne qomach ne kök bash bolsun yémenglar. Bu dewrdin-dewrgiche siler üçhün qeyerde tursanglar ebediy bir belgilime bolsun.

«Heptiler héyti» — bezide «orma héyti», «deslepki orma héyti» depmu atilidu

¹⁵ Andin siler shu shabat küning etisidin, yeni shu bir baghlamni pulanglatma hediye süpitide sunghan küning etisidin tartip, yette hepte sananglar (ular toluq hepte bolushi kérek); ¹⁶ yettinchi shabatning ikkinchi künigiche ellik künni sananglar; andin Perwerdigargha atap yéngi hosuldin bir ashliq hediye sununglar. ¹⁷ Özünglar turuwatqan jaylardin pulanglatma hediye süpitide ésil undin bir efahning ondin ikkisi étilgen ikki nanni élip keltürünglar; ular échitqu sélip étilgen bolsun; bular Perwerdigargha atalghan deslepki hosul hediyesi dep hésablinidu.

¹⁸ Nandin bashqa yene bir yashliq yette béjirim qoza, yash bir torpaq we ikki qochqarni köydürme qurbanliq süpitide Perwerdigargha atap sununglar; ulargha xas ashliq hediye yeliri we sharab hediye yelirini qoshup, hemmisi Perwerdigargha xushbuy keltürüshke sunulsun.

¹⁹ Buningdin bashqa siler gunah qurbanliqi üçhün bir tékini, inaqliq qurbanliqi üçhün bir yashliq ikki qozini keltürünglar; ²⁰ kahin bularni, yeni shu ikki qozini deslepki hosul nanlirigha

23:4 «Perwerdigarning héytli» — héytlar toghruluq «Chöl.» 28-bab, «Qan.» 16:1-17nimu köriung.

23:5 «gugumda» — ibranıy tilida «ikki kech ariliqida» dégen söz bilen ipadilinidu — Démek, kün pétıwatqan chaghdin qarangghu chüshküche bolghan ariliqtiki waqıt. «ötüp kétish «pasxa» héyti» — bu héyt toghruluq «Misirdin chiqish» 12-bab, bolupmu 13-ayet we izahatini, shundaqla «qoshumche söz»imizni köriung.

23:5 Mis. 12:18; 23:15; Chöl. 28:16; Qan. 16:1

23:10 «hosulunglarning deslepki pishqinidin bir baghlamni kahinning qéshigha élip béringlar» — bu ayeттiki hosul bolsa arpa hosuli idi. Bughday hosuli kéyin bolidu (16-ayet).

23:11 «uni pulanglatqan waqıt bolsa shabatning etisi bolidu» — «ötüp kétish» (birinchi ayning on tötinchi küni) héytining etisidin bashlap yette künlük «pétir nan héyt» bolidu. Yehudiy en'eniliri boyiche bu yette kün ichide kelgen shabat küning ikkinchi küni «deslepki hosul héyti» bolidu.

23:15 Qan. 16:9,10

23:17 «bular ... deslepki hosul hediyesi dep hésablinidu» — bu hosul bolsa, bughday hosuli idi. «Deslepki hosul héyti»diki hosul bolsa arpa hosuli idi.

«Lawiylar»

qoshup pulanglatma hediye süpitide Perwerdigar aldida pulanglatsun. Bular bolsa Perwerdigargha atalghan muqeddes sanilip, kahingha tegsun. ²¹ Shu küni siler «bügün bizlerge muqeddes yigilish bolidu» dep jakarlanglar; shu küni héchqandaq ish-emgek qilmanglar. Bu siler üçün qeyerdila tursanglar ebediy bir belgilime bolidu.

Hosul orush toghruluq belgilime

²² Étizingning bulung-puchqaqlirighiche tamam yighiwalminglar, we hosulungdin qalghan wasangni tériwalmighin, belki bularni kembegheller bilen musapirlargha qoyghin. Men Özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen.

«Kanay chélish héyti»

²³ Perwerdigar Musagha mundaq dédi: — ²⁴ Sen Israillargha mundaq dégin: — Siler yettinchi ayning birinchi küni toluq aram élip, kanaylar chélinish bilen esletme yosunda héyt qilip, muqeddes sorunlarni tüzünglar. ²⁵ U künde héchqandaq ish-emgek qilmanglar; Perwerdigargha atap otta sunulidighan bir qurbanliq sununglar.

«Kafaret küni»

²⁶ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ²⁷ Yettinchi ayning oninchi küni bolsa kafaret küni bolidu; u küni siler üçün muqeddes yigilish küni bolidu; shu küni nepsinglarni tartip özünglarni töwen tutup, Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliqni sununglar. ²⁸ U künde héchqandaq ish-emgek qilmanglar; chünki u bir kafaret küni bolup, shu küni özünglar üçün Xudayinglar Perwerdigar aldida kafaret qilinishqa békitilgendur. ²⁹ Herkim shu küni nepsini tartmay özini töwen tutmisa öz xelqidin üzüp tashlinidu. ³⁰ Kimdekim shu kündimu herqandaq bir ish qilsa, Men shu ademni öz xelqidin üzüp tashlaymen. ³¹ Shu küni héchqandaq ish qilmanglar; bu dewrdin-dewrgiche siler üçün qeyerde tursanglar bir ebediy belgilime bolidu. ³² U küni siler üçün toluq aram alidighan shabat küni bolidu; nepsinglarni tartip özünglarni töwen tutunglar. Shu ayning toqquzinchi küni gugumdin tartip etisi gugumghiche shabat küнге riaye qilip aram élinglar.

«Kepiler héyti»

³³ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ³⁴ Sen Israillargha mundaq dégin: — Yettinchi ayning on beshinchi künidin bashlap, yette küngiche Perwerdigarning «kepiler héyti» bolidu. ³⁵ Birinchi künde muqeddes yigilish bolidu; héchqandaq ish-emgek qilmanglar. ³⁶ Yette küngiche Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliq sununglar; sekkizinchi künde silerge muqeddes yigilish bolidu; Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliq sununglar. Bu özi tentenilik yigilish bolghach, u küni héchqandaq ish-emgek qilmanglar. ³⁷ Siler «muqeddes sorunlar bolsun» dep jakarlaydighan, yeni Perwerdigar békitken héytlar mana shulardur. Shu sorunlarda siler herqaysi küнге békitilgini boyiche, Perwerdigargha atap otta sunulidighan hediye-qurbanliq, yeni köydürme qurbanliq, ashliq hediye, bashqa herxil

23:22 Law. 19:9; Qan. 24:19

23:24 «kanaylar» — yaki «burghilar» (qochqarning müngüzleri).

23:24 Chöl. 29:1

23:27 «kafaret küni» — ibraniiy tilida «kafaretler küni». «nepsinglarni tartip özünglarni töwen tutup, ...» — ibraniiy tilida birla söz bilen ipadilinidu. Yehudi en'eniliri boyiche bu ishlar roza tutushni öz ichige alatti. 16:29-31nimu körüng.

23:27 Law. 16:29,31; Chöl. 29:7

23:34 «yettinchi ay» — ibraniiy tilida «bu yettinchi ay».

23:34 Mis. 23:16; Chöl. 29:12; Qan. 16:15

23:36 Yuh. 7:37

qurbanliqlar we sharab hediyeleini sunisiler; ³⁸ bulardin bashqa, Perwerdigarning shabat kün-lirini tutisiler we Perwerdigargha atap qalghan hediyeleirlinglarni béríp, qesem qurbanliqliring-larning hemmisini ada qilip, ixtiyariy qurbanliqliringlarning hemmisini sunisiler.

³⁹ Siler emdi zémindin hosul-mehsulatlirini yighip bolup, yettinchi ayning on beshinchi künidin bashlap yette kün Perwerdigarning héytini ötküzünglar. Birinchi kün toluq aram élish bolidu, sekkizinchi konidimu toluq aram élish bolidu. ⁴⁰ Birinchi kün siler ésil derexlerdin shax-pu-taqlarni chatap, yeni xorma derexliri bilen qoyuq yopurmaqliq derexlerning shaxlirini késip, ériq boyidiki söget chiwiqlirini qirqip Xudayinglar Perwerdigar aldida yette künni shundaq shad-xuram ötküzisiler. ⁴¹ Siler her yili bu yette künni Perwerdigargha atighan bir héyt süpi-tide ötküzünglar; dewrdin-dewrgiche bu siler üçün ebediy bir belgilime bolidu. Siler héytini yettinchi ayda ötküzünglar. ⁴² Yette küngiche kepilerde turunglar. Israilda tughulghanlarning hemmisi kepile tursun. ⁴³ Buning bilen Men Israilarni Misir zémindin chiqarghinimda, ularni kepilerde turghuzghinimni ewladliringlar bilidu. Özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen.

⁴⁴ Shundaq qilip Musa Perwerdigarning békitten shu héytirini Israilargha bayan qildi.

«Chiraghdan» we «teqdim nan shiresi toghrisidiki belgilimiler

24¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Israilargha chiragh hemishe yéniq turushi üçün zeytundin soqup chiqirilghan sap mayni sanga élip kélishe buyrughin. ³ Harun jamaet chédirining ichide, höküm-guwahliq san-duqining udulidiki perdining sirtida her kéchisi etigengiche Perwerdigarning aldida chiraghlarni shundaq perlep tursun. Bu dewrdin-dewrgiche siler üçün ebediy bir belgilime bolidu. ⁴ Harun hemishe Perwerdigarning aldida bu chiraghlarni pak chiraghdanning üstige tizip qoysun.

⁵ Sen yene ésil bughdai unidin on ikki toqachni etkin. Herbir toqach bir efahning ondin ikkisige barawer bolsun. ⁶ Andin sen Perwerdigarning aldidiki pak shirening üstige altidin ikki qatar qilip tizghin. ⁷ Herbir qatarning üstige sap mestiki qoyghin; shuning bilen ular Perwerdigargha atap otta sunulidighan hediye, esletme nan bolidu.

⁸ Bularni u Israilargha wakaliten herbir shabat kün Perwerdigarning aldida tizsun; bu ebediy bir ehdidur. ⁹ Nanlar Harun bilen uning oghullirigha tewe bolidu; ular ularni muqeddes jayda yésun; chünki bu nersiler Perwerdigargha atap otta sunulghan nersiler ichide «eng muqed-deslerning biri» dep sanilip, Harungha tewe bolidu; bu ebediy bir belgilimidur.

Xudaning namigha kupurluq qilish gunahining jazasi

¹⁰ Anisi Israiliy, atisi Misirliq bir oghul bar idi. U Israilarning arisigha bard; u chédirgahta bir Israiliy bilen urushup qaldi. ¹¹ Ular soqushqanda Israiliy ayalning ogli kupurluq qilip, Perwerdigarning namini bulghap qarghidi. Xelq uni Musaning aldigha élip bard. U kishining

23:39 «hosul-mehsulatliri» — mushu «hosul-mehsulatliri» ashliqlar hem herxil méwe-chiwe mehsulatirini öz ichige alidu.

23:40 «ésil derexlerdin shax-putaqlarni chatap, ...» — ibraniiy tilida «ésil derexlerdin méwini chatap, ...».

23:42 «Yette küngiche kepilerde turunglar, ...» — bu kepiler yuqiridiki shax-chiwiqlardin yasilishi kérek.

24:3 «höküm-guwahliq sanduqi» — mushu yerde «höküm-guwahliq» Xudaning Israilgha bolghan tüp emrlirini, shundaqla uning Israil bilen bolghan ehdisini körsitidu; Xudaning muqeddes mahiyiti we xaraktéri shu emrlerde ayan qilinghachqa, «höküm-guwah» depmu atilidu. Oqurmenlerge ayanki, shu emrlar ehde sanduqi ichide saqlaqliq tash taxtaylar üstide pütüklük idi. Shunga bezide sanduq «höküm-guwahliq sanduqi», ibadet chédiri bolsa, «höküm-guwahliq chédiri» dep atilidu.

24:4 «pak chiraghdan» — yaki «sap altun chiraghdan».

24:6 «pak shire» — yaki «sap altun shire».

24:9 Mis. 29:32; Law. 8:31; 1Sam. 21:6; Mat. 12:4

anisining ismi Shélotmit bolup, u Dan qebilisidin bolghan Dibrining qizi idi.¹² Shuning bilen ular Perwerdigarning höküm buyruqi chiqquche u kishini solap qoydi..

¹³ Andin Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

¹⁴ Qarghighuchini chédirgahning tashqirigha élip chiqinglar. Uning éytqinini anglighanlarning hemmisi qollirini uning béshigha qoyusun, andin pütkül jamaet bir bolup uni chalma-késeek qilsun.

¹⁵ Hemde sen Israillargha mundaq dégin: — Eger birkim öz Xudasini haqaretlep qarghisa öz gunahini tartidu. ¹⁶ Perwerdigarning namigha kupurluq qilghan herqandaq kishi ölümge mehkum qilinsun; pütkül jamaet choqum bir bolup uni chalma-késeek qilsun; meyli u musapir bolsun yaki yerlik bolsun, muqeddes namgha kupurluq qilsa öltürülsun..

¹⁷ Eger birsi bashqa birisini urup öltürse, u ölümge mehkum qilinsun.

¹⁸ Birsi bir charpayni öltürse, uning üçhün haywanni tölep, jangha-jan tölep bersun.

¹⁹ Birkim öz qoshnisini méyip qilsa, u özgige qandaq qilghan bolsa, uning özigimu shundaq qilinsun. ²⁰ Biser ezasi sunduruwétilgen bolsa, uningmu sundurulsun; közige-köz, chishigha-chish nakar qilinsun; bashqa kishini qandaq zeximlendürgen bolsa umu hem shundaq qilinsun..

²¹ Kimdekim bir charpayni öltürse, charpay tölep bersun; ademni urup öltürgen kishi bolsa, ölüm jazasigha mehkum qilinsun.

²² Silerde birla qanun bolsun. musapir yaki yerlik bolsun, barawer muamile qilinsun; chünki Men Xudayinglar Perwerdigardurmen.

²³ Musa Israillargha shularni dédi; shuning bilen ular shu qarghighuchini chédirgahning tashqirigha élip chiqip, chalma-késeek qildi. Shundaq qilip, Israillar Perwerdigarning Musagha emr qilghinidek qildi.

Zéminning «shabat yili»

25¹ Perwerdigar Sinay téghida Musagha söz qilip mundaq dédi: — ² Sen Israillargha mundaq dégin: — Men silerge béridighan zémingha kirgininglarda u zéminning özimu Perwerdigargha atap bir shabat aramini alsun..³ Sen alte yil étizingni térip, alte yil talliq béghingni chatap, ulardin hosullarni yighqin; ⁴ emma yettinchi yili zéminning özi üçhün bir «shabatliq aram» bolsun; u Perwerdigargha atalghan bir «shabat» hésablinidu. Shu yili sen étizingni térimaysen we talliqingni chatimaysen. ⁵ Özlükidin ünüp chiqqan hosulni ormayssen; we chatalmighan talliringning üzümlirini üzmeysen; chünki shu yil zémin aram alidighan yildur. ⁶ Halbuki, zémin shabat yilida chiqarghan hosul hemminglarga ozuq bolidu, yeni özüng üçhün, qul-dédiking üçhün, medikaring üçhün we séningkide turuwatqan musapir üçhün, shuningdek mal-waranliring üçhün ⁷ We zéminingdiki yawayi haywanlar üçhünmu ozuq bolidu; zéminning hemme hosuli ozuq bolidu..

«Kanay-burgha chalidighan yili», yeni «azadliq yili», «shadliq yili»

⁸ Shuningdek sen yette qétimliq shabat yilini, yeni yette hesse yette yilni sanighin; yette shabat yil künliri qiriq toqquz yil bolidu. ⁹ Shunchilik waqit ötüp, yettinchi ayda, ayning oninchi küni,

24:11 «muqeddes nam» — mushu yerde ibraniiy tilida «muqeddes nam» emes, peqet «Nam» déyilidu. Démek, Perwerdigarning nami (16-ayetni köring).

24:12 «...Perwerdigarning höküm buyruqi chiqquche,...» — ibraniiy tilida «...Perwerdigarning aghzigha qarap, u höküm chiqarghuche,...».

24:16 «muqeddes nam» — mushu yerde ibraniiy tilida peqet «Nam» déyilidu.

24:20 Mis. 21:24; Qan. 19:21; Mat. 5:38

25:2 Mis. 23:10

25:7 «... zéminingdiki yawayi haywanlar üçhünmu ozuq bolidu; zéminning hemme hosuli ozuq bolidu» — démek, (1) étiz-talliqning igisi öz yéridin özlükidin ünüp chiqqan «tebiy hosul»ni orghaq we pichaq bilen hergiz almasliqi kérek; (2) barliq xelq shu «tebiy hosul»din, shundaqla herxil derexlerning méwisini we zémindiki bashqa tebiy ozuqluqni (kimning yéride bolushidin qet'iynezir) xalighanche qol bilen üzse bolatti; (3) hetta zémindiki yawayi haywanlarmu uningdin behrimen bolushqa bolatti; shuning üçhün étiz etrapidiki chit-qashalarni échip bérishi kérek idi.

kafaret künide burgha chélip sadasini yuqiri chiqirisiler; kafaret küninging özide siler pütkül zémininglarda burghining sadasini anglitisiler.

¹⁰ Shu ellikinchi yilini siler muqeddes dep bilip, pütkül zéminda uningda barliq turuwatqanlarning hemmisige azadliqni jakarlisinglar kérek. Shu yil silerge «azadliq yili» bolidu, herbiringlar öz yer-mülükliringlarga qaytisiler, herbiringlar öz aile-jemetinglarga qaytip barisiler..

¹¹ Bu ellikinchi yili silerge bir azadliq yili bolsun; u yili héch néme térimaysiler, özlükidin ünüp chiqqan hosulnimu ormaysiler we chatalmighan talliringlarning üzümlirininimu yighmaysiler.

¹² Chünki bu azadliq yili bolup, silerge muqeddes hésablansun; uning hosulini bolsa, étiz-dalilardin téyip hemminglar yeysiler..

Yer-mülüklerning yandurulushi

¹³ Azadliq yili aranglardiki herbir adem öz yer-mülkige qaytsun. ¹⁴ Siler qoshnanglarga bir-néme sétip bersenglar, yaki qoshnanglardin birnéme sétiwalsanglar, bir-biringlarni bozek qilmanglar.. ¹⁵ Qoshnangdin yerni sétiwalsang, undaqta «azadliq yili»din kéyin ötken yillarning sanini hésablap uningdin sétiwélising kérek; umu qalghan yillarning sanigha qarap, yerning kéyinki hosullirigha asasen sanga sétip bersun. ¹⁶ «Azadliq yili»ghiche bolghan yillar köprek bolsa, bahasini shuninggha muwapiq yuqiri kötürisen; qalghan yillar azraq bolsa, bahasini shuninggha muwapiq kémeysun. Chünki qalghan yillarning hosulliri qanche bolsa, u shu boyiche sanga sétip béridu. ¹⁷ Siler bir-biringlarni bozek qilmanglar, belki Xudayinglardin qorqunglar; chünki Men bolsam Xudayinglar Perwerdigardurmen.

¹⁸ Siler Méning belgilimilirimni tutup, hökümlirimde turup, shulargha emel qilinglar; siler shundaq qilsanglar, zémininglarda tinch-aman turisiler. ¹⁹ Shuning bilen zémin silerge öz méwisini béridu, siler toyghudek yep, uningda tinch-aman turisiler.

²⁰ Eger siler: — Mana, bizge térip hosulni yighishqa ijazet bérilmise, yettinchi yili néme yeymiz, dep sorisanglar, ²¹ silerge melum bolsunki, altinchi yilida üch yilning hosulini bersun dep, Men üstünlargha berikitimni «chüsh» dep buyruymen. ²² We shundaq boliduki, siler sekkizinchi yili tériysiler, emma toqquzinchi yilighiche éship qalghan kona hosuldin téxiche yeysiler; shu toqquzinchi yilighiche siler kona ashliqtin yeysiler.

²³ Yer-zémin sétilsa, menggülik sétilmisun, chünki zéminning özi Méningkidur, siler bolsanglar Méning yénimdiki musapir we méhman, xalas. ²⁴ Siler ige bolidighan pütkül zéminda yer-zéminning igilirige uni «qayturuwélis hoquqi»ni yaritip bérisinglar kérek. ²⁵ Eger qérindashliringlardin biri kembeghelliship, öz miras yerini sétiwetken bolsa, uning yéqin tughqini, yeni «hemjemet shapaetchi»si kélip öz qérindishi satqan yerni qayturup sétiwalsun. ²⁶ Eger uning héch shapaetchi tughqini bolmisa, lékin u yanduruwélisgha kéreklik pulni tapalisa, ²⁷ Undaqta satqinigha qanche yil bolghanliqini hésablap, azadliq yilighiche qalghan yillar üçün sétiwalghan kishige muwapiq pul bérup, öz yerige qaytsun. ²⁸ Lékin eger u yanduruwélisgha kéreklik pulni tapalmisa, özi sétip bergén yer azadliq yilighiche alghuchining qolida tursun; azadliq yili kelgende yer yer sétiwalghuchining qolidin chiqsun, öz igisi öz yer-mülkige qaytsun.

25:10 «Azadliq yili» — eslide ibraniiy tilida «burgha (chélish) yili» dep atilatti. Kéyin, uning chüshenchisi tézla «azadliq yili», «shadliq yili» dégenge özgerdi.

25:12 «shabat yili» — bu ish toghrisidiki belgilimilerni, 5-7-ayetlerdin we izahatlaridin köring.

25:14 «Siler qoshnanglarga birnéme sétip bersenglar, yaki qoshnanglardin birnéme sétiwalsanglar» — bu ayettiki «birnéme» shübhisizki yer-zéminlarni yaki igilikni körsitidu (13-ayetni köring).

25:25 «hemjemet shapaetchi» — mushu söz ibraniiy tilidiki «goél»ning terjimisi. Tewrattiki nurghun yerlerde bu söz tépilidu (mesilen, «Ayup» 19:25ni we izahatni köring). Bezide «hemjemet qutquzghuchi» dep terjime qilinidu. Bu söz omumen birsining melum awarichilikke uchrighinida, uninggha tughqanchilik (hemjemetlik) qilip uni qutquzush üçün bedel töleydighan qutquzghuchi tughqinini bildiridu.

25:26 «lékin u yanduruwélisgha kéreklik pulni tapalisa» — ibraniiy tilida «u» «uning qoli» dégen söz bilen ipadiliniidu.

Sétip bergén öyler toghruluq

²⁹ Eger birsi sépilliq sheherning ichidiki bir turalghu öyni satqan bolsa, sétip bir yil ichide uni yanduruwélish hoquqi bardur. Toluq bir yil tügep bolghuche, yanduruwélish hoquqi bardur.

³⁰ Lékin pütün yil ichide yanduruwélinmisa, sépilliq sheherning ichidiki bu öy nesildin-nesilge alghan kishining qolida bolup, azadliq yili kelsimu yandurulmas.

³¹ Lékin sépilsiz kentlerning öyliri bolsa zéminning étizliridek hésablinidu; ularni yandurup sétiwalghili bolidu; azadliq yili kelgende esli igisining qoligha yandurulidu.

³² Lékin Lawiy sheherliride bolsa, Lawiylar öz mirasi bolghan sheherlerdiki öylirini xalisa herqachan qayturuwélish hoquqi bardur. ³³ Lawiylardin biri öylirini, yeni öz mirasi bolghan sheherdiki bir öyni qayturuwélish hoquqi bar bolsimu, lékin qayturup almighan bolsa, undaq ehwalda u azadliq yili kelgende yandurulidu; chünki Lawiy sheherlirining öyliri bolsa Lawiylarning Israillarning arisidiki mirasi bolidu. ³⁴ Shundaq hem bularning sheherlirining chörisidiki étiz-yerliri bolsa, ularning ebediy mirasi bolghachqa, sétilsa bolmaydu.

Qerzler we qullar toghruluq belgilimiler

³⁵ Sanga qoshna bolghan, qérindashliringlardin biri kembeghelliship, öz jénini baqalmay qal-sa, sen uni musapir yaki yaqa yurtluq méhmandek yéningda turghuzup, uningdin xewer alghin. ³⁶ Sen uningdin ösüm we yaki payda almighin; sen Xudayingdin qorqup, qérindashingni qéshingda turushqa qoyghin. ³⁷ Pulungni uninggha ösümge berme, ashliqingnimu payda élish meqsitide uninggha örne bermigin.

³⁸ Xudayinglar bolushqa, Qanaan zéminini silerge bérishke silerni Misir zéminidin chiqirip kelgen Xudayinglar Perwerdigar Özümdurmen.

³⁹ Eger sanga qoshna bolghan qérindashing kembeghelliship, özini sanga satsa, uni quldek qul-luq xizmitige salmighin; ⁴⁰ belki u qéshingda medikar yaki musapirdek tursun; azadliq yili-ghiche séning xizmitingde bolsun; ⁴¹ andin azad bolup özi bilen baliliri qéshingdin chiqip, öz jemetige yénip bérup, ata-bowilirining yer-mülkige qaytsun. ⁴² Chünki ular Men Özüm Misir zéminidin chiqirip élip kelgen qul-bendilirim bolghachqa, ularni quldek sétishqa yol qoy-manglar. ⁴³ Sen ulargha qattiq qolluq bilen xojiliq qilmaysen, belki Xudayingdin qorqqin.

⁴⁴ Lékin özüngge qul yaki dédek almaqchi bolsang, ularni etraptiki yat ellerdin shundaq qul ya dédek sétiwalsang bolidu. ⁴⁵ Bulardin bashqa, aranglarda olturaqlashqan musapirlarning per-zentlirini we shularning jemetidin, yeni siler bilen bille turuwatqan, zémininglarda tugul-ghanlardin qullar sétiwalsanglar bolidu; shuning bilen ular silerning mülkünglar bolup qalidu.

⁴⁶ Siler mushularni özünglardin kéyinki baliliringlarga miras qilip, ulargha mülük bolushqa qaldursanglar bolidu; mushularni ebedigiche qul qilsanglar bolidu; lékin öz qérindashliringlar bolghan Israillar arisida bolsa, bir-biringlarga qattiq qolluq bilen xojiliq qilmasliqinglar kérek.

⁴⁷ Eger aranglarda olturushluq bir musapir yaki yaqa yurtluq béyighan we uninggha qoshna qérindashing kembeghelliship, özini shu qoshna musapirgha we yaki shu musapirning melum

25:32 «Lawiylarning sheherliri» — Israil ichide Lawiylargha alahide xas bolghan 48 sheher bar idi («Chöl.» 35-bab, «Yeshua» 21-babni köring).

25:33 «Lawiylardin biri öylirini... qayturuwélish hoquqi bar bolsimu,... u azadliq yili kelgende yandurulidu» — yaki «Eger Lawiylardin biri bashqa birsidin (yeni bashqa bir Lawiy ademdin) öz mirasi bolghan sheheride bir öyni sétiwalsimu, azadliq yili kelgende yandurulidu». Bu ayetning yene bezi bashqa terjimiliri yaki sherhliri uchrishi mumkin.

25:34 «... bularning sheherlirining chörisidiki étiz-yerliri ... sétilsa bolmaydu» — bu étizlar ularning xususiy teelluqati emes, belki ularning «kolléktip» teelluqi idi.

25:36 Mis. 22:25; Qan. 23:18; Pend. 28:8; Ez. 18:8; 22:12

25:39 Mis. 21:2; Qan. 15:12; Yer. 34:14

25:41 «andin qul azad bolup özi bilen baliliri ... ata-bowilirining yer-mülkige qaytsun» — «Mis.» 21:2-6-ayetlerde bérilgen belgilimiler boyiche ibranii qul alte yil ishlep bolghandin kéyin azadliqqa qoyup bérilishi kérek. Lékin «azadliq yili» uning ishleshke kérek bolghan alte yil toshmayla kelse, shu yili u ailisi bilen azadliqqa chiqidu.

25:43 Ef. 6:9; Kol. 4:1

bir ewladigha satsa, ⁴⁸ u sétilghandin kéyin uningda pul tölep hörlükke chiqish hoquqi qalidu; uning aka-ukilirining herqaysisi uni hörlükke sétiwalsa bolidu. ⁴⁹ Shuningdek uning taghisi yaki taghisining oggli we yaki jemetidin bolghan herqaysi yéqin tughqini uni hörlükke sétiwalsa bolidu; yaki özining qurbi yetse, pul béríp öz-özini hörlükke sétiwalsa bolidu. ⁵⁰ Uni sétiwalidighan kishi uning xojisi bilen gepliship sétilghan yildin tartip azadliq yilighiche qanchilik bolghanliqini hésablap, sétiwélish bahasini yillarning sanigha qarap hésablisun; hörlük puli hésablashta qulning xojisigha ishleshke kérek bolghan qalghan künlirining heqqi «medikarning ishligen künliri»dek hésablansun. ⁵¹ Azadliq yiligha yene xéli yillar bolsa, shuni hésablap, sétilghan pulning nisbiti boyiche hörlük pulini hésablap bersun; ⁵² eger azadliq yiligha az yillar qalghan bolsa, uni hésab qilip, qalghan qulluq yillirigha muwapiq pulni yandurup bersun.

⁵³ Bolmisa, qul shu xojisining yénida yilliq medikardek turushi kérek; uning xojisi séning köz aldingda uninggha qattiq qolluq bilen xojiliq qilmisun.

⁵⁴ Eger qul yuqiriqi yollar bilen hörlükke chiqalmisa, azadliq yili kelgende qoyup bérilsun — u baliliri bilen qoshulup azad bolidu. ⁵⁵ Chünki Israillarning özi Manga qul-bendilerdur; ular Men Özüm Misir zéminidin chiqirip kelgen qul-bendilirimdur. Xudayinglar Perwerdigar Özümdurmen.

Xudagha itaetmen bolushning bext-berikiti, itaetsizlik keltüridighan balayi’apetler

26 ¹ Siler özünglar üçün héchqandaq but yasimanglar yaki özünglarga héch oyma mebud yaki heykel-tüwrükni turghuzmanglar yaki ulargha bash urushqa oyulghan neqishlik tashlarni zémininglarda hergiz tiklimenglar; chünki Özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen..

² Méning shabat künlirimni tutup, muqeddes jayimgha ixlasmen bolunglar. Men Perwerdigardurmen..

³ Eger siler méning belgilimilirimde méngip, emrlirimni tutup ulargha emel qilsanglar, ⁴ Men yéringlarning öz hosulini béríp turushigha, daladiki derexlarning méwisini chiqirishigha waqtida yamghurlirlinglarni yaghdurup turimen. ⁵ Shuning bilen xaman tépish waqti üzüm yighish pesligiche bolidu, üzüm yighish waqti térilghu waqtighiche bolidu; siler néninglarni toyunghuche yep, öz zémininglarda tinch-aman turisiler. ⁶ Men zémingha aram-tinchliq ata qilimen, shuning bilen héchkim silerni qorqitalmaydu, aramxuda yétip uxlaysiler; wehshiy haywanlarni zémindin yoqitimen, qilichmu zémininglardin ötmeydu; ⁷ siler düshmenliringlarni qoghlay-siler, ular aldinglarda qilichlinip yiqilidu. ⁸ Silerdin besh kishi yüz kishini qoghlaydu, yüz kishi on mingni qachuridu; düshmenliringlar bolsa aldinglarda qilichlinip yiqilidu. ⁹ Men silerge yüzümni qaritip, silerni perzent körgüzüp köpeytimen, siler bilen baghligan ehdemni mezmur turghuzimen. ¹⁰ Siler téxiche uzun saqlanghan kona ashliqni yewatqininglarda, yéngi ashliq chiqidu; yéngisi wejedin konisini chiqiriwétisiler. ¹¹ Men Öz makanimni aranglarda turghu-

25:49 «...özining qurbi yetse, pul béríp öz-özini hörlükke sétiwalsa bolidu» — démek, xojayini yat ellik bolsa, «Mis.» 21:2-6-ayetlerdiki «qul alte yil ishlep andin azad bolidu» dégen belgilime inawetlik bolmaydu.

25:50 «... qalghan künlirining heqqi «medikarning ishligen künliri»dek hésablansun» — démek, qalghan yillargha medikarning ish heqqi ölchimi boyiche pul hésablap tölishi kérek.

25:53 «... uning xojisi séning köz aldingda uninggha qattiq qolluq bilen xojiliq qilmisun» — démek, Yehudiylardin biri yaqa yurtluq bir xojayinning qol astida qul bolup ishlise, qoshna bolghan Yehudiy qérindashliri uning haligha yétip, uningdin xewer élishi kérek.

26:1 Mis. 20:4; Qan. 5:8; 16:22; Zeb. 97:7

26:2 Law. 19:30

26:3 Qan. 28

26:5 Law. 25:19

26:6 Ayup 11:18,19

26:8 Ye. 23:10

zimen we qelbim silerdin nepretlenmeydu.¹² Men aranglarda méngip silerning Xudayinglar bolimen we siler Méning xelqim bolisiler.

¹³ Men silerni Misirda ularning qulliri bolushtin hör qilishqa shu zéminidin chiqarghan Xudayinglar Perwerdigardurmen; Men boyunturuqunglarning asaretlirini sundurup, qeddinglarni tik qilip mangghuzdum.

¹⁴ Halbuki, eger siler Manga qulaq salmay, bu emrlerning hemmisige emel qilmay, ¹⁵ belgilimilirimni tashlap, qelbinglardin hökümlirimni yaman körüp, barliq emrlirimni tutmay, ehdemni buzsanglar, ¹⁶ Menmu béshinglarga shu ishlarni chüshürimenki, — Men silerge wehime sélip, közünglarni kor qilidighan, jéninglarni zeipleshtüridighan sil-waba késili, kézik késilini béshinglarga chüshürimen. Siler uruqunglarni bikar chéchip-tériysiler, chünki dushmanliringlar uni yep kétidu.

¹⁷ Men yüzümni silerge qarshi qilimen, shuning bilen siler dushmanliringlardin urulup qachidighan bolisiler; silerni öch körgüchiler üstünglardin hökümraniq qilidu; héchkim silerni qoghlimisimu, qachisiler..

¹⁸ Bulardin héch ibret almay, belki Manga yene qulaq salmisanglar, Men gunahliringlar tüpeylidin silerge bolghan jazani yette hesse éghirlitimen, ¹⁹ küch-heywenglardin bolghan hakawurluqunglarni sundurimen; asmininglarni tömürdek qilip, yéringlarni mistek qiliwétimen; ²⁰ ejir-japayinglar bikargha kétidu, yéringlar hosul bermeydu, daladiki derexlerge méwe chüshmeydu.

²¹ Eger yenila Men bilen qarshi mangsanglar, shundaqla Manga qulaq salmisanglar, Men gunahliringlarga layiq béshinglarga chüshidighan waba-külpetlerni yene yette hesse éghirlitimen. ²² Aranglarga silerni baliliringlardin juda qilidighan, charpayliringlarni yoqitidighan, silerni azlitidighan yawayi haywanlarni ewetimen; yol-kochiliringlar ademzatsiz chöldek bolup qalidu. ²³ Siler bu ishlar arqiliq ibret-terbiye almay, belki yenila Manga qarshi mangsanglar, ²⁴ Menmu silerge qarshi méngip, gunahinglar tüpeylidin bolghan jazani yene yette hesse éghirlitip, Men Özüm silerni urimen; ²⁵ üstünglarga ehdemni buzghanliqning intiqamini alidighan qilich chüshürimen; shuning bilen siler sheherlerge yighiliwalisiler, Men aranglarga waba chüshürimen; shuning bilen siler dushmanlerning qoligha chüshisiler. ²⁶ Silerge yölenchük bolghan ashliqni qurutuwtimen; on ayal bir bolup bir tonurda nan yéqip, nanlarni silerge tarazida tartip béridu, emma buni yégininglar bilen toymaysiler..

²⁷ Eger bulardin héch ibret almay, manga qulaq salmisanglar, belki manga qarshi mangsanglar, ²⁸ Menmu qehr bilen silerge qarshi mangimen; Men, yeni Men Özüm gunahliringlar tüpeylidin jaza-terbiyini yene yette hesse éghirlitip chüshürimen. ²⁹ Shuning bilen siler oghul-liringlarning göshi we qizliringlarning göshini yeysiler; ³⁰ shundaqla Men qurbanliq «yuqiri jay»liringlani weyran qilip, «kün tüwrük»liringlarni sundurup, ölüklinglarni sunuq butliring-

26:11 Ez. 37:26; 2Kor. 6:16

26:14 Qan. 28:15; Yigh. 2:17; Mal. 2:2

26:17 Pend. 28:1

26:19 «... asmininglarni tömürdek qilip, yéringlarni mistek qiliwétimen» — démek, asmandin hól-yéghin chüshmeydu hemde belkim ularning dualiri asmandin yuqirigha ötmeydu, yer susiz bolup intayin qattiqliship bolidu.

26:24 2Sam. 22:27; Zeb. 18:26-27

26:26 «silerge yölenchük bolghan ashliqni qurutuwtimen; ...» — sözmüsöz terjime qilghanda «Men silerning «nan hasa»nglarni sunduruwetinimde, ...». «Yölenchük» dégen söz ibranıy tilida adette «tayaq» yaki «hasa»ni bildüridu. Mumkinchiligi barkı, qedimki zamanlarda Yehudiy xelqi öz nanlirini bir tayaqta (zixqa ötküzgendek) kötürüp mangatti. Omumen, menisi bizning terjime qilghanimizdek bolsa kérek.

26:29 Qan. 28:53; 2Pad. 6:28; Yigh. 4:10

larning üstige tashliwétimen; Méning qelbim silerdin nepretlinidu...³¹ Men sheherliringlarni weyran qilib, muqeddes jayliringlarni xarab qilib, qurbanliqlarning xushbuyirini yene purimaymen;³² zéminni halaketke élip barimen; uningda olturaqlashqan dushmanliringlar bu ehwalgha heyranuhes qalidu.³³ Silerni ellerning arisigha taritip, keyninglardin qilichni sughurup qoghlaymen; shuning bilen zémininglar weyran bolup sheherliringlar xarab qilinidu.³⁴ U waqitta, siler dushmanliringlarning zéminida turuwatqininglarda, zémin weyrane bolghan barliq künlerde, zémin öz shabat künliridin söyünidu; u zamanda zémin derweqe aram élip öz shabatliridin söyünidu...³⁵ Özi weyrane bolup turghan barliq künliride u aram alidu, yeni siler uningda turuwatqan waqittiki shabat künliringlarda héch almighan aramni emdi alidu.

³⁶ Aranglardin qutulup qalghanlar bolsa, ular dushmanlarning zéminlirida turghinida köngülirige yürekadilik salimen, shuning bilen ular chüshken bir yopurmaqning shepisini anglisa qilichtin qachqandek qachidu; héchkim qoghlimisimu yiqilip chüshidu.³⁷ Gerche héchkim ularni qoghlimisimu, derweqe qilichtin yiqitilghandek ular bir-birining üstige putliship yiqilidu; silerde dushmanliringlarga qarshi turghudek küch qalmaydu.³⁸ Ellerning arisida halak bolisiler, dushmanliringlarning zémini silerni yep kétidu.³⁹ Aranglardin qutulup qalghanlari bolsa öz rezilliki tüpeylidin dushmanliringlarning zéminida zeiplishidu; we ata-bowilirining rezillikidimu yürüp, shular zeipleshkandek ularmu zeiplishidu.

Gunahlarni iqrar qilib nijat tépish

⁴⁰ Halbuki, ular özi qilghan rezilliki bilen ata-bowilirining sadir qilghan rezillikini, Manga yüz örüp asiyliq qilghinini, shundaqla ularning Manga qarshi turup mangghinini boynigha alidu,

⁴¹ shuningdek Méning ulargha qarshi mangghinimgha, shuningdek ularni dushmanlirining qoligha tapshurghinimgha iqrar bolidu. Shunga eger u waqitta ularning xetnisiz köngli töwen qilinip, öz qebihlikining jazasini qobul qilsa,⁴² undaqa Men Yaqup bilen baghligghan ehdemni yad qilib, Ishaq bilen baghligghan ehdemnimu we Ibrahim bilen baghligghan ehdemnimu ésimge keltürimen, zéminnimu yad qilimen.⁴³ Chünki zémin ulardin tashlinip, ularsiz bolup xarabe turghan waqitta, shabat künliridin söyünidu; ular bolsa öz qebihlikining jazasini qobul qilidu; sewebi del shuki, ular Méning hökümlirimni tashlidi, belgilimilirimni qelbidin yaman körge-nidi.

⁴⁴ Halbuki, shundaq bolsimu, ular öz dushmanlirining zéminida turghinida Men ularni tashlimaymen yaki ulargha öchlük qilmaymen, shuningdek ular bilen baghligghan ehdemni buzmaymen, ularni yoqatmaymen; chünki Men Özüm ularning Xudasi Perwerdigardurmen.⁴⁵ Men belki ularni dep, ularning Xudasi bolushqa ellerning közi aldida Misir zéminidin chiqirip kelen ata-bowiliri bilen baghlashqan ehdemni ésimde tutimen. Men Perwerdigardurmen.

Xulase

⁴⁶ Perwerdigar Musani wasite qilib, Sinay téghida özi bilen Israillarning otturısında békitken hökümler, belgilimiler we qanunlar mana shular idi.

26:30 «yuqiri jaylar» — Israil we Yehuda uzundin béri tagh choqqiliri qatarliq jaylarda herxil butlarga choqunup, hetta ashu jaylarda «insan qurbanliqlarni qilib kelgen («Ez.» 16:21, 20:28 qatarliqlarni köring). ««kün tüwrük»liringlarni» — «kün tüwrük»ler belkim künge choqunushqa munasiwetlik but-heykeller bolushi mumkin. Bashqa birxil terjimisi: — «isriqdanliringlarni».

26:30 2Tar. 34:7

26:34 Law. 25:2

26:39 «ata-bowilirining rezillikidimu yürüp, shular zeipleshkandek ularmu zeiplishidu» — yaki «özliridiki, shundaqla ata-bowilirining rezillikide yürüp zeiplishidu».

26:40 «... Manga qarshi turup mangghinini boynigha alidu» — shu aytning qiziq bir yeri shuki, uningda éniq halda xelqning birla chong rezilliki, birla chong asiyliq körsitilgendek turidu. Qaysi «birla gunah» dések, jawab shübhisizki, Injilda tépildu — u bolsimu, Öz Qutquzguchi-Mesihini ret qilishtin ibaret.

26:44 Qan. 4:31; Rim. 11:1,26

Qoshumche qisim — Qesem bilen Xudagha atalghan kishiler toghruluq

27¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —
² Sen Israillargha mundaq dégin: — Eger birsi pewqul'adde bir qesem qilip melum kishining jénini Perwerdigargha atighan bolsa, undaqta shu kishige sen békitken jénining qimmitining nerxi töwendikidek bolidu; ³ Yéshi yigirme bilen atmishning ariliqida bolghan er kishi bolsa, sen toxtitidighan qimmiti muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki boyiche bolsun; uning qimmiti ellik shekel kümüşke toxtitilsun. ⁴ Ayal kishi bolsa, aranglarda toxtitilghan qimmiti ottuz shekel bolsun. ⁵ Eger yéshi besh bilen yigirmining ariliqida bolsa, erkek üçün toxtitilidighan qimmiti yigirme shekel bolup, ayal kishi üçün on shekel bolsun. ⁶ Eger yéshi bir ay bilen besh yashning ariliqida bolsa, toxtitilidighan qimmiti oghul bala üçün besh shekel, qiz bala üçün üç shekel kümüş bolsun. ⁷ Eger atmish ya uningdin chongraq yashtiki kishi bolsa, toxtitilidighan qimmiti er kishi üçün on besh shekel, xotun kishi üçün on shekel bolsun.
⁸ Eger birsi toxtitilghan qimmitini töleshke qurbi yetmise, u özini kahinning aldida teq qilsun; kahin uning qimmitini békitsun. Kahin qesem qilghuchining ehwaligha qarap uning qimmitini toxtitip bersun.

Qoshumche qisim — qesem üçün Xudagha atalghan haywanlar toghruluq

⁹ Eger birsi qesem qilip Perwerdigargha qurbanliq bolushqa layiq bolidighan bir haywanni uninggha atighan bolsa, undaqta shundaq haywanlar Perwerdigargha atap mutleq muqeddes sanalsun; ¹⁰ haywan nachar bolsa uning ornigha yaxshini yaki yaxshining ornigha nachirini tégishishke yaki ornigha bashqisini almashturushqa hergiz bolmaydu. Mubada atighuchi u haywanning ornigha yene bir haywanni yenggüshlimekchi bolsa, Awwalqisi bilen ornigha ekelginining her ikkisi muqeddes sanalsun. ¹¹ Eger haywan Perwerdigargha atalghan qurbanliqqa layiq bolmaydighan bir «napak» haywan bolsa, undaqta u haywanni kahinning aldigha élip kelsun; ¹² andin kahin özi uning yaxshi-yamanliqigha qarap qimmitini toxtatsun; kahin qimmitini qanche toxtatqan bolsa shundaq bolsun.
¹³ Eger igisi pul tölep haywanni qayturuwmaqchi bolsa, toxtitilghan qimmitige yene uning beshtin birini qoshup bersun.

Qesem üçün Xudagha atalghan öyler toghruluq

¹⁴ Eger birsi Perwerdigargha muqeddes bolsun dep öyini uninggha atap muqeddes qilsa, kahin uning yaxshi-yamanliqigha qarap qimmitini toxtatsun; kahin uning qimmitini qanche toxtatqan bolsa, shu qimmiti inawetlik bolidu. ¹⁵ Kéyin eger öyni atighuchi kishi uni qayturuw-almaqchi bolsa, u toxtitilghan qimmitige uning beshtin birini qoshup bersun; andin öy yene uning bolidu.

Qesem üçün Xudagha atalghan yer-étizlar toghruluq

¹⁶ Eger birsi öz mal-mülki bolghan étizliqning bir qismini Perwerdigargha atap muqeddes qilsa, qimmiti uninggha qanchilik uruq térilidighanliqigha qarap toxtitilsun; bir xomir arpa uruqi

27:2 «sen békitken jénining qimmitining nerxi töwendikidek bolidu» — shübhisizki, mushu yerde «sen» bash kahin yaki bu ishq me's'ul bolghan kahinni körsitidu.

27:3 «muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki» — shübhisizki, pütkül el üçün özgermes ölchem bolsun dep muqeddes jayda saqlaqliq, muqim békitilgen birneche xil ölchemlerdin biri bolushi kérek. «Shekel» kümüşning (yaki altunning) ölchimi bolup, adette 11.4 gram etrapida bolushi mumkin. «... Uning qimmiti ellik shekel kümüşke toxtitilsun» — ibraniy tilida «sen... uning qimmitini toxtitip bergin» déyilidu. Biz uni «...uning qimmiti ... toxtitilsun» dep mejhul shekilde alduq. Kéyinki ayetlerdimu biz shu ibarini «mejhul shekil»de ipadiliduq.

27:9 «Perwerdigargha atap mutleq muqeddes sanalsun» — démek, qurbanliqlargha layiq bolghan haywanlar qesem bilen Xudagha atalghan bolsa, kéyin ularni pul tölep qaytuwélishqa héch bolmaydu. U yaki qurbanliq bolidu yaki Xudagha wakaliten turghan kahin-lawiylargha tégidu.

kétidighan yer bolsa, qimmiti ellik shekel kümüşhke toxtitilsun..¹⁷ Eger birsi «azadliq yili»din tartip öz étizliqini muqeddes qilsa, sen qanche toxtatsang shu bolsun..¹⁸ Lékin eger birsi «azadliq yili»din kéyin öz étizliqini muqeddes qilghan bolsa, kahin kélidighan azadliq yilighiche qanchilik yillar qalghanliqini hésablap qimmitini toxtatsun. Ötüp ketken yillargha qarap toluq bahadin muwapiq pul kémeýtisun.

¹⁹ Eger birsi öz étizliqini muqeddes qilghandin kéyin pul tölep uni qayturuwalmachchi bolsa, u sen toxtatqan qimmitige yene uning beshtin birini qoshup bersun; shuning bilen étizliq uning öz qoligha qaytidu.

²⁰ Eger u pul béríp étizliqni qayturuwalmighan bolsa yaki bashqa birsige sétip bergen bolsa, kéyin shu étizliqni qayturuwélishqa bolmaydu..²¹ Belki azadliq yili kelgende étizliq «igisige qayturulidighanda» u mutleq béghishlangan yerge oxshash, Perwerdigargha atap muqeddes qilinip, miras hoquqi kahingha ótidu..

²² Eger birsi sétiwalghan emma öz mirasi bolmighan bir parche yer-étizni Perwerdigargha atap muqeddes qilghan bolsa, ²³ kahin azadliq yilighiche qalghan yilni hésablap, qimmitini toxtatsun. Andin u küni shu kishi toxtitilghan qimmitini Perwerdigargha muqeddes qilghan nerse süpitide keltürsun. ²⁴ Lékin azadliq yili kelgende, étizliq kimdin élinghan bolsa, shu kishige, yeni eslidiki igisige qayturup bérilsun.

²⁵ Sen toxtitidighan barliq qimmetler bolsa hemishe muqeddes jaydiki shekelning ölçem birliki bochiche hésablansun; bir shekel yigirme gerahqa barawer bolidu..

Tunji tughulghinini Xudagha bedel tölep qayturuwélish

²⁶ Lékin charpayning tunji balisi tunji bala bolghanliqi sewebidin eslidinla Perwerdigargha atilidighan bolghachqa, kala bolsun, qoy-öchnke bolsun héchkim uni «Xudagha atap» muqeddes qilmisun; chünki u eslide Perwerdigarning idi..²⁷ Eger u napak bir haywandin tughulghan bolsa, igisi sen toxtatqan qimmetke yene uning beshtin birini qoshup béríp, andin özige qayturuwalsun; lékin eger igisi uni özige qayturuwalmaymen dése, bu haywan sen toxtatqan qimmetke sétilsun..

Perwerdigargha mutleq atalghan nersiler toghruluq

²⁸ Eger birsi Perwerdigargha öz mélidin, adem bolsun, haywan bolsun yaki miras yéri bolsun, Perwerdigargha mutleq atighan bolsa, undaq nerse hergiz sétilmisun yaki bedel tölesh bilenmu qayturulmisun. Perwerdigargha mutleq atalghan hernerse bolsa «eng muqeddeslerning biri»

27:16 «Étizliqni Perwerdigargha atap muqeddes qilish» — bu ish belkim étizliqni Xudaning wekilliri, yeni kahin-lawiylargha tapshurush idi; shundaq bolsa, ular shu étizliqning paydisini yilmu-yil alalaytti; yaki bolmisa atighuchi kishi özi kahin teripidin toxtitilghan pulini biwasite kahin-lawiylargha tapshuratti. «xomir» — «xomir»ning esliyi menisi «éshek kötüreligüdek yük» bolup, texminen 220-300 litr.

27:17 «... sen qanche toxtatsang shu bolsun» — bu ayettiki «sen» shübhisizki, eyni waqittiki kahinni körsitidu. «azadliq yilidin tartip» hésabliqan baha bolsa choquq yuqiriqi 16-ayet boyiche qanche xomir uruq chéchilidighan bolsa, uning ellik hessisi (toghriraq, 49 hessisi) bolghan shekel bolidu, dégen körsetme bilen hésablinidu. 18-19-ayette bashqa ehwallar körsitilidu.

27:20 «... yaki bashqa birsige sétip bergen bolsa,...» — «yaki» dégenning bashqa bir xil terjimisi: «biraq». «bashqa birsige sétip bérish» — belkim ishliitish hoquqini bashqa birsige sétish. Bezi sherhchiler mushu yerni «bashqa birsige satquchi»ni étizliqqa mes'ul kahinni körsitidu, dep qaraydu.

27:21 «mutleq béghishlangan yerge oxshash» — «mutleq béghishlangan» ibraniy tilida «herem» dégen söz bilen ipadilinidu. Bu söz adette Xudagha mutleq atalghan nersining héchqandaq ademge tewe bolmaydighanliqini bildüridu. Gahi ehwalda «herem» dep békitilgen (Xudagha mutleq atalghan) nersiler pütünley weyran qilinishi kérek.

27:25 Mis. 30:13; Chöl. 3:47; Ez. 45:12

27:26 Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Chöl. 3:13; 8:17

27:27 «...igisi sen toxtatqan qimmetke yene uning beshtin birini qoshup béríp,...» — bu ayettiki «sen» shübhisizki, eyni waqittiki kahinni körsitidu. «... bu haywan sen toxtatqan qimmetke sétilsun» — «Mis.» 34:19-20-ayetnimu köring. Birinchi belgilime chöl-bayawanda bolghan waqitta inawetlik idi, bu ikkinchi belgilime bolsa zémingha kirgendin kéyin inawetlik bolatti.

hésablinip, uninggha xas bolidu..²⁹ Eger bir adem Xudagha mutleq xas atalghan bolsa, undaqta uning üçhün bedel bérilip, qayturuwélinishqa hergiz bolmaydu; u choqum öltürülüşhi kérek..

«Ondin bir» öshre bolghan nersilerni qayturuwélish toghruluq

³⁰ Yer-zémindin chiqqan hemme hosulning ondin biri bolghan öshre bolsa, yerning danliq ziraetliri bolsun yaki derexlarning méwisi bolsun, Perwerdigarningki bolidu; u Perwerdigargha muqeddes qilinghandur..³¹ Birsí öz öshriliridin melum birnersini bedel béríp qayturuwalmagchi bolsa, u shuninggha yene uning qimmitining beshtin birini qoshup béríp, qayturuwalsun.

³² Kala yaki qoy-öçke padisidin élinidighan öshre bolsa padichining tayiqi astidin ötküzülgen haywanlardin her oninchisi bolsun; Perwerdigargha atilip muqeddes qilinghini shu bolsun.

³³ Héchkim uning yaxshi-yamanliqigha qarimisun we yaki uni almashturmisen; eger uni almashturimen dése, Awwalqisi bilen ornigha almashturulghan her ikkisi muqeddes sanalsun; u hergiz bedel tölüp qayturuwélinmisun.

³⁴ Perwerdigar Sinay téghida Musagha tapilghan, Israillargha tapshurush kérek bolghan emrler mana shular idi.

27:28 Ye. 6:18; 7:13-26.

27:29 «u öltürülüşhi kérek» — Xuda Özi bir nersini «bu Manga «herem» (mutleq atalghan) bolsun» dégen bolsa, adette shu nerse yirginchlik bolup, halaketke layiq idi. «Herem» dégen söz «yoqitish kérek bolghan» dégen menide. Birnechche misallar töwendiki ayetlerde tépilidu: — «Mis.» 22:20, «Chöl.» 18:14, 21:2-3, «Qan.» 13:15, «Yeshua» 6:17-18, 21. Bezide «herem» Xudagha atalghan ésil, yaxshi nersinimu körsitidu.

27:30 «... hemme hosulning ondin biri bolghan öshre» — «eshre» dégen söz mushu yerde Xudagha atalghan, mehsulatların ondin birini körsitidu. «danliq ziraetliri» — ibraniy tilida «danliri».

Qoshumche söz

«Ebediy» we «menggü» toghruluq

«Ebediy» we «menggü» ibraniy tilida «el-olam» dégen söz bilen ipadiliniidu. Tewratta «el-olam» dégen söz köp qisim yerlerde «ebediy» yaki «menggü» dep terjime qilinidu. Halbuki, bu sözning toluq menisi: — «insanlarga hazir namelum bolghan, bilgili bolmaydighan kelgüsidiiki bir menzilgiche» dégendek bolidu. Undaq waqit intayin uzun bolushi kérek, elwette. Halbuki, eger bundaq «menzil»ning chékini békitishke qet'iy mumkin bolmisa yaki aldi-keynidiki sözlerdin héchqandaq bashqa mene chiqmisa, undaqta «menggü» yaki «ebediy» «chéki yoq» dégen menide chühensek toghra bolidu. Bulargha misal: —

(«Yar.» 3:22) **«Perwerdigar Xuda söz qilip: Mana, adem yaxshi bilen yamanni bilidighan, Bizlerdin biridek bolup qaldi. Emdi qolini uzitip hayatliq derixidin élip yep, ebedigiche hayat qalmisun üçün uni tosushimiz kérek, dédi».**

(«Mis.» 15:3) **«Xuda Musagha yene: — Israillargha: —**

«Ata-bowilirlarning Xudasi, Ibrahimning Xudasi, Ishaqning Xudasi we Yaqupning Xudasi bolghan «Yahweh» méni qéshinglarga ewetti; U: Yahweh dégen bu nam ebedigiche Méning namim bolidu, dewrdin-dewrgiche Men shu nam bilen eske élinimen, deydu» — dégin».

Halbuki, Muqeddes Kitapta, «el-owlam» dégen söz ishilitilgen ayetler toghruluq kéyin Xuda teripidin bir wehiy chühüp, uningda menzil-chek ayan qilinghan bolsa, undaqta «el-owlam» dégen bu sözni: «shu menzilgichila bolghan» dégen menide chühinish kérek. Töwende buninggha misal:

(«Mis.» 29:28) **«Shunga, buningdin kéyin... Israillar inaqliq qurbanliqini bergende, u ikki xil gösh Harun we uning oghullirining nésiwisi bolidu. Bu menggölük («el-owlam») bir belgilime bolidu»**

(«Chöl.» 25:13) **««U uninggha we uning ewladlirigha tewe bolidighan menggölük («el-owlam») kahinliq ehdisi bolidu, chünki u öz Xudasini dep wapasizliqqa heset qilip, Israillar üçün kafaret keltürdi» — dep jakarlighan»**

(«Qan.» 23:6) **«Siler hemme künliringlarda ularning (Qanaanliqlarning) aman-ésenliki bilen awatliqini hergiz («el-owlam») istimenglar».**

(«Top.» 1:4) **«Bir dewr ötidu, yene bir dewr kélidu; Biraq yer-zémin menggüge («el-owlam») dawam qilidu».**

Bu töt ayette birxil «menzil, nuqta» bar. Harungha tapshurulghan kahinliq toghrisida Injildin bizge melumki, shu kahinliq eslide Mesih dunyagha kélip ölüp tirilgüche békitilgenidi; Mesih heqiqeten **«Melkizedekning kahinliq tüzümi tertipide menggü kahindur»** («Zeb.» 110:4, «Ibr.» 7:11-28).

«Lawiylar»

Qanaanliqlarga bolsa, ularning üstige békitilgen lenet («Qan.» 23:6) élip tashlangan, chunki Reb Eysa Mesih barliq insanlar üçün ulargha tégishlik bolghan lenetni öz üstige alghan («Gal.» 3:13, «Mat.» 5:28).

Yer-zémin bolsa, u Xuda békitken waqitqiche turidu («Top.» 1:4). Insanlar uni weyran qilalmaydu, lékin Xuda melum bir küni shundaq qilidu; U uni yoqitip ornigha yéngi asman yéngi zémin yaritidu («2Pét.» 3:10-13).

Besh xil hediye-qurbanliqlar we ularning ehmiyiti (1-7-bab)

Hemmidin awwal shuninggha diqqet qilayli: — «qurban» yaki «qurbanliq» eslide ibraniy tilidiki «qorban» dégen sözdin kelgen. «Qorban»ning yiltizi «qaraw» bolup, shu sözning menisi «yéqin kélishtur. Démek, «qurbanliq»ning tüp menisi we tüp meqsiti «Xudagha yéqinlishish», «Xuda bilen alaquide bolush»tin ibarettur.

Hediye-qurbanliq besh xil bolidu: —

- (a) köydürme qurbanliq (1-bab)
- (e) ashliq hediye (2-bab)
- (b) inaqliq qurbanliq (3-bab)
- (p) gunah qurbanliq (4:1-5:13)
- (t) itaetsizlik qurbanliq (5:14-6:7)

1:1-7:6-ayetlerde hediye-qurbanliq tüzümi hediye-qurbanliq sunghuchi kishilerning nuqtisidin bayan qilinidu.

6:8-7:38-ayetlerde hediye-qurbanliq tüzümi kahin nuqtisidin bayan qilinidu.

Rosul Pawlusning «Kol.» 2:16-17 we Injildiki bashqa yerlerde uchraydighan telimi boyiche, muqeddes qanunning barliq resmij tepsilatli bolsa, «Mesihning jismidin chüshken kölengge»dur, ular kelgüsi zaman (Qutquzhuchi-Mesih dunyagha kélidighan zaman)diki réalliqni körsitidu. Shunga biz bu besh xil hediye-qurbanliqni «Mesihning kölenggisi»ning muhim bir qismi, yeni «meshning qurbanliqining kölenggisi» dep qaraymiz. Bu qarash «Zeb.» 40:6-8de testiqlinidu hem shundaqla shuninggha ispat bérish üçün, «Ibr.» 10:5din bu ayetlerni neqil keltürimiz: —

«**Ne qurbanliq** (inaqliq qurbanliq),
Ne ash hedieler Séning telep-arzuyung emes,
Biraq Sen manga ochuq qulaqlarni (yaki «ten») **teyyarlap berding;**
Ne köydürme qurbanliq, ne gunah qurbanliqini telep qilmiding;
Shunga jawab berdimki — «Mana men keldim!» — dédim.
Yögime qanun desturungda men toghruluq pütülgen: —
«Xudayim, Séning könglüngdiki bolsa, özümning xursenlikimdur;
Séning Tewrat-qanuning qelbimde pütüklüktur».

Bu bésharette Mesih Özi Dawutning aghzi arqiliq Özining dunyagha kélishi toghruluq éytidu (Dawut Mesihnin 1000 yil ilgiri yashighan, elwette). Bésharette shu éniqki, bu töt xil hediye-qurbanliq Xudaning telep-arzusini qanaatlendürelmeydu; biraq Xuda Mesihke bérighan téni, shundaqla shu tende öteydighan xizmiti bolsa Xudaning telep-arzusini toluq qanaatlendiridu.

«Lawiylar»

Sheipe cheklimisi bolghachqa, mushu yerde shu ulugh ishlar toghruluq tepsiliy toxtiyalmaymiz. Biz peqet herxil qurbanliqlardin bayqighinimizni éytip bérimiz; bu oylerimiz oqurmenler üçün özlirining dawamlıq tekshürüp-izdinishlirige azraq yordemde bolar dep ümid qilimiz.

(a) Köydürme qurbanliq

Birsi Xudagha peqetla Uning mahiyitining güzelliki we jula-sheripi üçün ibadet qilmaqchi bolsa, köydürme qurbanliq sunatti. Shu qurbanliq héchqandaq telep, melum bir bext-beriket üçün teshekkür éytish yaki melum gunah tilesheke baghlangan emes; köydürme qurbanliq bolsa pütünley peqet Xudaghila sunulidu we Uning üçün bolidu.

Mesihning ölümi köydürme qurbanliqqa munasiwetlik bésharetning emelge ashurulghanliqidur («Zeb.» 40:8, «Ibr.» 9:14); U Özini tolimu béjirim qurbanliq süpitide Xudagha atighan bolghachqa, Xudaning barliq arzu-teshnalirini toluq qanaetlendürgen bolidu.

(e) Ashliq hediye

Kéyinki muqeddes ayetlerdin körimizki, «ashliq hediye» héchqachan ayrim sunulmaydu; u daim köydürme qurbanliqqa qoshup sunulatti (mesilen, «Chöl.» 28-29-bablarni körüng). Shundaqla, herbir ashliq hediye bolsa zeytun méyi bilen étiletti, yaki zeytun méyigha chilinatti yaki zeytun méyi sürülettı (ibranıy tilida «mesih qilinghan»). Uning üstige daim mestiki qoyulatti.

Iishinimizki, «ashliq hediye» (bolupmu Xudaning nuqtisidin) Mesihning hayatini körsitidu; «köydürme qurbanliq» bolsa uning ölümını bildüridu. Shu sewebtin ashliq hediye daim köydürme qurbanliq bilen bille sunulidu. Chünki Mesihning ölümının ehmiyiti del shuki, ashu ölümigiche u pütünley daghsız, gunahsız bir hayatni ötküzgen; bu ish Xuda teripidin testiqlanghan we muqeddes yazmilarda tolimu ispatlanghandur.

Muqeddes yazmilarda may (zeytun méyi) daim Xudaning Öz Rohini, shundaqla Uningdin kelgen shad-xuramliq hem saghlamlıqni bildüridu («Zeb.» 45:7, 104:15). Mesih Rohtin tughulghan («zeytun méyi bilen étilgen»dek — «Luqa» 1:35), Roh bilen mesih qilinghan («Luqa» 3:22, 4:18, «Ros.» 10:38), Roh bilen toldurulghan («Luqa» 4:1). Uning yer yüzidiki barliq künliride hem Uning ölümıdimu heqiqiy insan süpitide Xudaning Rohigha pütünley tayanghan («Ibr.» 9:14).

Ashliq hediye «ésil un»din bolushi kérek idi. «Ésil» dégen söz ibranıy tilida «pütünley ézilgen» «yumshaq tartilghan» dégenni bildüridu. Démek, unning hemmisi bir xil idi; bir-birige oxshimaydighan yéri yoq idi. Mana bu Mesihning ichki xaraktéri we mijejıdur. Uning héchqandaq bir xil bolmighan yéri yoqtur — hemmisi oxshash. hayatidiki hemme ish Xudagha hem insangha baghlanghan mukemmel muqeddes muhebbetke uyghun kélidu.

(b) Inaqliq qurbanliq

Inaqliq qurbanliqı ismi-jismigha layiq Xuda bilen baghlanghan alaqını tebriklesh üçün sunulatti. Bezide alahide bir bext-beriket üçün sunulidu, bezide melum bir dua-tilekke baghlanghan qesem bilen sunulidu. Shuning bilen uni sunghuchi kahin hem élip kelgüchi kishi ikkisi uningdin yep behrimen bolushi muwapıq idi.

Ishinimizki, «inaqliq qurbanliqı» Mesihning insanlarning Xuda bilen inaq alaqa ornıtishını

bildüridu. Étiqad qilghuchilar Xuda bilen ornitilghan shu yéngi inaq alaqidin behrimen bolidu, shundaqla Xudaning barliq muqeddes bendiliri bilenmu yéngi inaq alaquide yashiyalaydu (mesilen, «Ef.» 2:14-15ni körüng).

(p) Gunah qurbanliqi

Gunah qurbanliqining ehmiyiti éniq körünüp turidu; u ademning gunahliri üçhün «kafaret» (ibranıy tilida «kofar», ereb tilida «kafaret») keltüretti, yeni ularni Xuda aldida yépip qoyatti. «Köydürme qurbanliq» keltürmekchi bolghan herbir kishi awwal gunah qurbanliqini keltürüshi kérek idi.

«Kahin-lawiylarning desturi» 4-5-bablarni estayidilliqlıq bilen oqusaq, «gunah qurbanliqi» peqet bilmigen halda yaki meqsetsiz türde sadir qilghan gunahlar üçhün qilinatti. Bu ishning özi biz insanlarning xeterlik ehwalini we gunahining qanchilik éghir halgha kélip qalghanliqini ayan qilidu — Hemmige Qadirgha gunah qilishimiz, shundaqla qilghan gunahimizni bilmey qélishimiz mumkindur! Halbuki, gunah qurbanliqi muqeddes qanun astida ölüm jazasini élip kélidighan gunahlarni yapalmaytti. Bundaq gunahlargha kechürüm tépish üçhün gunah sadir qilghan kishi peqet Xudadin biwasite tiliyeleytti. Lékin gerche Xudaning kechürümige érishsimu, shu kechürüm uni qanunning jazasi, yeni jismaniyl ölümدين qutuldurmaytti.

Biz Mesihning «gunah qurbanliqi»ni emelge ashurghanliqi toghruluq töwende, «itaetsizlik qurbanliqi» dégen témida toxtilimiz.

(t) Itaetsizlik qurbanliqi

Itaetsizlik qurbanliqi bilen gunah qurbanliqining otturisidiki perq shuningda körüniduki, ötküzgen gunahi sewebidin kélip chiqqan ziyanni hésablashqa bolidighan bolsa, undaqa itaetsizlikni tilesht qurbanliqi kérek bolatti. Bu ziyanni Xuda tartqan bolushi mumkin (mesilen, birsi ichken qesemni ada qilmighan yaki melum bir qurbanliqni natoghra yosunda ötküzgen bolsa) yaki insan tartqan bolushi mumkin (mesilen, birsi bashqa birsining nersisini oghrilighan yaki özige amanet qilinghan melum bir nersini yittirip qoyghan bolsa). Halbuki, itaetsizlik qurbanliqi uni sunghuchi kishini shu ziyanni qayturup bérishning yaki ishni eslige keltürüş perzidin xalas qilmaydu. Herxil ehwalning tepsilatlırı 5:14-6:17de teminlinidu.

Estayidil oqurmenler belkim oghriliq toghrisida mezkur kitabtki belgilimiler bilen «Mis.» 22:1-6diki belgilimilerde teswirlengen jazalarda perqlarning barliqini bayqishi mumkin. Mezkur kitabtki belgilimilerde közde tutulghini gunah sadir qilghan kishi özlükidin gunahini iqrar qilghan ehwaldur. «Misirdin chiqish»tki belgilimilerde, közde tutulghini oghri bashqılar teripidin tutulghanliqi bolidu. Shunga «Misirdin chiqish»ta békıtilgen jazalar éghirraq bolghanliqi tolimu muwapiq.

Emdi Mesihning qurbanliq ölümünün qaysi terepliri bu ikki (gunah we itaetsizlik tiligüchi) qurbanliqta eks ettürülüdu?

Gunah qurbanliqida, «gunah»ning ademning wujudida yoshurunghan xaraktéri we mahiyiti, shundaqla yoshurun qilghuchi bir küch-amil bolghanliqi ayan qilinidu. Shunga gunah qurbanliqida, Mesihning ölümünün «gunahning küchi»ni bir terep qilghanliqi körsitilidu, dep qaraymiz. Mesihning ölümü (Injildiki xush xewerni qobul qilsaq) ademni gunahning ichki küch-qudritidin azad qilidu («Rimliqlargha» 6-bab we shuninggha baghliq izahatlırimizni körüng). «Itaetsizlik qurbanliqi» bolsa uning ölümü «gunahlar»ni, yeni biz sadir qilghan emeliy gunahlırimizni bir-birlep bir terep qilghanliqini körsitidu. «Gunah» (birxil küch-qudret) bilen «gunahlar» otturisidiki bundaq perq rosul Pawlusning «Rimliqlargha»diki

nijat toghrisidiki sherhlaride ayan bolidu — 1:1-5:11de «gunahlardin xalas bolush», 5:12-8-babta «gunahtin azad bolush» dep bayan qilinidu).

Axirida éniq qilib éytmaq, «itaetsizlik qurbanliqi» bizge shuni éniq körsitiduki, Xuda aldida «towa qilish» peqet Xudagha gunahlimizni iqrar qilish bolupla qalmay, belki bashqilargha yetküzgen ziyanning ornini toldurushimizni öz ichige alidu. Bu herbir wijdan igisige éniq bolushikérek. Oghriliqan nersilerni muwapiq qoshumche tölemler bilen igisige yandurushimiz kérek, yalghan geplerni (bolupmu töhmet qilghanda) tüzitishimiz kérek, herbir qerzni igilirige qayturush kérek; yetküzgen ziyanni hésablashqa mumkin bolmisa, ziyani tartqanlardin epu sorash lazim. Derweqe, bundaq ishlarni ada qilish qisqa waqit ichidila bolushi mumkin emes, emma halqiliq mesile qelbimizde shundaq niyet-irade barmu-yoq? Démisekmu, barliq qelblarni tekshürgüchi Xuda undaq qararlarning qelbimizde bar-yoqluqini éniq köridü; bar bolsa, undaqta gunahlimizni iqrar qilghan shu deqiqidin boshlap uning toluq kechürümi bérilidu («1Yuh.» 1:8).

Hediye-qurbanliqlarning ikkige bölünüshi

Shundaq qaraymizki, hediye-qurbanliqlar ikki bölekke bölünidu. Birinchisi awwalqi üç hediye-qurbanliq, ikkinchisi, axirqi ikki hediye-qurbanliq, ularning bezi perqliri töwendikidek: —

(a) birinchi bölektiki üç qurbanliq «Xudagha xushbuy keltüridu», ikkinchi bölektiki ikki qurbanliqning undaq mezmuni yoq.

(e) birinchi bölektikisi ixtiyaren bolidu, ikkinchi bölektikisi mejburiy bolup, choqum keltürülüş kérek.

(b) birinchi bölektikisi mezkur kitapta Xudaning birinchi éytqan sözi bilen teswirlinidu, ikkinchi bölektikisi Uning ikkinchi sözi bilen teswirlinidu.

(p) birinchi bölektikisi Xuda bilen bolghan alaqa-inaqliqni tekitleydu, tebrikleydu we dawamlashturidu; ikkinchi bölektikisi shu alaqa üzülgen halette uni eslige keltürüş üçün, Xudaning kechürümige érishish üçün sunulushi kérek bolidu.

Gunah qurbanliqi we itaetsizlik qurbanliqlirining birqanche shert-chekliri: —

(a) shu qurbanliqlar peqet iman-ishenchte bolghanlar üçün inawetlik idi

(e) shu ikki xil qurbanliq peqet birqanche xil gunahlarni bir terep qilatti. Qesten qilghan gunahlargha nisbeten we ölüm jazasi keltüridighan gunahlargha nisbeten kargha kelmeytti.

(b) qurbanliqlardin bolidighan netijiler we imtiyazlar peqet Xuda ehdileshken xelq Israillarghila tégetti

(p) kafaret künidiki qurbanliqlardin bashqa, ademler herbir gunahi üçün ayrim bir qurbanliq élip kélishi kérek idi.

(t) mezkur qurbanliqlarning netijiliri (Tewrattiki peyghemberlerning yazmiliri we Injilgha asasen) emeliyette qurbanliqlarning özliridin, qanliridin yaki shu murasimlarning özidin bolmaydu, belki ular arqiliq bésharet qilinghan Mesihning ölümidin bolidu. Shuning bilen Tewrat dewridikiler (Xudaning sözige heqiqiy iman-ishenchte bolsa) öz gunahlarini yépish üçün («kafaret» keltürüş üçün) élip kelken haywan qurbanliqlirini Xuda qobul qilib ularni kechürdi. Chünki Xuda shu sunghan kishilarning étiqadi bilen élip kelgen haywan qurbanliqlirini Özi aldin orunlashturghan Mesihning ölümünün qimmitige oxshash hésablaytti.

Déyishning hajiti yoqki, mezkur ikki xil qurbanliqta bésharef qilinghan Mesihning qurbanliqi bolghan ölümidé biz yuqirida éytqan chekler yoq — u her dewrning herbir waqtida yashawatqan her yerdiki adamlarning herbir gunahi üçün peqet kafaret (yéyish)nila emes, belki menggülik kechürüm keltüridu hemde ishengüchi ademni shu gunahning küchidin azad qilidu. Bu «kafaret»tin ming hesse chong bir ishtur.

Némishqa haywanlarni «pak» we «napak» dep békitken?

Hemmidin awwal bizge köp uchraydighan uqushmasliqni hel qilmaqchimiz. Köp ademler: «Musa peyghemberge chüshürülgen qanunda peqet ikki xil, yeni «haram» we «halal» haywanlar bar», dep oylaydu. Emma Tewratqa haywanlar toghrisida ikki xil perq bar: — «pak» hem «napak» (haywanlar) we «yégili bolidighan» (halal) hem «yégili bolmaydighan» (haram) haywanlar.

«Pak» haywanlarni yégili bolupla qalmay, belki ular qurbanliq qilinip, Xuda teripidin qobul qilinishqa muwapiq bolidu. Mesilen «Yar.» 7:2ni körüng. Nuh peyghemberge chong topandin ilgiri peqet méwe-köktatlarnila yéyishke ruxset idi; lékin shu chaghdimu u qaysi haywanning pak, qaysilirining napakliqini biletti («Yar.» 7:2) — chünki pak haywanlarnila qurbanliq qilishqa bolatti (8:20ni körüng. Topandin kéyin uninggha barliq haywanlarni yéyishke ruxset bérilgen (9:3)).

Israilgha mesilen jeren yéyishke ruxset idi («Qan.» 14:5). Lékin uni qurbanliq haywan süpitide sunushqa bolmaytti.

Bu belgilimilerning birinchi meqsiti bolsa, Israilni etrapidiki butperes ellerdin ayriydighan birxil «ara tam» yaki «qasha» qilish idi, dep ishinimiz («Misirdin chiqish»tiki «qoshumche söz»imizde «Qanaaniylarni yoqitish» (mesilen, «Mis.» 23:23-24) dégen téma toghrisidiki bayanimizni körüng). Hemmimizge tolimu ayanki, birsi bilen hemdastixan bolalmisa, undaqta uning bilen dost bolush mumkin bolmaydu.

Bu belgilimilerde salametlik tereplirimu bolushi mumkin — mesilen, choshqilar we sedepler muhitni bulghaydighan nersilerni yéyish bilen uni öz ténige singdürüwalidu; Ottura Sherqte ularning göshliri téz chirip kétishi mumkin. Halbuki, mushu terepler Xudaning belgilimilerdiki alahide meqsiti bolmisa kérek, dep oylaymiz.

Shundaqtimu, biz Xudaning qedimki xelqi üçün némilerni yéyishke bolidighan, némilerni yéyishke bolmaydighanliqi toghrisidiki belgilimilirining héch bolmighanda yene bir meqsiti bar idi, dep qaraymiz, yeni bésharef bolush. Yuqirida éytqanimizdek, bu tepsiliy belgilimilerni ««Mesihning jismidin chüshken kölengge», ular kelgüsi zaman (Mesihning jismidin chüshken kölengge), ular kelgüsi zaman (Qutquzghuchi-Mesih dunyagha kélidighan zaman)diki réalliqni körsitidighan bésharefletler» depmu qaraymiz.

Mushu xil bésharefletler bu «yégili bolidighan» we «yégili bolmaydighan» nersilerning bu tizimlikliride qandaqmu körünidu?

Mushu yerde herbir nerse toghruluq toxtalmaymiz. Birinchidin, ulardin bezilirining ibraniyche isimilirini qandaq terjime qilsaq toghra bolidighanliqi бүгүн bizge namelum. Halbuki, ulardin bezilirini tallap misal qilip élip, Mesihde bolghan hayatimiz üçün qandaq danaliq yaki körsetmilerning barliqi toghruluq pikir béreleymiz: —

«Lawiylar»

(a) «pak» yaki yégili bolidighan haywanlar bolsa ozuqni köshigüchiler, yumshaq chaynap yeydighanlar we achimaq tuyaqliq haywanlardur. Bu alametler Xudagha hayati pak bir ademni bildüremdu? Ular rohiy ozuq bolghan Xudaning sözini obdan «chaynaydighan»lar, yeni Uning sözini chongqur oylinip özige singdüridighanlar we ish-emelliride «ayrish» yaki «bölinüş»ning izliri barlardur — ular Xudani narazi qilidighan barliq herqandaq ishlardin özlirini ayriydu.

(e) «napak» yaki yégili bolmaydighan haywanlar bolsa bezide bashqilarni owlaydighan yaki olja qilidighan haywanlar. Xudaning xelqining hayatida undaq ishlar (bashqa ademlerni öz oljisi qilish) bolmaydu.

(b) xaméléonni yéyishke bolmaydu (11:10). Bundaq haywan öz renggini etrapidiki menzirige oxshash qilip özgerteleymdu. Shühbisizki, u bizge saxtipezlikning xarakterini obdan körsitidu! Saxtipezler herdaim özining etrapidiki ademelerge oxshash ikenlikini körsitishke yaki shu kishilerning «yaxshi köridighan nemune»sidek körünüşke tirishidu.

(p) suda yaki dengizda yüridighan «pak» yaki yégili bolidighan haywanlar «éqimgha qarshi» yürüşke küchi bar haywanlardur — napaklar bolsa (mesilen, sedepler yaki qalpaqliq médüza) daim éqin bilen teng dégüdek leylep éqip kétidu. Xudaning xelqi «shamalgha egeshküchi»ler emes, belki birinchi tiptin bolup «éqimgha qarshi» yüreleydu.

Qiz-ayallardiki «napakliq» we bezi chong uqushmasliqlar (12-bab)

Bu ish toghruluq köp uqushmasliqlar bolghachqa, u toghruluq birnechche éghiz söz qilishqa toghra kélidu: —

(a) Tughutning özi ayalni «napak» qilmaydu. Bala tughush eslide ayalar üçhün bextlik bir ish; mesilen «Yar.» 1:28, «Zeb.» 127:3, 128:3de bu nuqta éniq körsitilidu.

(e) Tughutta bolghan «napakliq» tendiki aqma (mushu yerde Qan. 4:5, 7:4) tüpeylidin bolidu. «Law.» 15:19-33de bu nuqta éniq körsitilidu. Er kishiler (ténidiki) aqmilar tüpeylidin «napak» bolidu («Law.» 15:1-18). Mushu yerde er-ayallar qariqoyuq muamilige uchraydu — héchqandaq «jinsiy kemsitish» yoq. Tughutta köp qan tökülüş we qattiq azablar Adem’atimizning gunahi pütün insaniyetke élip kelgen bir netije, dep qaraymiz («Yar.» 3:16ni körüng).

(b) Yuqirida tilgha élinghan «napakliq» hergiz birxil exlaqiy yaki rohiy napakliq emes, belki «resimiy» napakliq idi. Shu napakliqning menisi — qurbanliqlardin yéyishke bolmaytti yaki muqeddes chédirgha yéqinlishishqa bolmaytti.

(p) Tendiki aqmilar (meyli qan bolsun bashqa nerse bolsun)gha baghliq barliq belgilimilerge oxshash, bu qurbanliqmu hem er kishige hem ayalgha (er kishi ayali üçhün qurbanliq sunushi kérek, elwette) pütün insanlarning gunahliq haletke chüshken we peqet qurbanliq qéni bilen uningdin pak qilinishqa bolidighanliqigha éniq bir esletme idi.

(t) Némishqa qiz balini tughqandin kéyin «paklinish waqti» uzunraq, yeni 80 kün, oghul balini tughqandin kéyinki paklinish waqti peqet 40 kün bolidu? Sewebini bilip yétish anche asan emes. Belkim bir sewebi oghul-qiz üçhün esli 80 kün ötküzüshi kérek idi. Lékin oghul balining «sekkizinci künide» xetnisini qilish kérekliki («Yar.» 17:12) tüpeylidin eslidiki «napakliq»tiki aldinqi ikki hepte bir heptige qisqartilghanidi. Bolmisa, ayal kishining «napakliqi» xetne ötküzüshke birxil dexli yaki tosalghu bolatti. Shu nisbet boyiche, qalghan 66 künlik waqit 33 künge qisqartilghanidi.

(j) Axirqi qurbanliqlar (hem gunah qurbanliqi hem köydürme qurbanliq)ning oghul bala we qiz bala üçhün oxshash ikenliki Xuda aldida qiz bala hem oghul balining qimmitining oxshashliqini ispatlaydu.

Insanlarda bolidighan «pése-maxaw késili» qandaq késel? (13-14-bablar)

Bu «pése-maxaw késili» qandaq késel? Bu bablarni oqup tekshürgen doxturlar mushu yerlerde közde tutulghan késelning alametlirige qarap, «pése-maxaw késili» (ibraniiy tilida «tsarat») birbechche késelni öz ichige élishi mumkin, dep qaraydu. Ularning ichide maxaw késili («Xansenning késili») choqum bar. Uning üstige mushu bablarda yene birqanche bashqa tére késellikning alametlirimu teswirlinidu, hetta belkim bügünki kündiki natonush intayin yuqumluq birxil tére késellikini körsitidu. Shu közqarishimiz Yehudiylarning kona tarixiy kitablirini asas qilidu. Chünki qedimki Yehudiy ölimalarning hemmisi: «pése-maxaw késili» héchqachan shipa tapqan emes, deydu. Shunga bu «pése-maxaw késili»ge griptar bolghan birer bimarning «paklinish»igha munasiwetlik 14-babta tepsiliy teswirlengen murasim Israilning 1500 yilliq tarixida bir qétimmu ötküzülgen emes! Shu sewebtin «Rabbilar» (Yehudiy ölimalar) Qutquzhuchi-Mesih kelginide, Uning alahide xizmiti «pése-maxaw késili»ni saqaytishni choqum öz ichige alidu, dep qaraytti. «Mat.» 8:2-4ni köring. Eysa Mesih mushu yerde «pése-maxaw késili»ge griptar bolghan kishini saqaytqandin kéyin uni kahinlarning aldigha mushu babtiki murasimni ötküzüshke ewetti. Buning bilen kahinlarga Uning kim ikenliki toghruluq éniq ispat bolghan bolatti. Emma shu kishi Rebbimiz uninggha tapilighinini ada qilghan emes («Mar.» 1:40-45).

Xudaning mushu belgilimilerde közde tutqan meqsitining bir qismi, shühhisizki, Öz xelqining omumiy salamatlikini közde tutqan: — mezkur késelning tarap kétishining aldini élishtin ibaret idi. Bu tibabetchilikteki hazirqi zamandiki «ayrish» yaki «karantin» dégen ishqa oxshash idi.

«Pése-maxaw késili» bizge bésharettek gunahning özining néme ikenlikini obdan süretleydu. U awwal bek kichikkine bir alamet bilen peyda bolidu, asta-asta ademning pütün bedinini qaplaydu. Netijide, insan bilen insan hem insan bilen Xuda ayrilidu («pése-maxaw késili» bolghan kishi muqeddes chédirgha kirishke bolmaytti, hemde bashqilardin ayrim turushi kérek idi). Axir bérp u hemme yerni qaplap ölümge élip baridu. Peqet Qutquzhuchi-Mesih Özi uni bir terep qilalaydu — hem shundaq qilishqa razidur, Xudagha teshekkür! («Mat.» 8:2-3ni köring).

«Pése-maxaw késili» — qandaqmu rext-térinde we imaretlerde peyda bolsun? (13-14-bablar)

Mushu bablarda közde tutulghan «pése-maxaw késili» hem insanlarga, hem rext-térilerge hem öy-imaretlarning suwaq, xishlar we yaghachlirigha yuqush ehwali teswirlinidu. Bu ish belki oqurmenlerge sel ghelite tuyulishi mumkin. Lékin biz yuqirida éytqinimizdek, Tewrattiki birnechche qisimlarda tilgha élinghan «pése-maxaw késili» (ibraniiy tilida «tsarat» dégen söz) pewqul'adde bir késel (maxaw késili)din bashqa nechche xil yuqumluq waba-késelni öz ichige alghandek, mushu bablarda u maddiy buyumlarga yuqquchi birnechche ziyandash yuqqaq zemburughlarni öz ichige alidu. Shuning bilen mushu ayetlerde teswirlengen rext-kiyimde peyda bolghan haletler derweqe höl klimatlardiki kiyim-kéчек, öylerge intayin ziyarliq

«Lawiylar»

bolghan türlik «kökirik zemburugh»larni öz ichige alidu. Shuningdek öy-imaretlerge tégidighan, shu bablarda körsitilgen shu «pése-maxaw késili»diki haletler «quruq chirish késili»nimu öz ichige alidu. Shunga «pése-maxaw késili» emeliyette yene birxil «zemburugh waba» bolup, öy-imaretlerge chong ziyan yetküzidu (shunglashqa, eger aldi élinmisa bek xeterlik ehwallarni peyda qilidu). Yéqinda ilim-pen tereqqiy qilip, uni bir terep qilidighan birnechche xil dora barliqqa keldi; lékin shu dorilar meydangha kelgüche «quruq chirish késili»ni bir terep qilidighan birdinbir tedbir bu bablarda éytilghandek, öy-imaretlerdin tesir yetküzülgen barliq yerler (tashlar, xishlar, yaghach, suwaq qatarliq)ni chiqirip tashlashtin ibaret idi.

Ottura Asiyada klimatimiz qurghaq bolghachqa (Xudagha teshekkür!), bizde shundaq haletler az uchrighan.

16-bab «Kafaret küni» toghruluq

Bu kün bash kahin «eng muqeddes jay»gha kirishke bolidighan birdinbir kün idi. Injildiki «Ibraniylar»ni yazghuchi shu kitabtiki 9-babta bu ish toghruluq sherh béridu, shu babni körüng. Bash kahin awwal öz gunahliri üçün andin xelq üçün kafaret bérishi kérek idi.

Bu babta éytilghan ikki öchke némini körsitidu? Qisqisi, ikki öchke Mesihning ölümünün ikki teripini bildüridu, dep qaraymiz; qurbanliq qilinghan birinchisi Uning jismaniy tereptiki ölümünü aldin'ala körsitidu; chölge («**azazel üçün**») heydiwétilgen ikkinchisi Mesihning bizning gunahimizni kötürüp bolghan ölümide hem insanlar teripidin hem uningdin muhimi, Xuda teripidin tashliwétilgenlikini aldin'ala körsitidu.

Emdi «**azazel**» (16:8, 10, 26) dégen kim yaki néme? Yuqirida 16:8diki izahatimiz boyiche, «azazel» dégen söz hem «öchke» hem «heydelgen» yaki «tashlanghan» yaki «chetke qéqilghan» dégen menilerni bildüridu. Öchkining «azazel»ge chöl-bayawangha heydelgenliki: (a) Mesihning Israil teripidin we hetta Özining muxlisliri teripidinmu chetke qéqilish azab-oqubetlirini aldin'ala körsitidu (muxlislarning hemmisi Uni tashlap yénidin qachqanidi — «Mat.» 26:31, «Yuh.» 16:32) we: (e) Uning bizni dep Xuda teripidin chetke qéqilish azab-oqubetlirini tartidighanliqinimu aldin'ala körsitidu. U bizning gunahlimizni kötürdi we bizni dep Özi gunahning özini bir terep qildi — mana Uning: «**Méning Xudayim, Méning Xudayim, némishqa Sen Méni tashliwetkensen?!**» dep warqirishining sewebidur («Mat.» 26:46, «2Kor.» 5:18). Gunah özi uningda weyran qilinip, Uning pak-diyantlik we muqeddesliki héchqandaq dagh-nuqsan yuqulmay mutleq pak halette qélip, U XudaAtisining yénigha qaytidin qobul qilindi.

17:3-4 Terjimisi toghruluq

Bizning terjimimiz: —

«Israilning jemetliridin bolghan herqandaq kishi qurbanliq qilmaqchi bolup, kala yaki qoy yaki öchkini jamaet chédirining kirish aghzida, Perwerdigarning turalghu chédirining aldigha, Perwerdigargha atalghan qurbanliq süpitide yétilep epkelmey, belki chédirgahning ichide yaki tashqirida boghuzlisa, uningdin aqqan qan shu kishining gedinige artilidu; bu adem «qan tökken» dep, öz xelqidin üzüp tashlinidu»

«Lawiylar»

Bashqa birxil terjimisi: — «Israilning jemetliridin bolghan herqandaq kishi kala, qoy yaki öchkini chédirgahning ichide yaki tashqirida boghuzlap, jamaet chédirining kirish aghzida, yeni Perwerdigarning turalghu chédirining aldigha keltürüp Perwerdigargha atap qurbanliq süpitide sunmighan bolsa, undaqta, aqqan qan shu kishining gedinige artilidu».

Kéyinki terjimini toghra dégen közqarashta bolghanlar mundaq pikirde turidu: —

(1) Israillar chöl-bayawanda yürginide köp gösh yémeytti («Mis.» 16-babni körüng). Kala-qoylarning köpinchisi süt üçün béqilatti;

(2) Ular hazir Misirdin yéngila chiqqan bolghachqa, Misirdiki butpereslikning tesiridin toluq azad bolushi kérek, adettiki «mal soyush» bilen «qurbanliq qilish» asanla ariliship kétidighan bolghachqa, gösh yéyish üçün mal soymaqchi bolghan herbir kishimu choqum uni muqeddes chédir aldida qurbanliq süpitide soyushi kérek (17:7, 10-15-ayette, Misirliqlarning butperes örp-adetliri körsitilishi mumkin). Mushu alimlarning pikriche, ushbu höküm Israillar peqet chöl-bayawanda yürgen waqittila inawetlik bolup, kéyin Pelestin zéminigha kirgendin kéyin emeldin qalghan («Qan.» 12:15-28ni körüng).

Ularning bu dégini orunluqtek körünsimu, bizningche 7- we 8-9-ayetke qarighanda, közde tutulghan muhim ish gösh yéyish üçün mal soyush emes, belki yenila qurbanliq qilishning özidin ibaret idi. Emeliyette, bizningche, Israilning bargahida turghan ikki miliyon xelqining charpay méli az bolsimu, bir künde gösh yeymiz dégen herbir ailining hemmisi soymaqchi bolghan malni boghuzlash üçün muqeddes chédirning aldigha élip kélishi mumkin bolmaytti.

Israilgha békitilgen héyt-bayramlar — Ularning bésharetlik mahiyiti (23-bab)

Bu ulugh téma toghruluq sherh sözler köp bolsimu, lékin yenila sehipe cheklimisi bilen qisqiray birnechche söz qilimiz; Xuda buyrusa, shular oqurmenlerge achquchtek nechche yéngi istiqamet yollirini achsun dégen ümidte bolimiz.

Bu babta yette héyt-bayram teswirlinidu. Muqeddes yazmilarda «yette» sani körülse, shu «yette» köp jaylarda «töt» we «üch»ke bölünidu (oqurmen özi tekshürsun). Bu yerdimu shundaqtur: —

Birinci türküm: (Mesihning dunyagha birinci qétimliq kélishini aldin'ala körsitidu)

- (a) «ötüp kétish héyti»
- (e) «pétir nan héyti»
- (b) «deslepki hosul héyti»
- (p) «heptiler héyti» (hosul élish héyti)

Ikkinchi türküm: (Mesihning dunyagha ikkinchi qétimliq kélishini aldin'ala körsitidu)

- (t) «kanay chélish héyti»
- (j) «kafaret küni»
- (ch) «kepiler héyti»

Mushundaq bölünüshte birinci türküm héytlarning hemmisi qisqa bir waqitqa (yeni yette hepte ichide) merkezleshken, hemmisi térim peslining béshida peqet yette hepte ichide ötküzüldi; ikkinchi türküm héytlar yighim peslining axirida, méwe hosulni yighish waqtida üch hepte ichide ötküzüldi.

«Lawiylar»

Emdi herbir héytning teminligen bésharetliri néme?

(a) «Ötüp kétish» héyti

Bu héyt, shübhisizki, Mesihning ölümünü körsitidu. Birinchi «ötüp kétish»tiki qozining ölümü we qénining tökülüşü bilen Israil Misirning qulluqidin qutquzulup yéngi bir hayatqa chiqirilip azad qilinghan. Chömlüdürgüchi Yehya shu sewebtin Rebbimiz Mesihni körsitip Uni «**dunyaniñ gunahini élip kétidighan Xudaniñ qozisi**» dep atidi («Yuh.» 1:29). «1Kor.» 5:7, 10:1-2ni körüng.

(e) «Pétir nan» héyti

Muqeddes yazmilarda «xémirturuch» yaki échitquni daim gunah, tekebburluq yaki saxtipezlikning simwoli qilib ishlitidu. «Pétir nan» héyti waqtida, herbir Israiliy öydin barliq échitqulirini izdep tépip tashliwétidu. Bu ish hazirqi hayatimizda bizning «ötüp kétish» héytidiki qozimiz bolghan Mesih Eysani istémal qilib, özimizdin barliq «koniliq»ni tazilash, towa qilish jeryanini bildüridu. «Yette» bolsa «kamilliq»ni bildüridighan reqem bolup, bizge Xudagha ishensek, towa qilish jeryani arqiliq u «barliq échitqu»ni bizdin élip tashlaydu, dep righbetlendüridu: —«**Kichikkine xémirturuch pütkül xémirni boldurup yoghinitidu dep bilmemsiler?**

Kona xémirturuchni chiqiriwétinlar; shuning bilen siler esli xémirturuchsiz xémirdek yéngi bir zuwula bolisiler; chünki «ötüp kétish héyti»diki Qozimiz bolghan Mesih qurbanliq qilindi; shunga héytini yaman niyetlik we rezillik bolghan xémirturuch bilen emes, belki semimiylık we heqiqet bolghan pétir nan bilen tentene qilib ötküzeyli» («1Kor.» 5:6-8)

(b) «Deslepki hosul héyti»

Bu héytning Mesihning ölümün tirilishini körsitidighan bir bésharet ikenlik bek éniñ körünidu. Mesihning ölümün tirilishi del shu künide, yeni birinchi «ötüp kétish» héytidin keyinki birinchi shabatning keyinki künide (heptining birinchi künide, yeni yekshenbe) boldi. Rebbimiz Özi Öz tirilishi toghruluq sözlighende, «Méning ölümüm mol «hosul»ning uruqi bolidu» dep teswirlep, Özüm shu «hosulning deslepki» dep körsetken — «Yuh.» 12:24, «1Kor.» 15:20, 23ni körüng. Shu héytta, arpa hosulining birinchi béghi Perwerdigar aldida Uninggha atap kötürülgendek, Rebbimiz tirilgendin keyin Xudaatigha kötürüldi («Yuh.» 20:17).

(p) «Heptiler héyti» («hosul élish héyti», «deslepki orma héyti»)

Mezkur héyt etiyazdiki arpa hem bughday hosullirini yighishni tebrikleş héyti idi (shunga bezide «deslepki hosul héyti» depmu atilidu — chünki bughday hosuli héyt waqtida bashlinidu). Shu bughday danliridin étilgen nan Perwerdigargha atap sunulidu. Ghelite ish shuki, shu ikki nan échitqu bilen yéqilishi kérek.

Muqeddes Roh jamaetning üstige chüshüshi del shu künide bolghachqa («Ros.» 2-bab), biz ikkilenmey shu ikki nan jamaetning salahiyitini körsitidu, dep qaraymiz. Jamaet ikki tereptin, yeni Yehudiylar we Yehudiy emesler («yat eller»)din terkiib tapqan. Sirtqi körünüşte shu ademler derweqe ikki türküm bolidu, lékin Xuda aldida ular emeliyette birdur («Ef.» 2:15-16ni körüng). Nanlarda qalghan xémirturuch bolsa shuni körsitiduki, Mesihning jamaiti (shundaqla

Uning herbir ezasi) tughulishidila yene özidin tazilap chiqirish kérek bolghan, öziǵe téxi yoshurun birnechche illet mewjut idi. Herbirimiz Xuda teripidin qobul qilinghinimiz bilen özimizdiki «échtu» qeyerde tépilsa shu yerdin chiqirish burchi bardur («1Kor.» 5:6-8). Jamaet nijat tépip, Muqeddes Roh teripidin rohiy hayat ata qilinish bilenla, muqeddes qilinish jeryani bashlinidu hemde Rebbimiz qaytip kelǵuiche dawamlashidu.

Qiziq bir ish shuki, Israilning Tewrattiki kaléendarida héýtsiz bir ariliq tépilidu. Mushu 23-babta teswirlengen shu ikki türküim héýt otturisida hosul élish toghrisidiki birnechche belgilimiler tilgha élinidu. Awwalqi héýtlarning tötinchisi jamaetning tughulushini bildüridu. Axirqi üç héýt déginimizdek axirqi zaman (Mesih qaytip kélidighan zaman)ni körsitidu. «Jamaetning tughulushidin tartip (miladiye 33-yilidiki «orma héýti» bolushi mumkin) hazirghiche we mushu dewrdin axirqi zamanghiche bolghan ariliqtiki waqit derweqe hosul waqti bolidu. Xush xewer arqiliq nurgun kishiler Rebbimizge qoshulup Xudaning padishahliqi üçün mol hosul bolmaqta.

(t) Kanay chélish héýti

Bu héýt yettinchi ay (Séntebr yaki Öktebr)ning birinchi küni bolidighan héýt bolup, «kanay chélish»tin bashqa héchqandaq alahidiliki yoqtek körünidu. Israilning chédirgahida kanaylar xelqni yaki yighilishqa yaki yolgha chiqishqa chaqirish üçün, agah signali bérish yaki qurbanliqlarni élan qilish üçün ishlitletti («Chöl.» 10:1-10ni körüng).

Israil shu héýt üçün Yérusalémgha yighilishqa chaqirilghan emes; «Mis.» 23:15-17 bizge körsitiduki, mundaq ish yilda peqet üç qétimla — yeni «ötüp kétish héýti» (shundaqla «pétir nan héýti»), «hosul orush héýti» we yettinchi ayning on beshinchi künide bolidighan «kepiler héýti»de bolatti (Qan.» 16:16nimu körüng). Shühhisizki, «kanay chélish héýti» künining meqsiti, xelqni ikki eng muhim héýt, yeni «kafaret küni» we «kepiler héýti» yéqinlashti, dep oyghitistin ibaret idi.

Ezakiyal peyghember bir chaghda quruq-qaqshal söngeklerge tolghan bir jilghini körsetken ghayibane bir körünüşni körgen («Ezakiyal» 37-bab). Xuda uningdin: «**Insan oghli, bu söngekler yashinamdu?**» dep soridi. Peyghember uninggha: — «**I Perwerdigar, Sen Özüng bilisen!**» dep aqilane jawab berdi. Xuda uninggha: «**Mushu söngeklerge «yighilinglar» dep bésharet jakarlighin!**» dep buyrudi. U shundaq qiliwidi, söngekler bir-birige ulinip, ularning üstige et-göshler peyda boldi. Halbuki, ular téxi tirik halette emes idi. Shuning bilen Ezakiyalgha: «**Shamalgha, bu söngekler üstige püwligin, dep bésharet qilghin**» dep éytildi. Shundaq qilip söngekler tirildi. Andin Ezakiyalgha «**Insan oghli, bu söngekler pütkül Israil jemetidur...**» déyildi. Shuningdek, Israilning yene el-dölet bolushqa «tirilishi» ikki basquchta bolidu: —

(a) Israillarni öz zéminigha qayturush;

(e) Ular ichige rohiy hayatni püwlesh. Birinchi basquch, yeni Israillar öz zéminigha qayturulushi alliqachan bashlangan. Israilning chédirgahida ularni oyghitip yighilishqa ishletken kanaylardek, «kanay chélish héýti» ularni rohida oyghitip yighishni bildüremdu? Qandaqla bolmisun, ötken 20-30 yil ichide, Mesih Eysani öz Qutquzhuchum dep étirap qilghan Yehudiylar buningdin ilgiriki 1500 yil tarixida oyghinip ishengen Yehudiylardin köp boldi.

(j) «Kafaret küni»

«Ötüp kétish héýti» Mesihning kréstlinip ölgenlikini bildürse, yene bir héýt küni shu ishni bildürüşning néme hajiti? Oqurmenler belkim shuni bayqighanduki, bu ikki héýtning bir

«Lawiylar»

perqi shuki, «kafaret küni»de Xudaning xelqi «**öz nepsini tartip, özini töwen tutush**»i kérek idi. Tarixta ademni eng heyran qilidighan pakitlardin biri shuki, Israil Mesih toghruluq shunche éniq bésharetlerge ige bolghini bilen, Uni tonup yetmey Uni qobul qilishni ret qilipla qalmay, belki Uni chetke qéqip ölüm jazasigha tapshurghanidi. Tewratta hetta bu ishning özimu bésharet qiliniidu we uni aldin'ala sûretleydighan birnechche tarixiy teswirler uchraydu: (a) hezriti Yüsüpning tarixi («Yar.» 37-45-bablar), Musa peyghemberning tarixi («Mis.» 2-4-bablar), Dawut padishahning tarixi («Samuil (1)» 16-bab-«Samuil (2)» 5:5). Xuda teripidin Israilni qutquzushni békitken bu ademlerning hemmisi Israil teripidin awwal chetke qéqilghanidi; peqet kéyinki waqitlarda qiyinchiliqqa uchrihandila andin ular mushu ademlerning herbirini öz tertipde yétekchimiz we qutquzghuchimiz dep étirap qilghan. «Qan.» 33:15-21, «Zebur» 22-küy, «Yesh.» 53-babnimu körüng.

Halbuki, Israilning öz gunahkar halitini tonup yétip, Xuda bizlarni qutquzushqa ewetken nijatkarni ret qilduq dep iqrar qilidighan ulugh bir küni kélidu! Ashu küni Rebbimizning ölümünün emeliy netijiliri ularningki bolidu. Ular Xuda özlirini qutquzushqa ewetken Mesihni chetke qaqqanliqigha oyghitilip qattiq yigha-zarlar kötüridu. «Zek.» 12:10-13:1, «Amos» 8:10ni körüng. Muqeddes Rohtin kelgen bu wehiyge asasen Zekeriya peyghember mundaq deydu: —

«Shu küni Dawut jemeti hem Yérusalémde turuwatqanlar üçhün gunahni we paskiniliqni yuyidighan bir bulaq échilidu».

Yeshaya peyghember: — **«Kimning mushundaq ish toghruluq xewiri bardu?**

Kim mushundaq ishlarni körüp baqqan?

Zémin bir elni bir kün ichidila tughidighan ish barmu?

Deqiçe ichidila bir elning tughulushi mumkinmu?

Chünki Zionning tolghiqini basay déyishigila, u oghul balilirini tughdi!» (66:8).

Rosul Pawlus: **«Andin pütün Israil qutquzulidu. Bu toghruluq muqeddes yazmilarda mundaq yézilghan: —**

«Qutquzghuchi Ziondin kélip,

Yaqupning ewladidin iplasliqni yoq qilidu.

Men ularning gunahlarini élip tashliwetkinimde,

Mana bu ular bilen tüzidighan ehdem bolidu» dep bayan qilidu («Rim.» 11:26).

Pütkül Israil xelqi rohiy el bolushqa bir kündila oyghinip, menggülik hayatqa érishtürülüp tughulidu.

(ch) «Kepiler héyti»

«Kepiler héyti» barliq héytlarning ichide eng daghdughiliq bolidighan, yuqiri pellige chiqidighan héyt bolup, sekkiz kün ötküzüldü. Yighim peslining axirida kélip, barliq hosulni, dan we méwe hosullirini tebrikleydu; shuningdek u yene mushu axirqi zamandiki rohiy hosulgha temsil bolidu. Israil bu héytta öz hosulliridin shad-xuram qilghinidek, Xuda we Özige tewe bolghan barliq insanlar Mesihning («ötüp kétish héyti»da bildürülgen) ölümidin bolghan rohiy hosuldin shad-xuram bolidu. «Kepiler héyti» yene Israilning Misirdin birinchi qétimlik azad bolushini eslesh üçhün Israilgha derexlerning shax-chiwıqliridin özlirige addiy chédir-kepilerni yasash buyrulidu. Bu ish ularning Misirdin chiqip chöl-bayawandin ötüp mangghinida chédir-kepilerde turushi kérek bolghanliqı toghruluq bir esletme bolush üçhün idi. Ghelite bir ish shuki, Israil Yeshua peyghemberning waqtidin tartip Nehemiyaning dewrigiche héytning shu teripini saqlap kelmigenidi («Neh.» 8:17). Seweb shübhisizki, sekkiz kün bir chédirda turush anche «qolaylıq» yaki «rahatlik» emes idi.

«Lawiylar»

Bu héyt toghruluq xulasimiz shuki, u hemmidin awwal Xudaning («ötüp kêtish héyti»da tebriklingen) Mesihning ölümidiki «insanlar bilen makan tutush» dégen tüp meqsitini körsitidu («2Pét.» 3:13, «Weh.» 21:3; yene «Yuh.» 1:14 we izahatlrini körüng). «Kepiler héyti» bolsa hem Mesihning yer yüzini bashquridighan ming yilliq padishahliqini hem shuningdin yiraq kelgüsidiki yéngi asman we yéngi zémindiki axirqi we tüpki «Insanlar bilen bille makanlishimen» dégen meqsitini süretlep béridu, dep ishinimiz.

Mesihning ming yilliq padishahliqigha kelsek, shuning béshida Israil alliqachan nijat tapidu («Zef.» 3:14-20) we Mesih ellerning üstige Israil arqiliq hökümrان bolidu («Yesh.» 2:1-4, «Weh.» 19:11-20:6). Shu waqitta barliq yer yüzidikiler her yili «kepiler héyti»ni tebrikleshke Yérusalémgha chiqishi kérek bolidu. «Zek.» 14:16-21ni körüng.

Bu ishlar toghrisida yene toxtilidighan nurghun sözlirimiz bar idi; peyt-purset yar berse, shularni beja keltürimiz!